

Lennuväe talvine õppe-ringlend.

R. Tomberg.

Lennuväe talvise õpperinglennu eesmärgiks oli tutvuda lennuväe töötamise võimalustega talvel. Talvine olukord mõjutab mitmeti lennuväe tegevust. Suvel meie väikemaapidamise süsteemi tõttu on lennukitel soodsaid maandumiskohti vähe, talvel aga ümberpöörduvalt — maandumiskohti leidub külluses. Kui suvel mõningail põhjusil ette võetud sundmaandumisel lennuki vähem vigastus on normaalseks nähteks, siis talvel on see riisiko väga väikene. Selletõttu talvisel ajal lennuväe lahinguosa ümberpaigutus — manööverimine on võrdlemisi soodus. Sootuks raskeks kujuneb talvel aga lennuväe üksuste baasi ümberpaigutus: kui suvel baas võib autodel lahinguosale järgneda 80—100 km päevas, siis talvel võib see olla vaid 20—30 km ning seejuures nõuab arvurikast hobustrasporti.

Ringlennu ajal 10 juhul maanduti ja 3 ööd ööbiti väljaspool alalisi aerodrome. — Kui meie vaatame ringlennule kui ühe lennuväe üksuse ümberpaigutusele, siis näeme, et talvel lahinguosa, s. o. lennukite, isikliku lahingukoosseisu ja osa motoristide ümberpaigutus ei sünnita raskusi. Baasi ümberpaigutust poleks aga kaugeltki nii ruttu saanud teostada.

Lennu ettevalmistus maapeal talvises olukorras külma ja tihti tuisuga, eemal elamutest ja soojendusvõimalustest on väga raske ja kurnav. Talvel veel enam kui suvel on vajalikud telgid, millistes võib soojendada ja tarvilisi parandus- ja korrashoiutöid teha. Ringlennu ajal oli ainukesteks soojendusvahendeiks maapeal tuleloke, kuid 20° külmaga ka tule ääres on raske vähemagi parandustöö läbiviimine. Samuti hädavajalikud on liikuvad õli soojendusenõud — olgu kas või väliköögi kujuline. Tule peal väikestes pangedes soojendatud õli jahtub ruttu ja ümberkäimine tuliste pangedega on tüli-

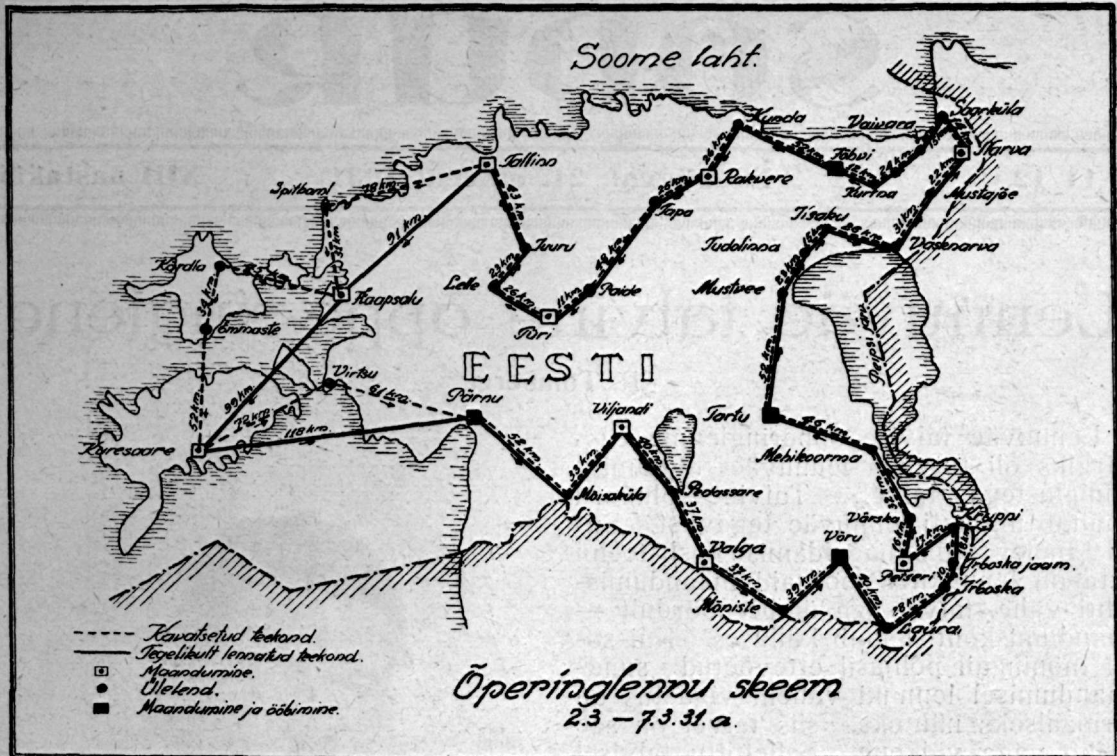

Kolonel Richard Tomberg.

Sündinud 6. septembril 1897. a. Viru maakonnas Salla vallas. Õppinud Rakvere õpetajate seminaris. 1915. aastal vabatahtlikuna sõjaväeteenistusse astunud ja lõpetanud Vilno Sõjakooli sõjaaegse kursuse. Maailmasõjas sõjategevusest osa võtnud Riia ja Rumeenia rinnetel 10. Küti polguga ja Vabadussõjast — Lõuna ja Narva rinnetel 8. jalaväe polguga.

1921. aastal lõpetanud alalisväe ohvitseride kursused, 1923. aastal Kindralstaabi kursused ja 1926. aastal Prantsuse kõrgema sõjakooli, 1929. a. õppinud Inglismaal 3-das Lennukoolis ja Armeekoostöötamise koolis ning omanud Briti Õhujõudude lenduri kutse.

Õhukaitse ülemaks 1. juulist 1930. a. Koloneliks ülendatud 24. veebruaril 1931. a.

kas. Mõnikord tuli õli ööseks enam kui 2 km kaugusele sooja viia. Erilise katla olemasolul oleks see töö ära jäänud. Vee soojendamiseks võib eduga kasutada välikööke.

Lendamine talvisel ajal, s. o. lennutehnika, ei erine millegagi suvisest. Kui aga arvesse võtta seda ebamugavust, mis tekib raskes talveriietuses töötamisel, on talvine lend palju väsitavam. Ka talve riietus ise jätab meil väga palju soovida ja tuleb tõsiselt kaalumisele võtta. Kokkuhoiu põhimõtetel on sellel alal lendurite arvel palju patustatud.

Orienteerumine õhus isegi ilusa ilmaga on talvel palju raskem kui suvel. Vaatamata, et meil spetsiaal lennukaarte pole, võib suvel siiski orienteerumiseks olemasolevaid kaarte hea eduga kasutada. Jões, järved, metsad, asulad erinevad võrdlemisi teravalt. Ka teede iseloom, ristumised jne. on selgelt nähtavad.

Midagi sellist pole talvel, kõik on matunud ühise valge vaiba alla. Ka hoolsamal vaatlusel on võimata järve või jõe eraldada ümbritsevast soost, lagedat sood eraldada põllumaast. Ka asulad tihti katusteni hangedes kaugelt liituvad üldise fooniga. On tekkinud palju uusi teid ja

tihti mõni palgiveo tee eraldub palju teravamalt täistuisanud maanteest. Talvises olukorras on ainukeseks kindlaks orienteerimise vahendiks kompass ja kell; kaart on vaid abivahend, et jälgida kas pole kõrvale kaldumisi õigest teest. Kompassi tarvitamisega peame palju rohkem tegelema kui seni seda tehtud.

Üheks õppe-ringlennu kaudeks eesmärgiks oli äratada rahvas huvi lennuasjanduse vastu ja see eesmärk saavutati täielikult. Maandumiskohtadel oli kogunenud kõikjal suured rahvahulgad lennukeid vaatama. Paljud isegi soovisid tungivalt kaasa lennata. Seltskonna vastuvõtt, suhtumine ringlennust osavõtjasse oli kõige südamlikum ja kõikjalt toodi kaasa parimad muljed.

Vaatamata ilmastiku oludele ja raskele teotsemise tigimustele õppe-ringlend sündis kava kohaselt ja tuleb lugeda täiesti kordaläinuks. Ringlennu edukus aga oli peamiselt saavutatud lendurite ja motoristide ennastsalgava tööga.

Õppe-ringlend oli rikas õpistest nii ringlennu juhtidele kui ka lenduritele ja motoristidele. Jääb vaid soovida, et tulevikus rohkem võimalusi avaneks sarnaste õppuste korraldamiseks.

MARSSAL J. PILSUDSKI SOJAVÄELASENA.

Marssali 19. märtsil s. a. möödunud nimepäeva puhul.

Marssal J. Pilsudski algas oma sõjaväelist karjääri 6. augustist 1914, mil puhkes sõda Venemaa ja Keskriikide vahel.

Pilsudski on väejuht sünnilt, nagu seda on olnud möödunud sajandite suured väejuhid. Juba lapsest saadik olevat huvitanud Pilsudskit sõja-

tis on siin alla kriipsutada, et sellel sammul peale suure poliitilise tähtsuse on marssali iseloomustav joon: Pilsudski esineb selles sammus suure juhina. Teda ei kohuta vastutuse raskus. Ta haarab julgesti kinni võimalusest oma suure idee elluviimiseks.

Marssal Joseph Pilsudski oma perekonna keskel.

välised probleemid. Ta olevat andunud õppinud sõjaajalugu. Poola 1863. a. vastuhakkamist ja Vene-Jaapani sõda uurinud ta innukalt. Teda huvitas sõjaliste probleemide lahendamine tulevase Poola-Vene konflikt, s. o. vastuhakkamise, partisaan-sõja, kodusõja seisukohast.

Maailmasõda võimaldas Pilsudskil asuda kaitsustest tegudele.

Astudes Maailmasõja algpäevijärgsete küttidega Kõltsi piirkonnas venelaste vastu, ta seega kuulutas poolakate nimel venelastele sõja. Täh-

Oleme jälginud marssal Pilsudski sõjalist loomingu Maailmasõjas „Sõdur“i varematal aastakäikudel ja lugejad on tema loomingu põhjal pidanud konstateerima ta suuri organisatorilisi ja juhtimise võimeid.

Tema kui juhi suuruse kriteeriumiks võib paremini kui miski muu olla see, et ta kõige raskemates olukordades ei kaotanud usku võidusse ja usaldust oma jõududesse.

Suure juhi selle väärsema omaduse illustreer-

slooniiks on rasked võitlused Varssavi all 1920. a. ja võitlused Niemanil. Mõlemad võitlused on leidnud Poola kolonel S. Kara sulest huvitava ja erapooletu kirjelduse ja hinnangu „Sõduris“ 1929. ja 1930. aastal.

Nii võiks läbilõikes märkida marssal J. Pilsudski sõjalist karjääri: 1914. a. vabatahtlikkude poola kompaniide juht, 1916. brigaadi komandör, 1918. Poola vägede ülemjuhataja, 1920. a. suurte võitude autor Varssavi all ja Niemanil.

Praegu Joseph Pilsudski on Poola marssal, sõjaminister ja armee kindralinspektor, kes oma isiku autoriteediga teostab moraalset diktatuuri Poola vabariigis, millel on parlament valitsust toetava enamusega.

Marssal J. Pilsudski isik on omapärasemaid ja suurimaid kogu tänapäeva Euroopas. Olnud nooruses revolutsionäär, hiljem Poola sõjaväeliste kaadrite looja, siis võidukas väejuht ja Euroopa kultuuri kaitsja idast pealetungiva enamuse vastu, — on jõudnud välja oma tänapäevani, mil ta

nimepäeva kogu Poola 19. märtsil pühitseb suurema pidulikkusega nagu rahvuspäeva. See elutee on imetlusväärne, see on geeniluse elutee.

Võitluses võrsunud ja sõdades välja kujunenud poola legendiks marssal J. Pilsudski hindab ise kõige kõrgemalt kõikjal ja kõiges sõjamehe vourusi: au ja distsipliini tunnet, julget otsustamist ja vastutuskandmise rõõmu.

Sõdurina ja riigimehena on ta meie ajal väljapaistvamaid näiteid, et sõjaväelane olla ei tähenda olla sõjalise professioni käsitööline, et meie aja sõjaväelane, sõjaväelane-juht võib piisida vaid ainult siis oma kutse kõrgusel, kui ta valitseb teaduse ja kunsti tippe, — kui tal on matemaatika täpsus ja objektiivsus, kui ta on kodus isiku nii massipsühholoogias, kui ta on väljapaistev pedagoog üksikutele ja hulkadele, kui oskab orienteeruda olukorras ja sünteesida elunähteid nagu riigimees... ning kui omab kunstniku intuitsiooni (kaemuse).

P. Z.

Rohkem tähelepanu reservallohvitseride kursuse õpilaste valimisele!

H. Matson.

Kui reservohvitseride õpilaste valimine viimasel ajal sünnib üle riigi täiesti asjalikult, siis seda ei saa kahjuks ütelda reservallohvitseride õpilaste valimise kohta. Esimeste valimine sünnib paremuse põhimõttel, kus aspirantide kursustele pääsevad need noorsõdurid, kes on oma suguste keskel läbi teinud tugeva konkurentsi teadmistes ja seal paremini esinenud. Peale selle neid vääristab veel ülemus juhi seisukohalt. Need kaks põhimõtet ongi mõõduandvad aspirandi valikul, s. o. teadmised ja moraalne tasapind. Täiesti analoogiliste põhimõtete alusel peaks sündima ka reservallohvitseride õpilaste valimine. Põhimõtteliselt ei saa siin olla mingit lahku minekut.

Need põhimõtted reservallohvitseride õpilaste valimise kohta ei ole mingiks uudiseks, vaid otse ümberpöörduvalt — need on nõudmised, mis kõigile täitjaile on ametlikult ette kirjutatud. Kui neist nõuetest siiski küllalt järjekindlalt kinni ei peeta, siis on sellest kahju. Tuleb leida mingi väljapääs, sest nii see jääda ei või.

Teoreetilise ettevalmistuse poolest reservallohvitseride õpilaseks kõlbaksid kõige esimeses järjekorras just need kesk-

kooli ja kõrgema haridusega noored, kes ei pääsenud reservohvitseride (aspirantide) kursustele. Vastavalt sellele ongi omal ajal Kamini käsikirjaga avaldatud korraldus, et vähemalt reservallohvitseride kursuse peab lõpetama iga keskkooli ja kõrgema haridusega sõdur. Erand on tehtud ainult nende kohta, kes ei ole kõlblikud tervislikel põhjusil riviteenistust kandma.

Kuid mis näeme tegelikult meie õppeüksustes? Näeme nimelt seda, et üksikud keskkooli ja kõrgema haridusega sõdurid on nagu ära eksinud suurema arvulisse vähema haridusega õpilaste hulka. Neid ei ole üldse või on ainult mõned üksikud õppeüksustes. Millega seda seletada? Ei saa ütelda, et haritud jõude üldse ei ole, — ei, neid leidub mujal palju enam kui õppeüksustes. Millega siiski seletada nähet, et raskekuulipildujate õpperühmades juba teist kursust ei ole ühtegi keskkooli haridusega õpilast? Millega seletada seda, et laskurite õppekompaniisse satuvad nagu juhuslikult ainult üksikud haritlased? Minu arvates saab seda seletada ainult sellega, et omal ajal maksma pandud Kamini korraldust ei täideta päris jär-

Instruktor M. Huusman †

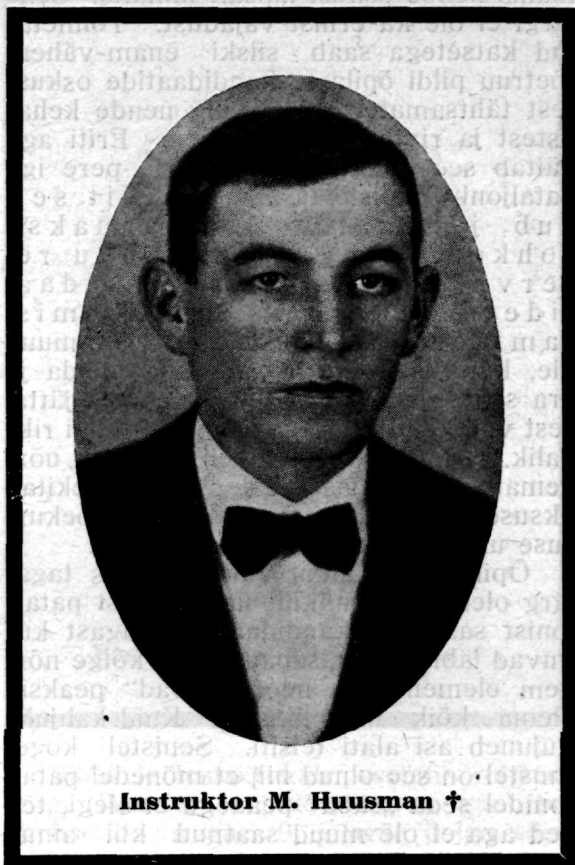
2. veebruaril s. a. suri verekihvitusse kaitseväe haiglas m.-r. „Vambola“ elektri-ala instruktor Magnus Isaki p. Huusman. Sama saatuse osaliseks oli saanud nädal varem tema abikaasa.

Kadunu oli üks parimaid spetsialiste oma erialal. Sündinud 16. aprillil 1898. a. Narvas. Lõpetanud linnakooli, astus vabatahtlikuna Kroonlinna merejüngide kooli 1913. a., mille lõpetas 1914. a. Olles määratud ristleja „Bogatõri“ peale, lõpetas vahepeal elektrikute eriklassid. Omades erihariduse ja hoolsuse ülendati elektri noor. a.-o. 1916. a. ja vanemaks allohvitseriks 1917. a. kevadel. 1916. a. alul oli määratud Tallinna Vene-Balti tehases ehitatava miiniristleja „Vladimiri“ (pärast „Svoboda“) peale. Laeva valmides 1917. a. kevadel teenis sellel tegev-laevastikus kuni enamlaste võimule pääsemiseni. Tuli kodusumaale 1918. a. sügisel.

Maailmasõjast osa võtnud ristl. „Bogatõril“ 20. VII 1914. a. — 15. I 1915. a. ja miinir. „Vladimiril“ 5. jaan. 1916. a. — apr. 1917. Vabadussõjast osa võtnud: m.-r. „Vambola“ 20. veebr. 1919. a. võttis osa kõikidest mere- ja dessant-operatsioonidest kuni Vabadussõja lõpuni. Ülendatud instruktoriks 1. veebr. 1924. a. — teenistuses kuni surmapäevani.

Annetatud: tasuta maa vahvuse eest, Vabadussõja mälestusmärk, Läti 10 a. juubelimärk ja rahalised autasud vahetpidamata hoolsa ja kiiduväärt teenistuse eest.

Kadunu oli kaasteenijate, vanemate kui nooremate poolt suures lugupidamises. Alati kohusetruu ja hoolas, sealjuures hea-

Instruktor M. Huusman †

südamline ja lahke, võitis kõikide poolehoidu.

Karm saatus, mis selle perekonna hävitas, jättis leinama 2 poega, 9- ja 6-aastased, kes nüüd ilma isata-emata peavad iseisvalt elurada sammuma!

jekindlalt. Hea tahtmise juures võiksime suurema osa oma õppeüksusist komplekteerida keskkooli haridusega õpilastega, kuna vähem osa kohti jääks teiste päralt. Nüüd on see kahjuks ümberpöördukt.

Ei ole lõpuks ka nii väga halb see asjaolu, et osa õpilasi jäävad mitte-keskkooli haridusega. See on isegi vajalik ja soovitatav. Siin peab aga siiski oldama järjekindlad ja õpilasi valima mitte mingi juhu järgi, vaid kindlas paremuse järjekorras: paremaid teadmisis ja paremaid moraalselt.

Praeguse komplekteerimise süsteemi juures reservallohvitseride kursuse õpilaste väljavalimine sünnib üksikuis patal-

jonides. Seal noorsõduri ettevalmistamise aja kestel selgub, kes on kõige kohasemad määramiseks õppeüksustesse, kes mitte. Kõlbulikest määrataksegi teatud arv reservallohvitseride kursuse õpilaste kandidaatideks. Kandidaatide lõpulik vaitik, või õigemini — nõrgemate väljapraakimine sünnib rügemendis. See praakimine on seda suurem, mida enam kandidaate saabub üksikpataljonidest. On kandidaate vähem, jääb ka väljapraakimiseks vähem võimalusi.

Õpilaste lõpuliku koosseisu kindlaksmääramiseks toimetatakse rügemendis päeva-paari kestel lühikesed katsed. Siin puudub aeg ja võimalus üksikpataljoni-

siooniks on rasked võitlused Varssavi all 1920. a. ja võitlused Niemanil. Mõlemad võitlused on leidnud Poola kolonel S. Kara sulest huvitava ja erapooletu kirjelduse ja hinnangu „Sõduris“ 1929. ja 1930. aastal.

Nii võiks läbilõikes märkida marssal J. Pilsudski sõjalist karjääri: 1914. a. vabatahtlikkude poola kompaniide juht, 1916 brigaadi komandör, 1918 Poola vägede ülemjuhataja, 1920. a. suurte võitude autor Varssavi all ja Niemanil.

Praegu Joseph Pilsudski on Poola marssal, sõjaminister ja armee kindralinspektor, kes oma isiku autoriteediga teostab moraalset diktatuuri Poola vabariigis, millel on parlament valitsust toetava enamusega.

Marssal J. Pilsudski isik on omapärasemaid ja suurimaid kogu tänapäeva Euroopas. Olnud nooruses revolutsionäär, hiljem Poola sõjaväeliste kaadrite looja, siis võidukas väejuht ja Euroopa kultuuri kaitsja idast pealetungiva enamluse vastu, — on jõudnud välja oma tänapäevani, mil ta

nimepäeva kogu Poola 19. märtsil pühitseb suurima pidulikkusega nagu rahvuspäeva. See elutee on imetlusväärne, see on geenluse elutee.

Võitluses võrsunud ja sõdades välja kujunenud poola legendiks marssal J. Pilsudski hindab ise kõige kõrgemalt kõikjal ja kõiges sõjamehe vourusi: au ja distsipliini tunnet, julget otsustamist ja vastutuskandmise rõõmu.

Sõdurina ja riigimehena on ta meelejal välja paistvamaid näiteid, et sõjaväelane olla ei tähenda olla sõjalise professioni käsitöölise, et meeleaja sõjaväelane, sõjaväelane-juht võib püsida vaid ainult siis oma kutse kõrgusel, kui ta valitseb teaduse ja kunsti tippe, — kui tal on matemaatika täpsus ja objektiivsus, kui ta on kodus isiku nii massisühho- loogias, kui ta on väljapaistev pedagoog üksikutele ja hulkadele, kui oskab orienteeruda olukorras ja sünteesida elunähteid nagu riigimees... ning kui omab kunstniku intuitsiooni (kaemuse).

P. Z.

Rohkem tähelepanu reservallohvitseride kursuse õpilaste valimisele!

H. Matson.

Kui reservohvitseride õpilaste valimine viimasel ajal sünnib üle riigi täiesti asjalikult, siis seda ei saa kahjuks ütelda reservallohvitseride õpilaste valimise kohta. Esimeste valimine sünnib paremuse põhimõttel, kus aspirantide kursustele pääsevad need noorsõdurid, kes on oma suguste keskel läbi teinud tugeva konkurentsi teadmistes ja seal paremini esinenud. Peale selle neid vääristab veel ülemus juhi seisukohalt. Need kaks põhimõtet ongi mõõduandvad aspirandi valikul, s. o. teadmised ja moraalne tasapind. Täiesti analoogiliste põhimõtete alusel peaks sündima ka reservallohvitseride õpilaste valimine. Põhimõtteliselt ei saa siin olla mingit lahku- minekut.

Need põhimõtted reservallohvitseride õpilaste valimise kohta ei ole mingiks uudiseks, vaid otse ümberpöörduvalt — need on nõudmised, mis kõigile täitjaile on ametlikult ette kirjutatud. Kui meist nõuetest siiski küllalt järjekindlalt kinni ei peeta, siis on sellest kahju. Tuleb leida mingi väljapääs, sest nii see jääda ei või.

Teoreetilise ettevalmistuse poolt reservallohvitseride õpilasiks kõlbaksid kõige esimeses järjekorras just need kesk-

kooli ja kõrgema haridusega noored, kes ei pääsenud reservohvitseride (aspirantide) kursustele. Vastavalt sellele ongi omal ajal Kamini käsukirjaga avaldatud korraldus, et vähemalt reservallohvitseride kursuse peab lõpetama iga keskkooli ja kõrgema haridusega sõdur. Erand on tehtud ainult nende kohta, kes ei ole kõlblikud tervislikel põhjusil riviteenistust kandma.

Kuid mis näeme tegelikult meie õppeüksustes? Näeme nimelt seda, et üksikud keskkooli ja kõrgema haridusega sõdurid on nagu ära eksinud suurema arvulisse vähema haridusega õpilaste hulka. Neid ei ole üldse või on ainult mõned üksikud õppeüksustes. Millega seda seletada? Ei saa ütelda, et haritud jõude üldse ei ole, — ei, neid leidub mujal palju enam kui õppeüksustes. Millega siiski seletada nähet, et raskekuulipildujate õpperühmades juba teist kursust ei ole ühtegi keskkooli haridusega õpilast? Millega seletada seda, et laskurite õppekompaniisse satuvad nagu juhuslikult ainult üksikud haritlased? Minu arvates saab seda seletada ainult sellega, et omal ajal maksma pandud Kamini korraldust ei täideta päris jär-

Instruktor M. Huusman †

2. veebruaril s. a. suri verekihvitusse kaitseväge haiglas m.-r. „Vambola“ elektriala instruktor Magnus Isaki p. Huusman. Sama saatuse osaliseks oli saanud nädal varem tema abikaasa.

Kadunu oli üks parimaid spetsialiste oma erialal. Sündinud 16. aprillil 1898. a. Narvas. Lõpetanud linnakooli, astus vabatahtlikuna Kroonlinna merejüngide kooli 1913. a., mille lõpetas 1914. a. Olles määratud ristleja „Bogatõri“ peale, lõpetas vahepeal elektrikute eriklassid. Omades erihariduse ja hoolsuse ülendati elektri noor. a.-o. 1916. a. ja vanemaks allohvitseriks 1917. a. kevadel. 1916. a. alul oli määratud Tallinna Vene-Balti tehases ehitatava miiniristleja „Vladimiri“ (pärast „Svoboda“) peale. Laeva valmides 1917. a. kevadel teenis sellel tegev-laevastikus kuni enamlaste võimule pääsemiseni. Tuli kodumaale 1918. a. sügisel.

Maailmasõjast osa võtnud ristl. „Bogatõril“ 20. VII 1914. a. — 15. I 1915. a. ja miinir. „Vladimiril“ 5. jaan. 1916. a. — apr. 1917. Vabadussõjast osa võtnud: m.-r. „Vambolal“ 20. veebr. 1919. a. võttis osa kõikidest mere- ja dessant-operatsioonidest kuni Vabadussõja lõpuni. Ülendatud instruktoriks 1. veebr. 1924. a. — teenistuses kuni surmapäevani.

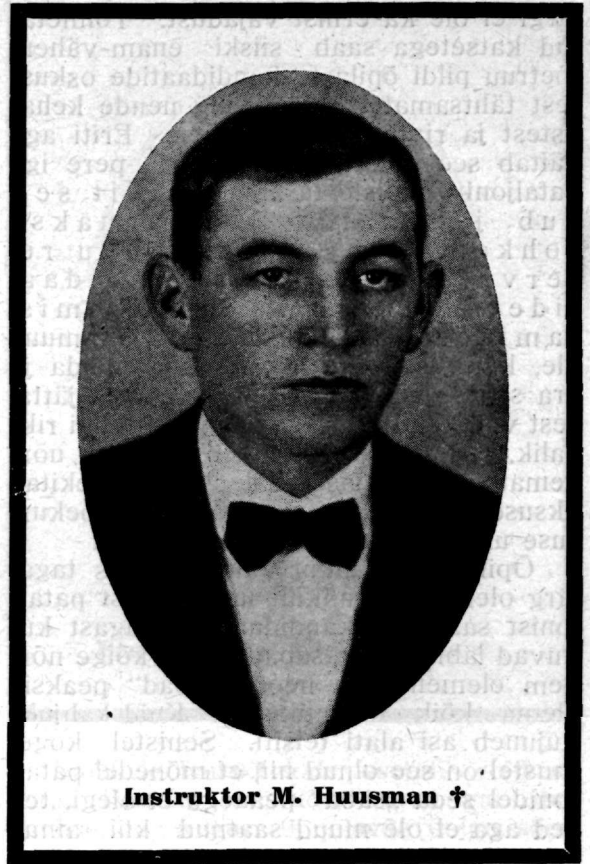
Annetatud: tasuta maa vahvuse eest, Vabadussõja mälestusmärk, Läti 10 a. juubelimärk ja rahalised autasud vahetpidamata hoolsa ja kiiduväärt teenistuse eest.

Kadunu oli kaasteenijate, vanemate kui nooremate poolt suures lugupidamises. Alati kohusetruu ja hoolas, sealjuures hea-

jekindlalt. Hea tahtmise juures võiksime suurema osa oma õppeüksusist komplekteerida keskkooli haridusega õpilastega, kuna vähem osa kohti jääks teiste pärralt. Nüüd on see kahjuks ümberpöördukt.

Ei ole lõpuks ka nii väga halb see asjalu, et osa õpilasi jäävad mitte-keskkooli haridusega. See on isegi vajalik ja soovitav. Siin peab aga siiski oldama järjekindlad ja õpilasi valima mitte mingi juhu järgi, vaid kindlas paremuse järjekorras: paremaid teadmisis ja paremaid moraalselt.

Praeguse komplekteerimise süsteemi juures reservallohvitseride kursuse õpilaste väljavalimine sünnib üksikuis patal-

Instruktor M. Huusman †

südamline ja lahke, võitis kõikide poolehoidu.

Karm saatuse, mis selle perekonna hävitas, jättis leinama 2 poega, 9- ja 6-aastased, kes nüüd ilma isata-emata peavad iseisvalt elurada sammuma!

jonides. Seal noorsõduri ettevalmistamise aja kestel selgub, kes on kõige kohasemad määramiseks õppeüksustesse, kes mitte. Kõlblikest määrataksegi teatud arv reservallohvitseride kursuse õpilaste kandidaatideks. Kandidaatide lõpulik vaitik, või õigemini — nõrgemate väljapraakimine sünnib rügemendis. See praakimine on seda suurem, mida enam kandidaate saabub üksikpataljonidest. On kandidaate vähem, jääb ka väljapraakimiseks vähem võimalusi.

Õpilaste lõpuliku koosseisu kindlaksmääramiseks toimetatakse rügemendis päeva-paari kestel lühikesed katsed. Siin puudub aeg ja võimalus üksikpataljoni-

dest saadetud kandidaatide teadmistesse ja oskustesse süvenemiseks, puudub võimalus nende oskusi täpsalt hinnata. Selle järgi ei ole ka erilist vajadust. Toimetatud katsetega saab siiski enam-vähem tõetruu pildi õpilaste kandidaatide oskustest tähtsamatel aladel ning nende kehalistest ja rivelistest võimetest. Eriti aga näitab see kokkukogunud kirju pere iga pataljoni võimete tasapinda. Siit selgub jalamaid, kus pannakse rohkem, kus vähem rõhku reservallohvitseride kandidaatide valimisele ja ettevalmistamisele. Õppeüksusel ei jää muud üle, kui kõige nõrgemad välja valida ja ära saata, osa nõrku tuleb ka alles jätta, sest valik ei ole peaaegu kunagi kuigi rikkalik. Õppetööd aga tuleb alustada nõrgemate tasapinnast peale ja see tekitab üksusel suuri raskusi lühikese õppekursuse ulatusel ettenähtud kava täita.

Õpilaste lõpulikul valikul peaks tagajärg olema loomulikult nii, et igast pataljonist saadetud kandidaatide hulgast kukuvad läbi ainult „sabad“, s. o. kõige nõrgem element, ja need „sabad“ peaksid olema kõik ühepikkused. Kuid kahjuks kujuneb asi alati teisiti. Seniistel kogemustel on see olnud nii, et mõnedel pataljonidel seda „saba“ peaaegu ei olegi, teised aga ei ole muud saanud kui ainult „saba“. Neil asjaoludel viimased kipuvad sel „katsevõistlusel“ kaotama kõik kohad. Siit ei saa järeldada muud kui seda, et kas mõnda pataljoni satuvad üle riigi ainult paremad mehed, teise kõik halvad ja seda järjekindlalt, või toimetatakse õpilaskandidaatide valikut ühes üksikpataljonis paremuse põhimõtteil ja teises hoopis vastupidiselt. Muud siit järeldada ei oska.

Rügemendis teist valikut enam ei saa olla, vaid tuleb piirduda selle õpilaskandidaatide hulgaga, mis saadetakse kaadripataljonidest. Mõnikord on katsutud seda viga parandada sellega, et õppekursuse kestel nopitakse välja mitteõigesse kohta sattunud keskkooli ja kõrgema haridusega sõdurid ja määratakse nad õppeüksustesse. Viimane lahendus ei ole aga sugugi kerge, vaid nõuab asjata aja- ja töökulu. See kõik jääks tulemata, kui üksikuis pataljonides juba asi oleks korralikult lahendatud. Niikaua kui jõuavad rügementi kõik vajalikud andmed ja dokumendid, on õppekursused juba mõnda aega kestnud ja uutel juurdetulijatel tekib asjata hulk pingutusi õppeüksuses.

Küsimus on otstarbekohaselt lahendatud ikkagi ainult niiviisi, kui üksikud pataljonid õpilaskandidaatide valikut toimetavad täiesti teadlikult ja järjekindlalt, määrates õppeüksustesse ainult paremaid mehi. Seal noortekursuse kestel õpitakse mehi enam-vähem põhjalikult tundma ja kui neid tuntakse, siis peaks ka valiku toimetamine olema lihtis. Rügemendis seda valikut on võimata läbi viia, sest siin neid ei tunta, nende võimed on kõigile esialgul teadmata.

Kuuldavasti toimetatavat mõnel pool õpilaskandidaatide valikut ja määramist sooviavaldamise põhimõtte kohaselt. Määratavat kõigepealt neid, kes seda ise soovivad ja peaaesjalikult neid, kes soovivad pärast teenistuseaja lõppu jääda üleajateenistusse. See põhimõte ei oleks isenesest sugugi halb, kui soovijad oleksid tõesti ühtlasi ka head oma teadmistelt ja võimistelt. Niisugustele tuleks tingimata anda eesõigus. Aga kui see kujuneb halvema ja nõrgema elemendi edasiasitamiseks ja parema elemendi tagasitõrjumiseks, siis on sellest küll rohkem kahju kui kasu. Üleajateenistusse jääda soovijate protsent on meil küllalt suur ja võistlus sellel alal küllalt tugev. Mingit kunstliku selle ala konkurentsi suurendamist ei maksaks meil ette võtta. Eriti veel nende isikute arvel, kes muidu elus saamatud ja oma pääsemise loodavad leida üleajateenistusse astumisega. Seepärast tuleks küll loobuda sellest vaabtahtlikkuse põhimõttest, kui see ühtlasi ei ole seotud mehe tublidusega. Viimasel juhtumil ta aga on otse soovitav.

Probleemi kõige raskem lahendus seisab vast kuskil mujal ja võib olla see ei olenegi üksikuist pataljonest. Võib olla seal toimetatakse kõige paremais lootusis ja usus ja pakutakse seda paremat, mis neil tõesti on pakkuda, kuid muud olud ei luba teha teisiti ja seepärast oleme sunnitud küsimust võtma nii, nagu ta on kujunenud.

Küsimus seisab nimelt selles, et üksikpataljon peab andma mehi väga mitmele poole: asutistesse, vahiuksustesse, erikomandodesse, lennukivõtte jne. Lõpuks ta peab osa mehi jätma ka endale mitmesugustele majandustöödele. Igale poole nõutakse arvatavasti ikka kõige paremat elementi, kõige korralikumaid mehi ja ausamaid neist. Endale kõige viimastega jätmisega ei piirduta ka arvatavasti mitte, vaid võetakse, kui mitte kõige

Eru-n.-leitnant Rudolf Kehkla †

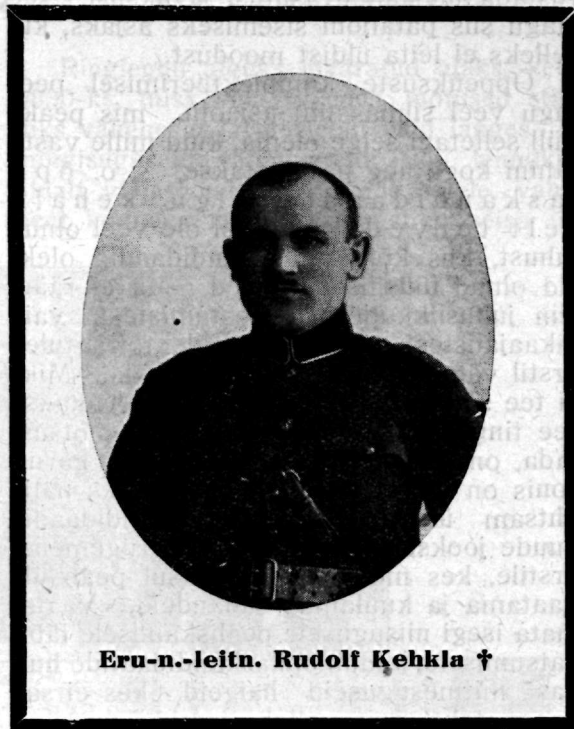
4. märtsil s. a. kell 2215 suri Tallinnas kaitseväe keskhaiglas peale pikemat rasket haigust Pärnule, eriti kaitseliidu ringkonnale, hästi tuntud tegelane eru-noorem-leitnant Rudolf Kehkla.

Ta sündis Pärnus 9. juulil 1898. a. aedniku pojana. Üldhariduse sai Pärnu poeglaste gümnaasiumis ja sõjaväelise hariduse Vabariigi Sõjakoolis.

Vabadussõja algpäevil, 1919. a. jaanuaris, kui algas tegevust Pärnu kaitsepataljon, astus ta junkruna kaitseväe teenistusse, olles üheks esimeseks pataljoni organiseerijaist. Märtsikuul võttis ta juba kaitsepataljoni patarei ülemana osa Heinaste lahingutest. Vabadussõja tegi ta kaasa võidurikka 9. jalaväe polgu ridades. Rahuajal teenis ta: kuni 18. augustini 1920. a. 9. jalaväe polgus, kuni 12. juulini 3. jalaväe polgus, kuni 1. juulini 1924. a. 6. jalaväe polgus, kust ta omal palvel reservi arvati.

Kaitseväeteenistusest vabanedes ei jäänud kadunu pealtvaataja ossa. Kui algas Kaitseliidu organiseerimine, oli Kehkla jälle üks esimestest omal kohal: nägime teda siin V rühma ülemana, 2. kompanii pealikuks ja kogu aeg ka Pärnu Maleva juhatuse liikmena tegutsemas kodukaitse heaks.

Matmine oli 8. skp. kell 1600 Pärnus. Kadunut viimsele teekonnale saatma oli ilmunud palju rahvast, garnisoni ohvitserkond, kaitseliidu 2. kompanii orkestriga, endised kaasteenijad sõjapäevilt ja tuttavad. Matuserongist võttis osa ligi 1000-pealine rahvakogu, kes sammus leinamajast kalmistule, kus matusetalitust pidas õp. Haselblatt.

Värskele hauakünkale asetati rohkesti pärge lähemate sõprade, Pärnu garnisoni ohvitseride kogu, 9. jalaväe polgu sõjakaaslaste, Pärnu maleva juhatuse, kaitseliidu 2. kompanii, kaitseliidu V rühma ja teiste poolt.

Puhka rahu. Kodumaa muld peab tunduma kerge tema parimale pojale.

E—dt.

paremad, siis vähemalt keskmised. Sellega tekib probleem: kuhu anda korralikumaid mehi, keda varustada esimeses järjekorras ja parematega, keda rahuldada ülejäänutega, kuhu saata viimased. Tõesti keerukas situatsioon! Aga seda tuleb kuidagi lahendada.

Nähtavasti üksikud pataljonid on sunnitud küsimuse lahendamata sel teel, et paremad mehed määratakse eeskätt sinna, mis nende huvidele kõige tähtsam. Paistab, et rügemendid oma õppeüksustega ei ole

igakord küllalt need esimeste ja paremate saajad, vaid nad peavad leppima ülejäänutega, rahulduma restidega. Kui asi tõepoolest on nii, kui seesugune alus jääb ka tulevikus maksvaks, siis on kindel, et õppeüksuste komplekteerimise küsimus meil jääb lonkama. Viga saame parandada ainult sel teel, kui selle tähtsa küsimuse lahendavad keskasutised ja nõuavad maksmapandud põhimõtete järjekindlat elluviimist. Esimene meeste valik üksikuis pataljonides sündigu õppeüksustesse; sinna valitagu kõige paremad ja kõige kor-

ralikumad mehed! Millises järjekorras ja millise headuse mõõdupuuga varustada ülejäänud asutusi ja üksusi, see jäägu siis pataljoni sisemiseks asjaks, kui selleks ei leita üldist moodust.

Õppeüksuste komplekteerimisel peetagu veel silmas üht asjaolu, mis peaks küll selletagi selge olema, kuid mille vastu tänini kogu aeg patustatakse, s. o. õpilaskandidaadid olgu kehaliselt terved. Senini ei ole veel olnud juhust, kus kõik õpilaskandidaadid oleksid olnud füüsiliselt terved. Ma ei räägi siin juhuslikkudest haigestumistest, vaid pikaajalistest vigadest, mille tõttu tuleb arstil väga paljusid välja praakida. Miks ei tee seda pataljoni arst ja miks jäetakse see tingimata rügemendi arstide otsustada, on mulle arusaamatu. Igas garnisonis on olemas arst ja sellel oleks palju lihtsam üle vaadata õpilaskandidaadid kuude jooksul, kui et see jätta rügemendi arstile, kes mõne tunni jooksul peab üle vaatama ja kuulama sadandeid. Vaatamata isegi niisugusele pealiskaudsele läbikatsumisele, leidub õpilaskandidaatide hulgas mitmesuguseid haigeid, kes ei saa kaasa teha reservallohvitseride kursuse intensiivset õppetööd ja keda tuleb õpilaste hulgast välja praakida. On see töö tehtud üksikuis pataljonides, siis on rügement kindel, et ta saab alati füüsiliselt täiesti terved ja tugevad õpilased. Suurema konkurentsi puhul õpilaskandidaatide seast langeksid välja ainult need, kes osutuvad nõrgemaiks oma teadmisis või riviliselt saamatumad.

Lõpuks ei oleks isegi see üleaarne, kui keskasutised määraksid ära reservallohvitseride õpilaskandidaatide valimise aja. See valimine peaks sündima kõigis üksikuis pataljonides umbes ühel ajal, s. o. tetava osa noortekursuse kava läbivõtmise järele, mitte aga kursuse lõpul, nagu see üldiselt sündivat käesoleval ajal. Selleks minu arvates jätkuks küllalt ühe- kuni poolteisekuulisest noorte ettevalmistamise ajast. See aeg oleks

tarvilik peajasjalikult selleks, et kaader võiks kõiki noori ja nende võimeid enam-vähem rahuldavalt tundma õppida ja õpilaskandidaatide valikut korralikult läbi viia. Pärast valikut õpilaskandidaadid tuleksid tingimata koondada ühte erirühma (sinna võiksid kuuluda ka kandidaadid r. k., side- ja pioneeralal). Erirühmas nendega teostatakse õppusi intensiivsemalt ja vähemalt nii, et nad üksikuis pataljonides kindlasti võtaksid läbi kogu praeguse noortekursuse õppekava. Seega tekiks juba üksikuis pataljonides õppeüksuste rakukene, mis omab väga suure tähtsuse reservallohvitseri kandidaadi pärastises ettevalmistamises. Kui niisugust rakukest praegune üksiku pataljoni koosseis ei sisalda, siis ei tähenda see veel seda, et hea tahtmise juures seda luua ei või. Aga selle väga tähtsa ja elulise küsimuse võiksid keskasutised lahendada ka väikese organisatsiooni ümberkorraldamisega.

Erirühma eraldamine oleks soovitav eriti just selleks, et õpilaskandidaadid, kui erksamad ja edasijõudvamad, ei tarvitseks üldises massis olles sammu pidada vähemarenenutega. Neile kui väljavahituile võib enam pakkuda, neilt võib ka enam nõuda. Nende õppeprogramm pataljonides peab lõppema seal, kust rügemendis algab reservallohvitseride õppekava. Ainult sel teel saame soovitava ühtluskooli, saame korralikud reservallohvitserid. Vastasel korral peame leppima ikkagi ainult väga mitmekesise ja kirju ettevalmistusega reservallohvitseride kandidaatidega, peame leppima kesiselt või puudulikult väljaõpetatud reservallohvitseridega.

Kuuldavasti niisugused õpperühmad mõnel pool on juba moodustatud ja et nad kasulikud on, seda näitavad sealt tulnud õpilaskandidaatide hoopis parem tasapind. Jääb ainult loota ja soovida, et see ka mujal teostataks ja et reservallohvitseride õpilaste valimine sünniks tulevikus veel suurema hoolega kui see on sündinud senini.

Õpperinglend ajas ja ruumis.

Start.

Põnevusega oodatud esmaspäeva, 2. märtsi k. a., varahommikul tõttasid ringlennust osavõtjad Lasnamäe aerodroomile. Oodatud rõõmsa ja elava meeolu asemel peegeldus lendurite ja motoristide silmis ra-

Ringlennu alguks määratud ajaks, kella 0830-ks, tuisk aina süvenes, lootused startiks vähenesid ja meeolu vaid langes. Ei mingisuguseid väljavaateid isegi lennukite ulualt väljatoomiseks. Jäädi ootele, vahepeal kogudes andmeid ilmastiku seisust üle

Ülal: Ringlennust osavõtjad tagasisaabumisel Lasnamäel ühes Tallinna Õhuasjanduse ühingu esimehe hra Kösteriga, kaitseministri abi kindr. P. Lilli ja õhukaitse ülemal kol. R. Tombergiga.

All vasakul: Kaitseministri abi kindral-majoor P. Lill vestlemas Narva linnapea hra Lutsuga ja garnisoniülemal kolonel Pulgaga pärast maandumist Olgino as. väljal. All paremal: Õhukaitse ülemal korraldus enne starti Lasnamäel: „Hoidke endid!“

hulolematust ning rahutu ootust. Ja õigus-
tatult, sest eelmine päikesepaisteline püha-
päev oli äratanud parimaid lootusi stabiilse
ilmastiku saabumiseks ja soodsaks lennu
algamiseks. Veel kella 0500—0600 vahel
oli kuu lahke pale lootusi aina suurenda-
nud ja hellitanud. Tund aega aga hiljem
mõllas lumetorm, vilu NO tuule vingudes,
tuhkpeent lund tuisates, aerodroomi ja pea-
linna tornid tihedasse, läbipaistmatusse
uttu uputades.

Paldiskis, Haapsalus ja Kuresaares. Pal-
diski raioonis valitses sama lennuks eba-
soodne ilmastik kui Tallinnaski, kuna aga
Haapsalust ja Kuresaarest saabusid rõõ-
mustavad teated: keskmise kiirusega NO
tuul, vähenev pilvitus ja isegi vahelduv
päikesepaiste. Viimaste teadete tõttu tegi
lootuste ja ootuste baromeeter järsu hüppe
ülespoole ning ringlennu üldjuhilt, õhu-
kaitse ülemalt kol. Tomberg'ilt, saabus ot-
sus: „Startida kell 1130“.

Pääses vallale korralduste vool, askeldus, rutt. Poole tunni jooksul olid 6 „Avro“ tüübilist õppe lennukit ja 4 „Avro-Avian“ tüübilist kerge lennukit lennuvalmis aerodroomil, lendurid, kaaslendajad ja aviomotoristid nende ümber askeldamas. Mootorid käivitatud ning proovitud.

Viimased korraldused antud, lendurid ja kaaslendajad lennukis, ootamas startimist kindlaksmääratud järjekorras. Täpsalt kell 1130 stardib esimene kerge lennuk kpt. Reissar'i juhtimisel, jättes pika tiheda lumesaba oma taha ja kadudes uttu esimesel pöörangul. Minutiliste vaheaegadega järgnevad teised kolm kerge lennukit. Kell 1135 stardib esimene õppe lennuk major Vernik'u juhtimisel ja kv. staabiülema kindralmajor J. Tõrvandi kaaslendamisel. Temale järgnevad neli õppe lennukit, kuna kuues jääb aerodroomile varru.

Äärmiselt ebasoodsa ilmastiku tõttu teostus start üksikute lennukena ringlennu kavas ettenähtud stardi asemel rivis.

Tallinn—Haapsalu.

Uttu mattunud pealinna tornest ja lumetuisku vaibunud Nõmmest „puulatvade kõrgusel“ lennates möödudes, mänglevaist õhuvoolest üles-alla loobituina suundusid kaheksa lennukit Haapsalu poole, kuna üheksas õppe lennuk kpt. Martson'ilt juhitud võttis kursi Pärnu suunas vajalikkude tehniliste ettevalmistustööde teostamiseks kohapeal ja õhtuks meie supellinna saabuvate lennukite vastuvõtuks. Viimasel tuli kogu tee võidelda tuule ja lumetuiskuga ning näha vaeva „jää- ja mudavannide“ organiseerimisel kaasvõitlejate soovide rahuldamiseks.

Udune ja ämar pealinn jäi seljataha. Ees aga muutus selgemaks, pilved tõusid kõrgemale ja Keila kohal päistis juba päike taeva laotusest. Avanes kitsas korridor, mille seinteks merel ja maal lõunapool raudteed läbipaistmatud udu- ja lumesajumüürid, põrandaks — must-valge lapiline maastik ja laeks — hõredate pilvetompu dega kaetud taevas.

Nii imestamisväärt iseäralik ja muutlik on ilmastik meie rannikul. Avanenud korridori kasutades, suurendasid lennukid vähe lennukõrgust, korraldusid juba ette kindlaksmääratud rivvi kahes grupis ja tõttasid Haapsalu poole. Kolmveerand tunni möödumisel peale starti saabusid lennukid Haapsalu ning selle vana sadama ja rannapromenaadi vahel merejää nähtava rahvahulga peade kohale. Mõne üksiku ringiga linna ja ümbruskonna ilmega ning konfiguratsiooniga õhust tutvudes, maandusid len-

nukid kella 1215—1225 vahel üksikult vastavas järjekorras merel ranna vahetus läheduses.

Rannal rivistudes ja mootorid seisma jättes, asuti lendurite ja motoristide ühisel jõul bensiini tagavarade täiendamisele ning murruna lennukite ümber koondunud kodanikkude uudishimu rahuldamisele lühidate asjalikkude seletuste andmise näol.

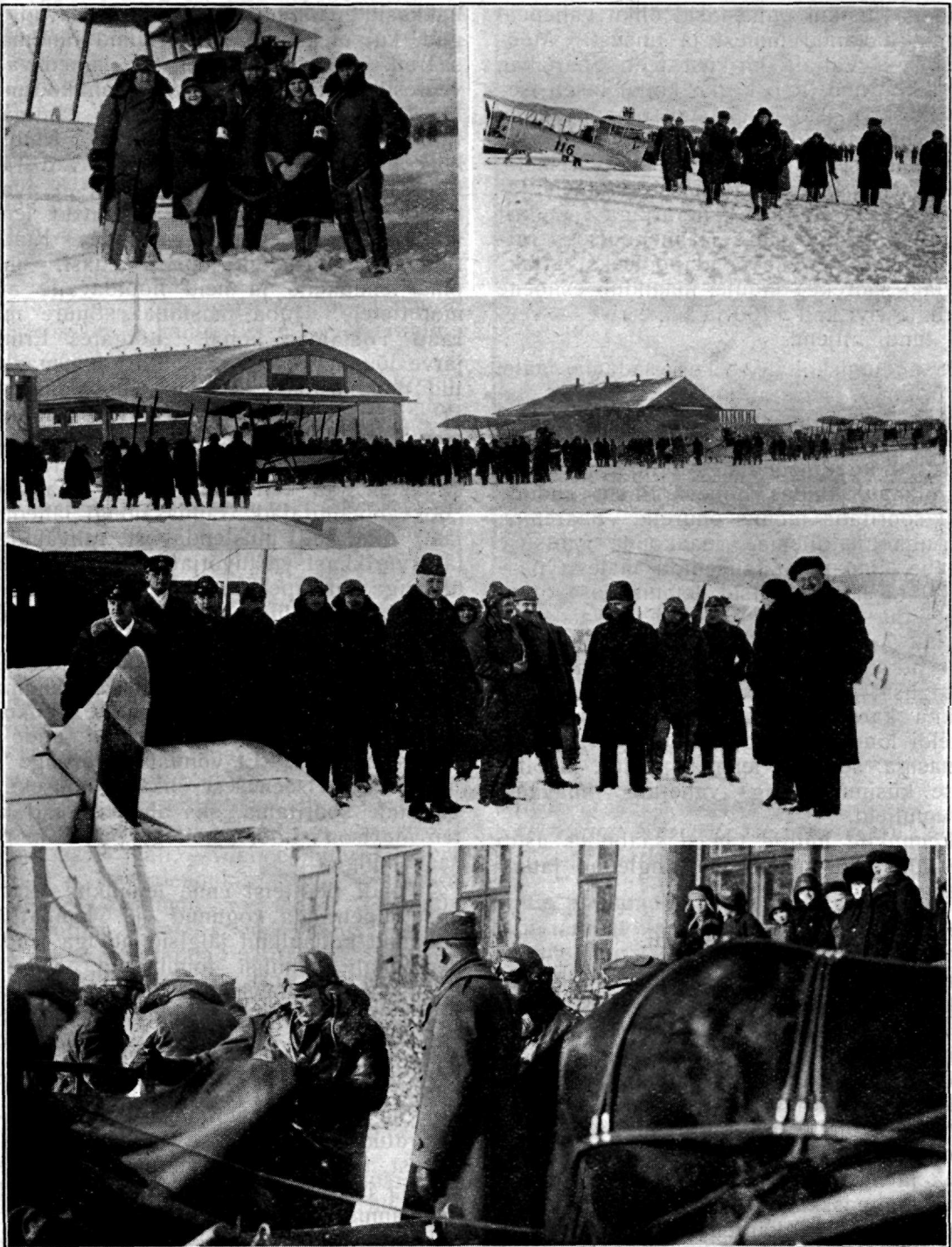
Hädavajalikud korraldused ja tööd sooritades, sammuti härra linnapea, maakonnavalitsuse, kaitse liidu, kodukaitse j. m. organisatsioonide esindajate lahkel kutsel kohalikku kaitse liidu staapi. Kaminast kiirgavate soojuslainete paitusel ja naiskodu kaitse jate hoolitsusel valminud tulise klaasi tee ning maitsevate suupistete saatel veedeti elavas vestluses veerand tundi külalislahkes seltskonnas, sõlmides tutvus- ja värskendades sõprussidemeid.

Kaitseväge de staabiülema kindral J. Tõrvand aga kasutas lühikest peatust gümnaasiumi saalis korraldatud kiir-kõnekoosolekule rohkel arvul kogunud kodanikke lennuasjanduse küsimuste selgitamiseks.

Haapsalu—Kuresaare.

Päikesepaiste ja üleva meeleolu saatel tõusid kell 1310 kerge lennukid ja kell 1320 õppe lennukid rivis, et sirgjoonel suunduda Saaremaa pealinna. Kolme tunni võrra hiline nud stardi tõttu Tallinnas puudus võimalus õhuteel külastada Hiiumaad, lennates üle Kärdla, Emmaste, Pammana ja Kaarma Kuresaarde, nagu see oli kavatsatud. Tuli leppida sellega, et Haapsalus õhku tõustes võis silmitseda vaid idast läände pikerguseks veninud Vormsi saare konfiguratsiooni ja kaugel silmapiiril märgata Pühalepa rannikut. Jäid nägemata kuulus Vormsi kirik, Kärdla kalevivabrik ja Hiiumaa maastik nende iseäraldusiga. Nii mitmedki lootsid õhuvisiidiga kergendada oma patukoormat kodumaa tundmaõppimise alal ja linnulennult heita pilku Aino Kalda „Reigi õpetaja“ kodupaika. Olude sunnil luhtusid aga ilusad lootused ja kompasskursil 212° jätkus lend üle jää ja lumega kattunud lahe Saaremaa kirde rannikule. Igavus võtab vahepeal maad, sest külmanud meri on ükslühine, jättes eluta ääretu suure valge vaiba mulje. Isegi Heinlaiu, Saarenakilaiu, Vareselaiu, Kõverlaiu ja kõik teised „laiu“ saared, milliseist möödub lennutee, on sulanud sellesse valgesse massi nii, et ka harjunud silmal on neid võimata eraldada. Siis hakkab paistma Muhusaare põhjarand ja lendurite pilgud otsivad Saaremaal Jaani kiriku torni,

I pildil: Sõprussidemed Türi õrnemasooga. II pildil: Lennukid Kuresaares. III pildil: Rahvas Rakvere aerodroomil ringlennust osavõtjaid lennukeid vaatamas. IV pildil: Lennukid Tartu saabumisel, keskel: linnapea hra K. Luik, garnisoni ülem kolonel Marder ja õhukaitse ülem kol. Tomberg. V pildil: Ringlennust osavõtjad Olgino mõisas, Narva sõiduks hobustele asetumas.

millest umbes 5 km kagupoole tuleb läbistada selle „imeilusa moa“ õhupiir.

Saaremaa teeb aga väikese üllatuse. Palju kuulnud ja ka lauldud „Saaremoa on

üks imeilus moa“ ei olegi talvel nii imeilus „moa“, vaid sama must-valge lapiline kui Järvamaagi. Erilist tähelepanu kõitsid vaid anereas asetunud tuuleveskid, millised oma

tiibadega justkui puhastasid õhku vahepeal sadama hakanud lumest ja tuisust. Mõõdudes aga Valjala kirikust teeb Saaremaa jälle lahke näo, Reo kiriku kohal laseb isegi päikesel paista ja avastab oma pealinna õhust tulevaile külalisile. Liugeldes üle linna, silmitsedes huvitavaid lossivaremeid, heites pilgu kirvena lõunasse ulatuva Jä-maja poolsaarele ja kaherattaga vankrit kujutava Abruka saare (läänepoolseks rattaks Vaheese saareke ja idapoolseks rattaks Kaselaia saareke) kujule, maandub esimene lennukite rivi kell 1400 ja teine rivi — veerand tundi hiljem.

Maandumiskohale, Tori sadama jääle, oli ruttanud peaaegu kogu Kuresaare elanikkond. Punapõselised neid silmitsesid uudishimulikult „põhjanaba uudrijate seltskonda“, nooredmehed aga septsesid kavalaide plaane, kuidas hõbevärviliste lindude turjal sooritada mõnus õhuretk. Saaremaa kv. ringkonna ülema, maakonna valitsuse esimehe, linnapea, kaitseliidu maleva pealiku j. t. saatel sõitsid lennust osavõtjad kaitseliidu kottu lõunasöögile. Naiskodukaitsjate virgad käed olid valmistanud maitsvad road. Ilmalikku keha kinnitades ja magusat alkohoolita (lendurid pidasid pidulikku karskust) Saaremaa õlut maitses vesteldi lõunalaua taga kohalike seltskonna tegelasiga, selgitati lennuasjanduse ja õhukaitse küsimusi ning vahetati omavahel lennumuljeid.

Lennukite juurde tagasi saabudes asuti ettevalmistuste tegemisele ringlennu jätkamiseks.

Kuresaare—Pärnu.

Külalislahkeid saarlasi üksisilmi taeva-poolle silmitsema jättes ja „tervitusi Kuresaarest“ kaasa võttes, tõusid mõlemad lennukite rivid kell 1600 Tori sadama jäält, tegid jumalagajātu tiiru linna kohal ja pöörasid „ninad“ Pärnu poole. Aeronavigatsiooni ohvitserid olid juba varakult mõõtnud tuule kiirust, leidnud üles tema suuna ja need andmed muutnud 68-kraadiliseks kompasskursiks, mille järele siis ka major Vernik ja kapten Reissar juhtisid oma „õhudiviisid“ Pärnu poole. Kuresaarest lahkudes kujutati seda umbes tunnipikkust lendu 118 km ulatusel huvivaesena. Mida võib siis pakkuda lend 300 m kõrgusel ääretu ja otsatu jää ning lumevälja kohal? Ei midagi iseäralikku: valge vaip all, hall taevast peakohal, Saaremaa kaugenevad kontuurid seljataga ja udune silmapiir ees — see on kõik. Selline oli lennu esimese veerandtunni mulje. Kuid siis

hakkasid paistma laiad mustendavad laigud, kui oleks merest kerkinud tundmatud saared. See oli avameri, kus lained vabalt veeresid, kandes turjal vahukoormaid. Mootori tõöst lakkamisel oleks tahtmatult tulnud leppida külma vanniga. Kuid ei, kõik mootori viis silindrit töötavad rahulikult tempos, vaatamata sellele, et avavee kohal tõusvad õhuvoolud loobivad lennukit üles-alla, paremale-vasakule. Kindlalt rühivad lendurid sirgjoones edasi, uhked oma lennukeile ja neid hooldavaile aviomotoristele. Juba paistabki „Suure maa“ rand Tõstamaa kohal. Lõigates Ermistu järve lõunapoolset otsa, jättes lumega kaetud merena paistva Võlla soo põhjapoolle ja lennates üle sadandesse km² ulatuvate metsade, hakkavad õhtuses hämaruses paistma Pärnu linna siluetid lookleva jõe kallastel. Ja kell 1625—1635 maanduvad „ookeanivallutajad“ rannasalongi läheduses jääle, üllatunud mustendavast rahvahulgast ja arvurikkast vastuvõtjate perest garnisoni ülemaga, linnapeaga, maavalitsuse esimehega ja kaitseliidu maleva pealikuga eesotsas.

Esimesed tervitused öeldud, tuttavaiga paar sõna vesteldud, asuti kiirelt anumaist õli väljalaskmisele ja lennukite öökorterrisse paigutamisele rannapargi puude ja põõsaste varju. Et võimaliku tormiga lennukid öösel iseenesest õhku ei tõuseks vi-gurlende sooritama, siis aheldati nad kapten Martson'i hoolet kõitega puude ja põõsaste külge.

Tundi poolteist enne lennukite saabumist supelranda kogunud ja kannatlikult oodanud kodanikud jälgisid huviga lendava personaali tehnilisi toiminguid, valgudes laiaili vaid peale lennust osavõtjate „ajutiselt aerodroomilt“ lahkumist, et kella 1900-ks uuesti koguneda „Endla“ saali õhukülaliste arvamisi kuulama lennuasjandusest.

Ringlennust osavõtjad aga ruttasid neile määratud öökorterritesse vabanema ebamugavast talvisest lennuriitusest, keha kinnitama isuka õhtusöögiga ja puhkama lennuväsimusest.

Esimene ringlennu päev oli lõppenud.

Pärnu—Mõisaküla—Viljandi.

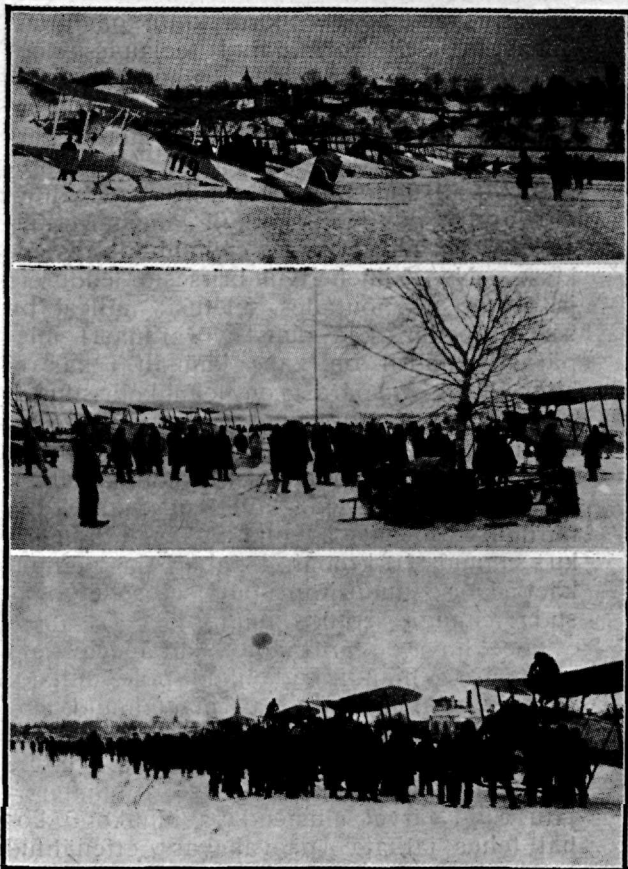
Eelmisel õhtul mugavas garnisoni kaasiino ühiskorterris une kaisutusse laskunud ringlendlased ärkasid järgmisel varahommikul veel enne määratud kellaaega. Nimelt oli üks vanem lendur näinud kummalist und, kuidas tema lennuk oli peruks läinud, imelikul kombel end kõitest vabasta-

nud, pöösaste vahelt välja ruleerinud, nagu kord ja kohus nina vastu tuult seadnud, kõrgustüürid alla lasknud, saba üles tõstnud, pöördetüüri liputanud ja siis tõusnud õhku, kus Waldhofi korstnate kõrgusel selliseid trikke keerutanud, milliseid lendur ise millalgi pole kuulnud ega näinud. Külmi hige otsaesisel ärkas mainitud lendur üles, haaras esimese valuga lennusaabaste järele, tõusis voodis istukile ja avas silmad. Uni oli aga kui käega pühitud. Sellele kolinale ärkas ka naaber, kellele seletati siis kohe oma unenägu otsast lõpuni ja naerdi naerumusklite kangestuseni. Naerulagin äratas unest kogu seltskonna.

Parimas tujus riietuti, einetati, koguti taskuisse ja portfellesse oma isiklik minimaalne bagaaž ja sõideti „aerodroomile“, kus juba askeldasid — 22° C näpistamisel aviomotoristid. Lennukid päästeti kõidikuist lahti (ka paha unenäo osaliseks saanud lenduri lennuk oli kohal) ja asuti mootorite käivitamisele. Öine niiske külm oli aga mootorid teinud jääkülmaks ja tõrk-saiks ning lennukid katnud härmatise korraga. Ei aidanud muu, kui joota mootorid tulelõkkel soojendatud õliga, mõnele tulist õli ja petrooleumi küünlaaukest silindrisse *pritsida*, teisi tutvustada *soojenduslambi* leegiga ja üksikuil isegi küünlad välja keerata ja tulde „praadima“ viia. Tarvitusele võetud abinõud ja toimingud murdsid mootorite asjatu tõrkumise ja kell 1030 tõusis viiest õppelennukist koosnev rivi hangeliselt ja krobeliselt jäält. Kümme minutit hiljem startis ka kergelennukite rivi. Suunduti üle laiade Pärnumaa metsade Mõisaküla poole, jättes seljataha meie kuulsa supellinna ühes mereranda murruna kogunud lahkete kodanikega ja saatjaiga ning paremale — Lätimaa uttu kaduva Riia lahe kaldjoone. Üks lendur ja kaks motoristi piilusid veel tükk aega tagasi (nagu pärastpoole selgus), nagu tahaksid nad igavesti jätta mällu Pärnu kontuurid, või nagu oleksid nad unustanud hambaharja kaasa võtmata. Kes teab?

Lehmja jõe joonel sattusid lennukid lumesattu, mis sundis ajutiselt Pärnu võlu unustama ja kogu tähelepanu pöörama lennuki juhtimisele. Kaleidoskoobina möödusid suured metsalahmad ja rabad, milliste vahele eksinud üksikud talud ja põllulapikesed paistsid mustade tuletikutoosena ja valgete laikudena. Umbes Voltveti kohal olime lumesajust jõudnud ette ning silmapiiril hakkas paistma Mõisaküla päikese valguses teda ümbritsevate laiade põldudega ja Lätimaale viiva raudteega. Olugi, et olime jõudnud meie lõuna piirile,

Ülal: Lennukid Viljandi järvel. Keskkel: Lennukid Pärnus bensiiniga täiendamas. All: Lennukid Haapsalus bensiiniga täiendamas.

andis põhjamaine külm end tunda, pugedes läbi lambavillaga vooderdatud saabaste ja Pärnus jalgade ümber mässitud ligniini (lennuväeliste žargoonis „strijniini“). Kuid erilist tuska see ei tee, sest huvi raskuspunkt asub maastiku jälgimises, milline Mõisaküla kohal 90° võrra kirdesse pöördudes muutub elavamaks ja vaheldusrikkamaks. Vasakul paistavad veel tumedad Pärnumaa metsad, paremal aga puutub silma kaugel silmapiiril pirnikujuline Virtsjärvi, all ajavad metsatukad ja talud üksteist taga, kui tahaks nad ühel ajal meiega jõuda Viljandi.

Seal ta juba paistabki, see Mulgimaa pealinn oma kirikutornega, lossimäega ja õhust paistvate vorstitaoliste järvedega. Paar tiiru linna kohal selle iseloomustavate joontega ja lähema ümbrusega õhust tutvumiseks ning kell 1125—1135 vahel on lennukid maandunud järve siledal lumisel pinnal.

Lühiajalise peatuse tõttu jäetakse mootorid töötama ja kasutatakse vaheaega jär-

ve ääres asuvas veespordi klubi paviljonis linnavalitsuselt korraldatud teelauas soojendamiseks ja tuttavale lennumuljete jutustamiseks.

Lennukite ümber on aga kogunud garnisoni väeosad, kooliõpilased ja ennenägematu arvul uudishimulikke. Kodanike huvi oli ääretu: püüti võimalikult lähemale pääseda, oma lihase käega puudutada lennukisse. Nooredmehed ümbritsesid lendureid ja motoriste, nõutades seletusi: millest on see propeller, kas puust või rauast; mispärast silindril on kaks küünalt, kas ei aita ühest; mispärast on lennukel suusad all, kas te ei oska lumel ratastel sõita jne. Leidus isegi agar neiu, kes nurus iga hinna eest, et temale näidataks kodulinna õhust, maapealt olla ta teda küllalt näinud. Pika nurumise tulemusena olla ta emalt hommi-ku saanud 10-kroonise paberi ja peitnud käetaskusse puudritopsi alla, et sellega tasuta lennuga seotud kulud.

See huvi on arusaadav, kui meelestada seda, et Viljandi kodanikud pole millalgi varem kodulinna külje all maandunud lennukid näinud, ja pealegi sellisel arvul.

Kolmveerand tunnise peatuse järele startisid lennukid kell 1220, et jumalagajäru ringi järvel mustendava inimkogu kohal tehes jätkata päevakavas ettenähtud teekonda.

Viljandi—Pedassare—Valga.

Õhk on selge, läbipaistev ja karske, silmapiir avar ja lai. Virtsjärv on kui peopesal kogu oma suuruses. Vaikses õhus sõbralikult üksteise läheduses rivis hõlju- des tõttavad lennukid „tasa ja targu“ Virtsjärve lõunapoolse tipu suunas, et veenduda, kas V. Emajõgi ka talvel suubub lõunast põhja, nagu ta seda harjunud tegema suvel. Reinglendlased silmitsevad huviga Mulgimaa maastikku, vajutavad mällu paremalt paistva Paistu kiriku, vasakule jääva Tarvastu kiriku ja Mustla alevi kujud, kuna üksikute talude rägastikus orienteerumine jääb tahaplaanile. Veendutakse vaid selles, et see jupp kodumaa pinnast on talviseks lennuks eriti soodne: maandumise võimalused igal sammul, tule, külasta kas või igat peret ja sõlmi viivulisi sõprussidemeid.

Jaapani tušimaalile sarnanev värvivaene talvine maastik aga sunnib lendajaid otsima iseloomustavaid jooni. Ja märgataksegi õhust, et maanteede sõlmpunktid Paistu, Tarvastu, Pikasilla, Tõrva jne., Veise järv ja V. Emajõgi on neiks õhuliini tuletorneks, millised juhivad ka vähekoogenud lenduri eksimatult meie piirilinna Valka. Pedassare

kohal tehakse umbes 140° nurga all pöörang lõunasse, mõõdutakse üle Pikasilla reljeefselt silmapaistva ja tõesti „pika“ silla ja suundutakse pikki V. Emajõge Valga poole. Kompass näitab 181°. Idas jälgitakse silmapiiril paistvat Otepää volidilist ja hangunud merelainete taolist maastikku, püütakse pilku heita ka üle Läti piiril asuvate Härgmäe—Piksaare tihedate metsaväljade. Siis hakkab paistma Valga—Tartu raudtee ja maantee ääres künkjal asuv Paju mõisa valgeks värvitud hooned neile viiva alleega ja Vabadussõjaaegse lahingväljaga. Ees aga — Valga linn raudteejaamas suitsevate vedurite korstnatega, kaugele paistva valge keskkooli hoonega ja sibulakupleiga Greeka-Õigeusu kirikuga. Linna kohal tervitusringi sooritades ja võimalikult liitlaste õhuruumi läbistamata, maanduvad lennukid kell 1310 Viljandi ja Tartu maanteede vahelisel kartuli-kapsa aiamaal.

Kohalikkude võimuesindajate vastuvõtul ja oma ning liitriigi kodanike uudishimulikkude pilkude saatel sõidetakse linna einitama, usaldades oma lemmik-linnud kohaliku garnisoni sõdurite valve ja hoole alla.

Valga—Mõniste—Võru.

Kella osutis läheneb 1500-le, kui ringlendlased saabuavad sügava lumega kaetud riigipiiri vahetus läheduses asuvale kapsamaale, kus vahepeal lennukid võtnud karastavaid päikesevanne ja „ninad“ üsna soojaks kütnud, koolijütsid aga kärmelt lennukid oma joonistuskaustikuisse skitserinud, et hõlpsam oleks ise omale lennuki ehitada ja kord ka ise linna kohal õhujalutuskäike sooritada. Vanemal inimesil on nii mõnigi üksikasi jäänud uduseks, mille selgitamiseks lendurid ja aviomotoristid pühendavad minuteid oma napist ajast.

Täpsalt kell 1520 stardib esimene lennuk alla tuult, et jätta neitsilikkusse puhutusse liitlaste eraomandus — õhk, milline tõuseb klaasseinana maandumisvälja lääne servalt mõõtmatusse kõrgusse. Esimesele kaasvõitlejale järgnevad teised, et allolvast raudteede ämblikvõrgust leida see õige haru, mille suunas tee viib pikki Läti piiri Mõniste poole. Õige suuna leidmine vaid maastikul leiduvate esemete järele, eriti siis, kui kolm raudteeharu väljuvad ühest punktist väikeste nurkade all, polegi nii kerge ja silmapilkselt lahendatav ülesanne. Siin tuleb tahtmatult pöörduda kompassi abile, millelt 126° lugedes jätta Valk seljataha ning kiinduda piiriäärse riba tundmaõppimisele õhust.

Lopsaka vaibana katavad põlised Tsooru, Koiküla ja Aruküla metsad maad, ühinedes Lätimaal veel suuremate Sauleki, Bebrini, Vijaszema metsiga. Nende metsalahmakate vahel looklev Koiva jõgi on vaevalt märgatav peene valge niidina, milline tähistab meie piirjoont. Lennuteest vasakule jäävad Aheru ja Ahi järved paistavad tumerohelisse metsade massi eksinud valgeis rõivais vanapiigadena. Nii küürus ja konksus on nad oma kujult. Raudtee ääres asuv Laanemetsa kirik on õhust metsade keskelt vaevalt paistev, kuna aga Esemäe kõrgustikel oleva Hargla kiriku torn juhib tähelepanu sellele, et mõne minuti järele saabub raudtee sild üle Mustoja jõekese ja Mõniste raudteejaam — meie lennutee pöördepunkt. Huvitav, Mustoja ei olegi nii „must“, nagu ta seda nime väärib suvisel ajal oma porise põhjaga ja soiste kallastega, vaid üsna „puhas“ ja valge, ainult lohku vajunud jää Mõniste alevi ja Vana-Roosa kiriku vahelisel kõrgeil kaldail väljendab tema pahameelt kohaliku rahva poolt ristitud haavava nime pärast.

Veel kord heites ülevaatliku pilgu Lätimaale ja märgates uduses kauguses Marienburgi linnakest pannkoogi taolise järvega, pöörduvad lennukid Mõniste raudteejaama kohal kirdesse, et jälgida Haanja kõrgustikke ja välkkiirelt leida meie Mont-Blanc, s. o. Munamägi. Aga seal ta ongi, see metsast mustendav Võrumaa valgete küngaste ja orgude valitseja. Valge torniga Rõuge kiriku joonel paistab ta silma eriti reljeefselt.

Juba Vana-Roosa kiriku kohal paistavad Võru jaama juures kõrgel künkal asuvad massiivsed kasarmute nelinurksed kujud. Võru linn varjub nende nelinurkade taga, kuna Tammula ja Vagula järved on moondatud raudtee ääres oleva metsaga. Kuid lähenedes hakkab paistma Võru linavabriku korsten punase jõuluküünlana ja selle järele ka linn ise. Ringeldes kasarmute ja linna kohal, laskuvad lennukid üksteise järele kella 1615—1625 vahel sammetpehmele Tammula lumele.

Kodanikud ootavad kannatlikult järve ääres pargis, jälgivad huviga lennukite maandumist ja ei usalda esialgu jääle astuda. Lennukid kalda äärde ruleerinud, mootorid seisma jäänud ja ringlendajad neist välja hüpanud, valgub mustendav rahvameri lennukite ümber, otsitakse tuttavad üles ja külvatakse nad tervituste ning küsimuste rahega üle. Isegi lauluisa Kreutzvald justkui tahaks astuda külmanud pjedestaliilt ja vaadelda neid imelikke Ka-

levipoja võsusid ja valgetiivalisi põhjakotkaid.

7. rügemendi ülema ja staabi ülema korraldusel jääle ilmunud sõdurite kaasabil veeretatakse lennukid puude varjavate kroonide alla ja sooritatakse tehnilised toimingud lennukite öökorterisse, mille põrandaks järve pind, katuseks sinine taeva-laotus ja seinteks selge õhk, paigutamiseks. Ringlendajate silmis aga paistab rõõmus

Lendurid külalistena „Postimehe“ toimetuses Tartus. Pildil esireas toimetaja Oskar Mänd, kol. Tomberg, neiu Lilli Silberg (miss Eesti 1931).

helk ja huultel mängleb naeratus, sest teine ringlennu päev on lõppenud ja avanevad võimalused ebamugavast polaarmaade uuri-jate riietusest vabanemiseks ning soojais ruumes asetatud pehmete voodide kasutamiseks oma maise keha karastamisel ja ettevalmistamisel järgneva päeva retke jätkamiseks.

Kas ei tule aga painavad unenäod jälle mõnda kaasvõitlejat kimbutama?

Võru—Petseri.

Kohaliku rügemendi ohvitserkonna, kaitseleidi maleva pealiku ja naiskodukaitsjate seltsis meeolurikka õhtu veetnud, rügemendi kasiinost — 20° C külmaga saanisõidu linnast kasarmuis korraldatud öökortereisse sooritanud ja täis jahukottena ui-

nunud, ringlendlased saabusid parimas meeleolus järgmisel varahommikul aerodroomile. Kõigil oli täpsalt meeles eelmisel õhtul kasarmus peetud loengute sisu „laskeasjandusest“ ja „Peipsi laevastikust“, kuid kurja une võrgus polnud sipelnud keegi.

Rügemendi kasiino avara peosaali seinete ääres ja näitelaval korrapäraselt rivistatud lennuriideisse pugunud eskimod ootasid nüüd harkjalul Tammula kannatlikul turjal Tartust saabuvaid kaasvõitlejaid, et siis ühisel jõul asuda „laveerimisele“ Setumaa künklikul ja ürgorgudega põimitud maastiku kohal.

Vahepeal oli aga Võru enese moondanud päris loomulikku uttu, justkui tahaks ta kaitsta end õhuvaenlase eest. Jõudes aga veendumusele, et rohelised linnud saavad mitte traataia tagant, vaid meie alma materi kodulinnast, tõstis ta udukatte oma ja Tammula põhjaservalt, võimaldades Tartu õhukülalisile vaba maandumise. Taevataat oli lisaks läbipaistmatule udule saanud veel — 23° C külma just kui hoiatuseks: „Ärge, lapsed, rutake, sest Setumaa on õhust orienteerumiseks keerukas, võite märkamatuult traataiast üle libisedes sattuda maapealsesse, kuid punasesse paraadiisi.“

Ka mootorid mõtlevad tükk aega, enne kui elustada ja võtta hoogu. Siis aga lahutub udu ja päikesekiirtel sätendavalt lumelt tõusevad kella 1055—1115 vahel kolm lennukite rivi.

Jõudes üle raudtee ja kasarmute harjade kiinduvad pilgud maastiku uurimisele. Võru—Vastseliina maantee on kui kitsas reejälg, millelt hargnevad paremale ja vasakule vaevalt märgatavad teejupid. Üle küngaste ja orgude looklev maantee on orienteerumiseks raske, vähemagi kõrvalekaldumise juures võib eksida suunas, kuna ühelegi Võrumaa künkale ega metsatukale pole õhust loetavat pealkirja tänini veel maalitud. Vaevalt on see mõeldav tulevikuski. Siin tuleb igal lenduril kaart hoo pis tasku pista ja lennata mälus oleva kaardi järgi orienteerudes.

Kuid siiski, teekond on õige ja seal juba paistab Vastseliina asundus oma üksiku metssea kihvana taeva poole sirutavate lossivaremeiga ja põlenud mõisahoonete varemeiga Piusa jõe kaldail. Siit edasi on orienteerumine lihtsam, sest kirdes paistab Tailova kirik ja Petseri gümnaasiumi roheline katus, ees Panikovitši kiriku torn Roosimäe seljandikuga ning Riia—Pihkva kivitee. Laura aga, mis meie õhuteekonna pöördepunktiks, peidab end jonnakalt met-

sade varju ja ei anna ennesest elumärki. Kuid Meksi karjamõisa juurest lõunasse pöördudes ja kiviteest üle jõudes, langeb ka kate Lauralt ning päikese käes sätendav kiriku torn näitab tema täpsa asukoha Lidva jõe kaldal. Jättes piiriäärsed metsad ja sood paremale, pöörduvad lennukid Panikovitši poole ja seal kivitee suunas Irboska kohale, mille hallvanad kindluse müürid ja venelaste majaütid paistavad kaugele. Vasakul upitab taeva poole oma kupleid puust vene kirik sügavas orus asuva Malskoje järve kaldal. Põhjas avaneb vaade laiale Pihkva järve lumelagendikule, kuna idas laiutab „Sarmaatia“ lagendik, millel kükitavad vene külad sibulahunnikutena ja siiru-viiruliste korrapäratute kogudena.

Kolmerealise valgel voodipesul nastikussina lookleva traataia vahetus läheduses jätkub lend üle suurlinnana paistva Senno küla (küla keskel jälle kirik) Irboska jama kohale, kust heidetakse pilk Pihkva siluetele ja siirdutakse Pihkva järve lääne kaldale.

Kruppi sadama kohal tehakse järsk pöörang ja üle Satserinna kiriku jõutakse kella 1210 paiku Petseri kohale. Õndsas kloostril väljale kogunud „pürgerite“, külastest regedel (puuhaltud istmeina) kohale ruttanud venelaste ja kloostril müürel mustade inglitenäo kaitsepositsioonid võtnud munkade imetluse saatel maanduvad lennukid lainelisele põllupinnale. — Nüüd vahivad viiskudesse peidetud ja risti-rästi jalamaikmisse nõõritud jalgel külaelanikud, sirgenalised rahvusrõivaisse ja keskmise suurussega malmpadadele sarnlevate sõlgedega kaunistatud rindegas setu neid neid ime-loomi. Koolipoisid ja -tüdrukud aga ähvardavad kobarasse koondunud lennukeid ja nende juhte taltsutamata uudishimus sõtkuda lumme, teha pihuks ja põrmuks neid takistavaid sõdureid. Linnaisad, kaitseväge ja kaitseväe esindjad juhtisid aga ringlendlased järsult kloostrimäelt alla orgu, kus ootas rida hobuseid kaitseväe kottu sõiduks lõunasõõgile.

Kui mäelt „allalend“ ka lennuki abita teostus hõlpsasti, siis võttis täiskõhuga märke tagasi ronimine higi otsa ette ja pea aurama. Lahkele saatjasperele kätt viibates ja merelainete taoliselt kloostril väljalt lennukite kõikudes ja õõtsudes startisid ringlendlased kella 1505—1515 vahel, et õigel ajal jõuda Tartu akadeemilise noorsoo pallile „Vanemuises“.

Petseri—Tartu.

Petserist 0° kompasskursiga suundusid lennukid põhja. Ees väljaveninud lõuaga,

avasuine, nässninane ja muhuskuklane Kolpino saar keset Pihkva järve lumelagendikku, sellest lõunas Värska laager korrapäraste barakkega, idas kirdesse suubuv Piusa jõgi, läänes vitselpaelana Petseri ja Võru maakondade piire tähistav looklev Mäda jõgi, nende vahel aga metsa ja raba kamalad. Võõbsu kollaseks värvitud torniga tuletõrje hoonest ülelennates paistab vasemal Rāpina teedesõlm kirikuga, paremal üle Soe järve N. Liidu ääretud rabad. Mehikoorma kohal märgatakse jääs tähistatud riigipiiri, punaste piirivalvureilt lumme urgistatud kaevikuid ja postele asetatud välitelefoniliini. Pikki seda liini sammutab kaevikute suunas venivalt üksik must kogu, vist punase tähega tembeldatud piirivalvur.

Mehikoorma kohal pööratakse selg idanaabrile ja Peipsi järvega ühtesulavad Emajõe laiad luhad paremale ning Võnnu teedesõlme vasemale jättes jõutakse sirgjoonel üle Luunja Tartu kohale.

Maandutakse kella 1620—1630 vahel kaitsevæe aerodroomil, asetatakse lennukid angaarsse ja andutakse koduses õhkkonnas korrapärasele puhkusele, sest ringlennu esimene etapp on möödunud ja järgmine päev määratud puhkepäevaks ning lennukite põhjalikuks järeelvaatuseks.

Tartu—Narva.

Poissmeestena akadeemilisel pallil viibinud, järgmisel lumetuisu ja tormisel päeval lennukid tehniliselt inspekteerinud ja vähemad vead kõrvaldanud ning „Postimehe“ külalislahke toimetuse meeldival kutsel tutvussidemeid Miss Estoniaga sõlminud, ruttasid ringlendlased 6. märtsi hommikul aerodroomile, et alata uut järku ülesande sooritamisel. Ilm on aga umbne, lumetuisu pole veel vaibunud ning väljavaated stardiks kurvad. Kuid jonn on Jumalast loodud ja eestlase iseloomule omane. Seepärast — veel täna peab jõudma õigeaegselt Jõhvi.

Ja jonn aitab. Ilm näitab tendentsi paranemisele. Kell 1000 võtab kpt. Martson'i lennukis aset Kamini abi kindral-major Lill ja veerand tundi hiljem stardivad 5 õppelennukit lumesajule ja hõredale udule vaatamata. Saatma on tulnud garnisoni, seltskonna, ajalehtede esindajad, kohalikud lennuväelased ja aerodroomi servale rivistunud ratsarügement juhtega eesotsas. Kell 1100 järgnevad õppelennukeile ka kergelennukid.

Kompasskursil 26° ja peaaegu „puulavade“ kõrgusel nagu Tallinnast väljudeski

Lendurid ringlennult tagasisaabumisel.

suunduvad lennukid Mustvee poole. Maastikul orienteerumiseks pakub ilmastik ebasoodsaid võimalusi. Ei tunne äraagi sügisesest Voldi manöövreist mällu jäänud Sootaguse lahingvälju, olgugi, et need on kivi-viske kauguses vasemal. Ainult Äksi kirik ja järv vilksatavad just kui 100 km kauguses. Nii edeneb lend Maarja-Magdalenana—Kodavere jooneni. Siis läheb selgemaks, lumesadu ja udu ikka hõredamaks ja kõrgemale tõusnud lennukeilt paistab juba Peipsi rand. Võõbsu kohal vilksatab kord isegi päike pilvede vahelt ja all mööduvad kiirelt üksteise järele järveäärsed külad ja talud. Mustveest võetakse suund üle metsade Tudulinna, sealt Iisaku peale. Ilm on veel rohkem selgunud, paremal paistab ikka veel Peipsi põhja rand, vasemal aga metsade padrikusse eksinud Muraka soo merena valgendav pind. Iisakust 100° nurga all Vasknarva kohale saabudes üllatab Narva jõgi, milline järvest umbes 10 km ulatusel põhja poole jääkattest vabana peegeldub päikese käes.

Vasknarva kiriku kohal silmitsetakse idanaabri külasid ja suundutakse siis pikki Narva jõge Mustjõe küla poole, sealt — Narva. Vahepeal silmitsetakse hoolikalt piiriäärse riba iseloomu ja Vabadussõja-aegseid lahinguvälju, kuni hakkavad paistma Kreenholmi telliskivihooned ja Jaanlinna kindluse tornid.

Soodsa maandumisvälja puudumisel tehakse vaid paar ringi linna kohal ja maandatakse Olgino m. väljal kell 1215 ja 1240. Samal ajal saabuvad siia ka Rakvere 10 lennukit, nii et väli aina kubiseb teraslindest.

Kohaliku väeosa staabi ruumes soojendades, veidi puhates, Narva garnisoni ülemaga ja teistega muljeid jagades, sõidetakse 1. rügemendi kasiinosse einetele. Ajavähesuse tõttu ei leita võimalusi linnaga tutvumiseks ja väledad tugevad hobused sõidutatavad meeskonna tagasi maandumisväljale.

Narva—Jõhvi.

Kell 1530 tõuseb tugeva tuule puhudes „õhudiivis“ lumelagendikult ja suundub üle Narva, mille kohal tehakse paar jumalaga-jätku tiiru, Saarküla poole, sealt merkallast mööda üle Narva-Jõesuu, Mereküla, Vaivara ja Kurtna Jõhvi. Huvitav on lend üle ilmeka merkaldala ja Vaivara kõrgustiku, kuna lõunapool asuvad ääretud metsad muudavad maastiku üksluiseks ja verevaseks. Ainult Kurtna ja Kuremäe kloostri vahelisel maa-alal valgete täppena põhjast lõunasse suunduv järvekeste ahelik elustab seda monotoonsust. Varsti oldaksegi Jõhvi kohal, leitakse kiirelt üksik küün juba varemalt tuntud maandumisväljal ja kell 1630 laskutakse laineliselt tuisatud lumele.

Ajakaotuseta sooritatakse tehnilised toimingud, lennukid kaetakse katteiga ja kinnitatakse külmanud maasse taotud raudvaidade ning kõite abil, et nad iseenesest ei põgeneks saabuva õõ kattel.

Kohaliku väeosa ülemaga ja ohitseride saatel asutakse siis öökorterisse, et puhata väsimusest, lumetuise ja hoogsa tuule vintsutusist.

Jõhvi—Rakvere—Türi—Tallinn.

Suurepäraseis kasiino ruumes õõbinud, kohalikkude daamide hellitusel sullepatjult mõnusat und näinud ja tulise kohviga keha kinnitanud, jõudsid ringlendlased värskeina aerodroomile ja vabastasid lennukid kõidikuist. Õõ kestel küüni varjus liigetega noana kokkuklapitud kergelennukid sirutavad oma kandepinnad jälle välja ja omavad ristiinimese ilme. Seni olid nad tõesti väga sarnased hõlmad keha ümber tõmmanud ja külmast kõssi vajunud vanaeidekesile.

Ilm ei ole aga sugugi meelt parandanud: puhub kõva Osti tuul, silmapiir kattunud hämarasse uttu.

Kell 0900 tõuseb 18 lennukist koosnev „õhuarmaada“ Jõhvi kohale ja jätkab teekonda üle Mereküla, Kunda, Rakverre. Maa

ja meri ujub „piimas“, s. o. mere lumine pind ja metsade ning põldude härmastanud kogud sulavad ühiseks valgeks massiks, milles orienteeruda raske. Lennatakse võimalikult madalalt ja vehitakse juhiseiga lennuki tasakaalus ja võetud suunas hoidmiseks nii, et nakk seljas aurab. Kunda kohal on korstnaist tõusva suitsu ja sooja õhu tõttu loopimine nii tugev, et ähvardab lennukid paisata vastu maja katuseid.

Kundani lendu soodustanud pärituul muutub nüüd Rakvere poole lennates takistavaks ja triivivaks. O. Lutsu Tootsi lugudest tuntud rätsep Kiirena rühivad lennukid Rakvere poole, nina pöördud kagusse ja parem külge ees, et hoida õiget suunda.

Kell 0940 jõutakse Rakvere imponeerivate lossivaremete kohale, tehakse paar õhuringi linna kohal ja maandatakse kv. aerodroomile. Kohaliku lennuväedivisjoni kaasvõitlejate abikaasad on valmistanud meeldiva üllatuse: ringlendlased dekoreeritakse lillega ja palutakse teelauda aerodroomil asuvas teenistushoones. Vahepeal aga tutvuvad aerodroomil kärsitult oodanud linna, maakonna valitsuse, kaitseliidu ja garnisoni esindajad ning murruna kogunud kodanikud lennukiga ja kuulavad angaaris lennuasjanduse küsimusi selgitavaid loenguid.

Poole tunnilise peatuse järele stardivad Tallinna lennukid uuesti, jättes maha oma kaasvõitlejad Rakverest. Suundutakse üle Tapa ja Paide Türi poole, et ettenähtud ajaks jõuda pealinna tagasi.

Lendureile tuttava maastiku tõttu jõutakse umbes kolmveerandtunnise lennu järele eksimatult Paide kohale, lumesajule ja tuisule vaatamata. Paide kohal selguneb ilm, isegi päike näitab pilvede vahelt oma palet. Türi aga, see Paide rivaal, on aegsasti taeva laotuse puhastanud pilvist, nagu nõia väel mananud esile lakkamatu päikesepaiste ja ootab nüüd laial lumeväljal õhukülalisi, kes ei lase enese järele ka kaua oodata ja maanduvad kell 1115.

Õhust korrapäraselt planeerituna ja sirgete tänavaiga meeldiv noorur linnade peres avaldab ka maast vaadatuna meeldiva ja noorusest lõõmava mulje. Kohalikkude esindajate ja isegi Paidest lennukeid imetlema saabunud kodanike saatel rutatakse nüüd gümnaasiumi avaraisse ruume lõunasöögile. Nooruslikult värsked, elavad ja virgad naiskodukaitsjad hellitavad ringlendlasi, lugesid nende silmist ja väiksemaistki liigutusist soove ja rutates neid rahuldama, nii et mõnegi tuulest ja tormist pruuniks kõrbenud kaasvõitleja süda kipub vägisi sulama.

Imelahkele rahvale lennukunsti saladused selgitanud, stardivad lennukid kell 1500, jättes mõne ringiga linna kohal jumalaga, ja suunduvad üle Lelle ja Juuru Tallinna poole. Päikesepaisteline ilm suunib mõtted veel kord tagasi Türi meeleolurikka rahva keskele. Kuid siis muutuvad pilgud tähelepanelikeks, sest läheneb mustale pilvele, mis siputab tihedat laia lopsakat lund. Kaob igasugune orienteerumise võimalus, lennatakse kirikutornide ja majakatuste kõrgusel, usaldades orienteerumine kompassi hooleks.

Nii supeldakse umbes pool tundi lumes ja tuisus, kuni jõutakse selle ääretu pilve põhjaservale ja määratakse kaugel silmapiiril pealinna tsellulosei vabriku venivat suitsuriba. Päikesepaistelise ilmaga jõutakse pealinna, mille kohal sooritatakse laias kaares viimased ringlennu pöörangud.

Finis.

Kell 1605 on kõik ringlennust osavõtnud lennukid maandunud kodusaerodroomile ja ruleerinud angaaride ette. Tujuküllusest rõkkava naeru saatel jutustatakse kaasvõitlejaile ringlennu läbielamusi ja muljeid. Siis asutakse koduteele, et ringlennu kestel keskmiselt 14 tundi õhusviibimise ja 1400 km õhus läbistamise väsimusest puhata, mõnusalt konte sirutada ja enne igapäevase töö kallale asumist veel kord tuletada meelde läbielatud raskeid ja helgeid hetki.

Lõpp hea, kõik hea.

Õppiste ja kogemuste varasalv vajab aga veel korraldamist ja süstematiseerimist.

A. Vernik.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Poola lennukid Tallinnas.

POOLA „RIIGI ÕHUKAITSE ÜHINGUST“.

Rasketes heitlustes uuestisündinud Poola on pööranud suure tähelepanu riigi kaitsele vaenlase vastu, — Poola on loonud tugeva lennuväe. Õhukaitse eduks ei tööta ainult riigi valitsus, vaid selleks töötavad vabatahtlikult laiad kodanikuringid.

1924. aastal Poolas kutsuti ellu „Riigi Õhukaitse Ühing“. See on apoliitiline ühing. Ta liikmeks võib olla Poola iga kodanik, makstes liikmemaksu kuus (eesti rahas) 20 senti. Ühingul on käesoleval ajal üle 500.000 liikme.

Riigi Õhukaitse Ühingu eesmärkideks on: laiade hulkade tutvustamine õhukaitse küsimustega, lennuspordi levitamine, teadusliku töö toetamine lennunduse arendamiseks.

Riigi Õhukaitse Ühing ei soovi riiklikku toetust. Ta tahab teostada ja areneda kodanike vabatahtlikul toetusel. Seepärast ongi Ühing Poolas väga populaarne ja tema sissetulekud kasvavad iga aastaga.

Riigi Õhukaitse Ühingult on seni kutsutud ellu:

1. Lendurite kool (tasuta õpetus ja ülevalpidamine).
2. Lennu-motoristide kool (tasuta õpetus ja ülevalpidamine).
3. Aero-dünaamika Instituut Varssavis. (Ehitatud uus hoone).
4. Ehitusel Aero-dün. Inst. Lvovis.
5. Ehitatud 15 aerodroomi.
6. Toetused politehnikumi õpilastele aero-fakuldeedis.
7. Toetused aero-klubidele.

Aero-klubisid on Poolas 12, igal neist mitmedkümnend spordilennukid. Lennuklubides on liikmeid kokku üle 2000.

Tallinnat külastasid äsja Varssavi Aero-klubi lennukid Riigi Õhukaitse Ühingu toetusel.

Lennust Varssav-Tallinna ja tagasi võtsid osa 4 lennuaparaati 7 inimesega.

Selle spordilennu ekspeditsiooni juhiks oli lendur dr. phil. Halevski; 3 teist aparaati juhtisid lendurid: Dlugoszevski, Zvisko, Szulczevski; avio-motoristidena sõitsid kaasa Pogorzelski ja Zavodniak; reisijana — seimi liige Rudovski.

Aparaatidest olid — 2 avionetti ja 2 õppelennukit, kõik konstrueeritud ja ehitatud Poolas. Avionett RWD—2 on ehitatud Varssavi Politehnikumi töökodades; Salmsoni mootor, 40 HJ; ühepindne, ühepaari tugelega; aparaat kaalub (koos mootoriga) 280 kg, tõstab 200—260 kg. Selle avioneti käes on omaklassi maailma kõrgusrekord (4008 m). Võttis osa avionettide rahvusvahelistest võistlustest 1930. aastal 7200-kilomeetrilisel lennudistantsil ja võistlustest Poolas 3200 km dist.

Teine avionett RWD—4 on samuti ehitatud Varssavi Politehnikumi töökodades; mootor C y r r u s M a r k, 105 HJ; kiirus 200 km/t; aparaat kaalub koos mootoriga 400 kg; tõstab 300 kg; võttis osa rahvusvahelistest ja sisemisest lennudevõistlustest.

Kahest õppelennukist üks — Lublin R—14 on ühepindne, teine P W S—12

kahepindne, Wrighti 200 HJ mootoriga; aparaat kaalub ühes mootoriga 824 kg; kiirus 197 km/t; katsetatud lagi (tõus kõrgusse) 6300 m, start 60 m (rastast).

Möödunud külaskäigu puhul kõik aparaadid lendasid Varssavist välja ratalast, Vilnos vahetati rattad suuskadega. Õppeaparaatidel oli kütteenet 2 tunni jaoks. Teel Vilnost Riiga peatuti K r e u t z b u r g i s, sest ilmastiku olud muutusid raskeks: vastupuhuv tuul ja lumesadu aeglustasid lennu kiirust, aparaatidel tuli hoiduda 100—50 m maapinnast. Lend Riist Tallinna sündis paremates ilmastiku tingimustes.

Poola lendurid jõudsid Tallinna 8. märtil s. a. ja lahkusid siit 12. III s. a.

Poola lennusportlaste külaskäik võitis meie seltskonna suure tähelepanu. Tallinna Õhukaitse Ühingu ja külaliste vahel võeti lähem ühendus. —ski.

Lennuk moodsa liikumisvahendina.

R. Tomberg.

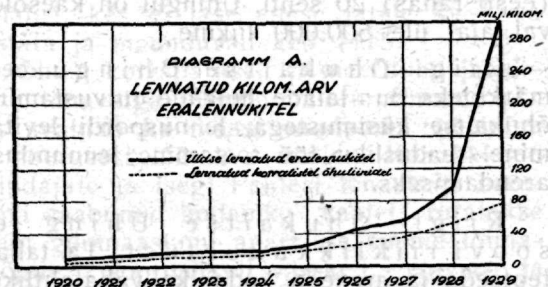
Lennuk on 20. sajandi tähtsamaid tehnika saavutisi. Alles 27 aastat tagasi 17. detsembril 1903. aastal teostati Ameerikas inimsoo kauaaegne unistus — vaba lend. Tol päeval Ovril Wright lendas oma konstrueeritud lennukil 260 meetrit; teisel katsel Wilbour Wright püsis õhus 59 sekundit. Euroopas teostas esimesena vaba lennu Taani insener Ellhammer alles 1906. aastal.

Tänapäev, vaevalt veerand aastasada hiljem, lennukid tõusevad 12.700 meetri kõrgusele, lendavad vahemaandumiseta 8700 kilomeetrit, püsivad vahetpidamata õhus 75 tundi, läbibstavad õhuruumi 575 km tunnikiiirusega ja tõstavad õhku ühekorraga 169 inimest. Need on tänapäeva rekordsaavutised, kuid lennuasjandus pole kaugeltki oma saavutiste tipul — iga uus päev võib üllatusi tuua. 5—10 aasta pärast võivad tänapäeva rekordid olla normaalseks nähteks. Ei ole vist palju, kui ennustada, et lähema 5—10 aasta jooksul lennukiirus saab tõusma 700—800 km tunnis, lennukid saavad lendama vahemaandumiseta 12.000 km ja püsima õhus vahetpidamata üle 100 tunni.

Erilise tõuke lennuasjanduse arengule andis Maailmasõda. Juba sõja alul selgus lennukite määratu tähtsus sõjapidamisel.

Maailmasõja viimasel perioodil teetsesid rinnetel üle 10.000 lennuki.

Sõja lõppedes rakendati lennukid tegevusse kiire liikumisvahendina. Ei või öelda, et alguses lennukid oleks väga laialdast kasutamist leidnud, kuid iga aastaga suureneb lennukite kasutamine ja 1928. a. algab kiire areng. Nii 1920. aastal lennati eralennukitel üldse 9.000.000 km ja sellest korralistel lennuliinidel 6.000.000 km. 1925. aastal olid need arvud vastavalt 27.000.000 km ja 20.000.000 km. 1929. a. aga juba 300.000.000 km ja 78.000.000 km (vaata diagramm A).

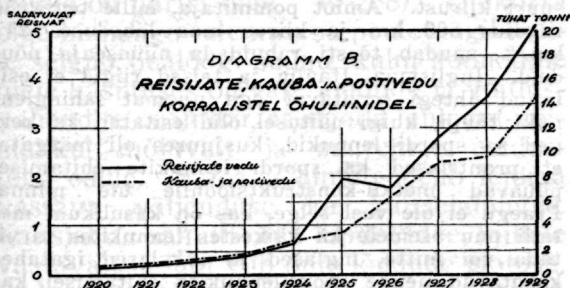

Diagrammist A paistab, et 1920.—1925. aastani lennati peamiselt korralistel lennuliinidel, isiklikkude lennukite omanikud tarvitasid lennukite väga vähe. 1929. aastal on aga isiklikkude lennukite omanik-

kude, lennuklubide ja seltside lennukid lennanud ligi 3 korda rohkem kui lennukid korralistel lennuliinidel.

Korralistel lennuliinidel tarvitati lennukeid reisijate, posti ja kauba veoks. Kõigil neil aladel on aasta aastalt lennukite kasutamine tõusnud (vaata diagramm B). 1920. aastal kasutasid lennukeid 10.000 reisijat, 1929. aastal 510.000 reisijat. Kaupu ja posti veeti 1920. aastal 650 tonni, 1929. a. — 14.000 tonni. Ei ole tänapäev kultuurriike, mille õhuruumi ei läbistaks lennuliinid.

Kahjuks on lennukite kasutamine tänapäev veel võrdlemisi kallid ja pea kõikjal maksetakse lennuliinidele riiklist toetust. 1920. aastal makseti iga lennatud lennuki kilomeetri pealt keskmiselt 3,3 krooni toetust, kuid 1929. aastal oli see vaid 1,75 kr. kilomeetrilt ning 5—10 aasta pärast võime loota, et lennuliinid end täielikult saavad tasuma. Ka praegu töötavad paljud lennuliinid ilma riikliku toetuseta.

Kuid nagu diagrammist A selgub, on viimastel aastatel palju lennukeid kasutatud väljaspool korralisi lennuliine. Lennukomnibuse, veoauto — tarvitamise kõrval on arenenud kiirelt lennuk — spordi-, -sõiduauto kasutamine. Üheks lennukite kasutamise eeltingimuseks on aga maandumiskohtade olemasolu. Talvel ei tee maandumiskohtade leidmine meil raskusi, nagu seda näitas äsja teostatud kaitseväge lennukite ringlend. Suvel on maandumiskohti raskem leida, kuid suurem osa meie linnavalitsusi on linnade planeerimise kavades aerodroomide asukohad ette näinud ja võib nende peatset kordaseadmist loota, ka maal 9—10-hektaarilisi siledaid põlde on ikkagi leida.

Ka lennuki muretsemine ja ülalpidamine kas üksikul isikul või mõnel ühingul ei kujuta kuigi kohutavat väljaminekut. Hea kahestmelise lennuki hind on umbes 12.000 krooni ja kolmeistmelise hind 18.000 kr.

Vaatame näiteks kui kallid tuleks lennuki kasutamine sellel, kes omaks kahe-

istmelise lennuki, mille hind 12.000 krooni ja seda ise juhiks.

Aastane kulu:

— Amortisatsioon (arvestates lennuki iga 6 aastat)	Kr. 2000
— Kinnitus	600
— Angaari tasu	300
— Bensiin ja õli (arvestates 16.000 km lendu)	900
— Korrashoid	200

Kokku Kr. 4000

4000-kroonilise kuluga on lennatud 16.000 km ehk lennatud kilomeetri hind oleks 25 senti või inimese pealt 12,5 senti kilomeeter. Kui aga amortisatsiooni mitte lugeda, mis kujutab 50% kõigist kuludest, siis oleks need arvud vastavalt: lennuki lennatud kilomeetri hind 12,5 senti ja inimese pealt 6,25 senti kilomeeter.

Vaatleme veel kui kallid tuleks reisija kilomeetri hind, kui keegi muretseks kolmeistmelise lennuki, mis maksab 18.000 krooni, ja tahaks seda õhutaksona reisijate veoks kasutada.

Aastane kulu:

— Amortisatsioon (lennuki iga arvestatud 6 a.)	Kr. 3000
— Kapitali protsent (arvestatud 8%)	1440
— Kinnitus	1000
— Angaari tasu	600
— Bensiini ja õli kulu (arvestatud 32.000 km lendu)	2400
— Korrashoid	500
— Lenduri tasu	1800

Kokku Kr. 10.840

10.840-kroonilise kuluga oleks lennatud 32.000 km ehk lennuki lennu kilomeetri hind oleks veidi vähem kui 34 senti. Kuna lennuk võtab peale kaks reisijat, tuleks reisija kilomeeter 17 senti. See hind on muidugi siis maksev, kui lennukit kasutatakse aastas 32.000 km läbistamiseks. See oleks aasta jooksul iga nädal, näiteks, kaks korda Tallinnast Tartu ja tagasi. Tuleb siin kohal tähelepanu juhtida, et bensiini ja õli kulu on alla 25% üldistest kuludest ja seega lennuki tarvitamise, s. o. kilomeetri arvu suurenemisega lennatud kilomeetri hind tunduvalt alaneb.

Tõsi küll, siin pole arvestatud, et nii mõnigi kord tuleb tühjal lennata; kui ka see arvesse võtta, siis ikkagi ei tuleks lennuki kilomeetri hind üle 40—50 senti.

Inglismaal töötasid 1930. aastal 21 õhutamiskoostajat, missugused reisijaid vedasid umbes 45 senti kilomeeter. Tuleb loo-

ta, et ka meil Õhuasjanduse Ühingu õhutamisel või organiseerimisel peatselt Eestis avaneb võimalus õhutaksodel reisida.

12-s rahvusvaheline lennuasjanduse näitus Pariisis.

28. novembril l. a. avati Pariisis Grand Palais 12-es rahvusvaheline lennuasjanduse näitus. Näitusest võtsid osa Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Itaalia, Hollandi ja Tšehhoslovakkia oma lennutööstuse saadustega. Välja olid pandud lennukid, mootorid, nende mudelid ja igasugused lennukite näiteabinõud ning tarbeasjad. Näitus andis selge pildi sellest, missuguses suunas areneb praegusel ajal lennuasjandus. Selgub, et suurimat tähelepanu kõigis riikides pühendatakse eralennuasjandusele; püütakse ehitada võimalikult suuremaid lennukeid, millised varustatud 3—12 mootoriga ja millised mahutavad 10—70 reisijat. Sarnane tendents on arusaadav, sest suurte ekspluateerimise kulude tõttu ei suutnud seni lennuk olla tulutoovaks liiklemisvahendiks. Kaasavõetavate reisijate arvu ja kauba tonnaži tõstmisega aga loodetakse tõsta ka üksiku lennu sissetulekuid. Reisijate lennukite tüübist väärib näitusel tähelepanu tuntud Saksa firma Dornier lennupaat „Do S“, mis oli näitusel esitatud loomulikus suurusel. See lennuk on küll väiksem kui kuulub „Lendav laev“ Do X, kuid teda võib ka õigusega hiiglaseks nimetada. Tema kandepindade laius on 31 m, kere pikkus 25,75 m, üldkõrgus 7,85 m (võrdluseks olgu tähendatud, et normaalse kahekordse maja kõrgus on 7—8 m). Lennukil on 2 mugavalt sisseseatud ruumi 22 reisijale, raamatukogu, eeskoda, riiehoiuruum, köök ja W. C. Nelja mootori üldjõud võrdub 2400 HP.

Vaneim firma lennukite ehituse alal, H. & M. Farmann, esitas mitmed lennuki tüübid, nendest huvitavaim „F. 190“ — neljaistmeline limousine lennuk ühe Salmson 230 HP. mootoriga ja keskmise lennukiirusega 170 km/t. See on lennuki tüüp, nagu ta laialdast tarvitamist on leidnud kaubanduse ja äri alal. Sarnaseid lennukeid tarvitavad suurte firmade esindajad oma ärireisidel peamiselt aja säästmiseks.

Sõjalennukid olid näitusel esitatud nõrgalt. See on seletatav ehk sellega, et uemad saavutused sel alal hoitakse nähtavasti saladuses.

Hävitajate tüübist, mis näitusel välja pandud, väärib tähelepanu Prantsuse hävitaja Nieuport-Delage tüüp 82, poolteisepinnaline lennuk 500 HP. Lorraine „Petrel“ mootoriga. Lennuki võrdlemisi suure kaalu juures (ta kaalub lennuvalmis olekus 1600 kg) on tema lennuandmed väga head: lennukiirus maa lähedal 271 km/t., 6000 m kõrgusel 264 km/t.; tõusu aeg 1000 m — 1'29", 3000 m — 5'9"; lagi 9450 m ja tegevuse raadius 520 km.

Pommituslennukeist on huvitavaim täismetall Amiot pommitaja S. E. C. M., mis varustatud kahe 700 HP. Lorraine „Orion“ mootoriga. Tema kasulik koorem pommitamise näol tõuseb 8000 kilogrammini. Teatavasti pööratakse pommituslennukitele tänapäev erilist tähelepanu ja antakse neile tuleviku sõjas suur tähtsus. Pea-

aegu kõigis riikides, kus oma lennutööstus olemas, püütakse ehitada võimalikult suuremaid pommitajaid, millelel nõutakse peale suure tõstejõu veel suurt tegevusraadiust ja võrdlemisi suurt kiirust. Amiot pommitaja, mille tegevuse raadius 800 km ja kiirus maa läheduses 242 km/t., suudab tõesti rahuldada nüüdseaja nõudeid. Inglismaa, Itaalia ja teised riigid ei esitanud ühtegi huvitavat ega uuemat lahinglennuki tüüpi, kuigi näitusel olid esitatud ka kerged ja spordi lennukid, kusjuures oli märgata, et prantslased ka spordi lennukite ehitamisel püüavad metall-konstruktsioonile üle minna. Praegu ei ole veel selge, kas on kasulikum metalli puu asemele ka väikestes lennukites tarvitada või mitte, inglased ja sakslased igatahes kasutavad nende spordilennukite ehitamisel kas puu või segaehitamisviise, kuna aga lahing- ja reisijate-lennukite konstruktsioones on metall pea täiesti puumaterjalid välja tõrjunud.

Mootorite alal on märgata standartiseerumist ja sel alal lähemate aastate jooksul ei ole vist imesid oodata.

Suure rindtakistuse peale vaatamata püsivad endiselt esikohal tähelejuures õhujahutusega mootorid, kuigi seal, kus nõutakse lennukilt maksimaalseid saavutusi, eelistatakse veejahutusega mootoreid.

Erilist huvi pakuvad vast allapoole asetatud silindritega mootorid. Sarnaste mootorite sisseehitamine lennukisse on soodsam kui normaalselt asetatud silindritega, sest nad võimaldavad lennukile parema aerodünaamilise kuju andmist. Samuti on huvitav, et pea kõik mootorite tehased ehitavad mootoreid suure erikaaluga põletisainetele. See mootoriasjanduse arenemise aste on katsetamise ajajärgus, kuid tööd sel alal tehakse õige püsivalt, sest raskema põletisaine tarvitusele võtmine vähendaks tunduvalt lennukite ekspluateerimise kulusid.

Huvitavaid eksponaate lennukite tarbeasjade alal esitas saksa firma Askania Werke. Askania n. n. Fernkompas, mis automaatselt juhib lennukit, hoides alles antud kursi, äratas iseäranis suurt tähelepanu. Kuulus prantsuse lendur Costes kahetsenud väga, et temal ookeanilennu sooritamisel sarnast abinõud ei olnud.

Muuseas seda kompassi kavatsetakse demonstreerida tuleval suvel ka meil ja hiljuti pidas Askania Werke esindaja ja Fernkompassi konstruktor insener Möller loenguid tema üle ka Tallinnas.

Üldiselt näitus oli tagasihoidlik. Lähikäik lennukite ostmise ja müümise mõttes väike. Müüdüd kõigest 8 lennukit ja needki järelmaksuga, mis on, nagu kinnitavad välismaa ajakirjad, suurim uudis lennuasjanduse alal. Seni müüdi lennukeid ainult kohemaksetava raha eest. Nüüd aga on ka lennutööstus sunnitud ajaga sammu pidama. Asn.

Taktika alalt.

Märkmeid kaitselahingust. *)

IV.

Jõudude jaotus.

Kõneledes jõudude jaotusest kaitsel peame aluseks võtma põhimõtte, mis väljendatud meie J. E. II osas pealetungilahingu kohta, ja nimelt „ühtlane jõudude jaotus on harva õige“ (§ 258). Olukorra õige hinnangu tulemusena pealetungil meile selgub pealöögi suund, kuhu koondame meie käsutuses olevate jõudude ja võitlusvahendite enamiku, et algada lahingut võimalikult mõjuvalt ja suuremate eeldustega edule. Sama põhimõtte peab leidma vastava väljenduse ka kaitselahingus. Kaitsjal on samuti oma kindel idee, millele vastavalt ta läbi viib oma jõudude jaotuse. Seda viimast põhimõtet — s. o. kaitse ideed — oleme harjunud väljendama r a s k u s p u n k t i mõistega.

Kaitsele asunud üksus koondab oma peamise tähelepanu eeskätt nendele punktidele või raioonidele kaitselõigus, mille oma käes hoidmine omab erilise tähtsuse temale antud ülesande täitmisel. Vastavalt sellele kaitsja koondab sinna ka oma suuremad jõud, jättes kaitselõigu teistesse osadesse nõrgemad osad. See oleks üheks juhiseks kaitsjale jõudude jaotusel.

Laskudes selles küsimuses jalaväe juhi seisukohani, siis näeme, et esile kerkivad veel teised mõõduandvad tegurid jõudude jaotusel. Analüüsis kaitselahingu põhi-elemente, meie nägime, et esikohal oli tuli, sest „kaitsja purustab vastase kallaletungi kõigepealt oma tulega“ (J. E. II § 434). Jalaväe tuli on aga tihedalt seotud maastikuga, kui käskiva, domineeriva teguriga.

Mitte iga maastik pole soodus jalaväe relvade tule igakülgeks, maksimaalseks kasutamiseks. Maastikul leidub alasid, mis võimaldavad meile kaitse põhinoete kohase tulesüsteemi loomist arvuliselt võrdlemisi väheste automaatrelvadega. Teisalt on aga alasid, mille sulgemine nõuab paljude automaatrelvade tuld, mida veel omakord täiendada tuleb laskurite tulega. Kuna aga kaitsel raskkuulipildujad moodustavad selle tuleluustiku, millele tugineb pataljoni kaitse (J. E. II § 570),

siis, arvesse võttes ülaltoodud põhimõtteid, on loomulik, et patül enne jõudude jaotust (laskur-kompaniid) peab selgusele jõudma selles, missugused alad tema kaitselõigus võimaldavad tule arvel elava jõu kokkukohid. See selgunud, patül võib asuda ka oma jõudude jaotusele ja kaitselõikude määramisele laskurkompaniidele.

Need oleksid üldised põhimõtted jõudude jaotusel idee ja maastiku iseloomu seisukohast. Võiksime veel ära märkida ühe põhimõtte puht juhtimise seisukohast.

Meie jalaväe organisatsiooni kolmik-süsteemist tingituna võime üldiselt tähele panna teatud määral puht šablooni kaldu-mise nähet jõudude jaotusel. Nimelt rügement määrab võitlusjärku 2 pataljoni, ühe varru; pataljon omakorda 2 kompaniid võitlusjärku, ühe varru. See näib olevat lihtis ja õige. Kuid mitte igakord. Näiteks juhtudel, kui rügemendi kaitselõik on lai, mis sageli paratamatu. Sarnastel kor-dadel kujunevad ka pataljonide kaitselõi-gud laiaks ja kui rügement asetab võitlus-järku ainult 2 pataljoni, siis kahtlematult võitlusjärgu patüldel on raskendatud juhtimine. Meie aga teame, et jalaväe tule-plaanile paneb aluse patül (J. E. II § 451), tema on see juht, kes kokkukõlastab las-kurkompaniide tegevuse ja kellel suure-mad kogemused jalaväe juhtimise alal. Kogu kaitsekorraldus rügemendi piirides võidaks, kui võitlusjärgus asuvate osade tegevus juhitud oleks kolme patüli poolt, seda ka juhul, kui jõud jääksid arvuliselt umbes samadeks.

Loomulikult on sarnasel jõudude jaotu-sel ka omad pahed. Rügemendiülemaal jääksid varusse üksikud kompaniid, nendel puudub ühine juht. Rügüli varu kujuneb vähemaks (eeskätt r.-k.). Pikemaajalisel kaitsel tuleb võitlusjärgu osi vahetada üksikute kompaniidenä, mis mitte nii hea pole kui vahetus pataljonidenä. Kuid on olu-kordi, kus vaatamata kõige nende pahe-dele siiski võib osutada vajalikuks 3 patal-joni võitlusjärku määramine, vähendades kompüli varu, ilma et „patustaksime üldise korra“ vastu. Ja selles peame olema tead-likud. Eriti kui meele peame põhimõtet: kergem on kohe alul teatud raiooni tuge-vasti enda käes hoida, kui seda hiljem

*) Vaata „Sõdur“ nr. 9/10 — 1931. a.

tagasi võtta vastulöökidega. Vastulöök on tegevus elavjõuga, mille ülesandeks on vastase nende jõudude purustamine, mis jäänud puutumata tulest. Järelikult, mida tugevama ja mõjuvama tulesüsteemi meie moodustame vastupanupositsioonil, seda enam on eeldusi püsima jäämiseks, seda vähem võib vajadust olla varu järele.

Need mõtted pole mitte selleks, et eitada tugevate varude olemasolu ja aktiivse kaitse põhimõtte vajadust. Seda rõhutasime juba eespool. Jõudude jaotusel võitlusjärku ja varru tuleb vaid silmaspidada neid ülesandeid, mis täita ühel või teisel teatud konkreetsetes olukorras. Kuigi varude tegevuses esikohal on ette nähtud vastulöögid (J. E. II § 522), siiski ei saa seda lugeda reegliks igasuguse üksuse seisukohast ja igas olukorras. Muidu jõuame samase tulemuseni, et rügement, asudes kaitsele 2 pataljoniga võitlusjärgus, kaitseb alati vastupanupositsiooni ainult 3 kompaniiga, s. o. $\frac{1}{3}$ oma jõududest.*) See oleks aga täielikult vastuolus selle nõudega, et vastupanupositsioonil asub kaitsja jalaväe ja tulejõudude enamik (J. E. II § 475).

Vastulöökidest ja vastupealetungide teostamine jääb esimeses järjekorras suuremate üksuste (rügement, väekoondised) varude ülesandeks. Mida väiksema üksuse seisukohale asume, seda enam vajab kaalumist jõudude jaotusel varu eraldamise küsimus ja tema otstarbekohane kasutamine.

V.

Lahtise tiiva tagamine kaitsele.

Raamistatud üksuste kaitsele asumine ja kaitselahingu läbiviimine on palju lihtsam, kui kaitsele asumine lahtisel tiival. Tiivad on alati olnud ja on ka jäänud lahingrühmituste tundelikumateks kohtadeks, ja sellega on seletatavad kõik need pealetungija püüded ja katsed, mille eesmärgiks lahtise tiiva leidmine või selle moodustamine.

Üheks üldiselt maksvaks põhinõudeks kaitsele lahtisel tiival on viimase toetamine looduslikule tõkkele või raskelt läbipääsetavale maa-alale. See põhimõte on makssev niihästi strateegias, operatiivjuhtimise kui ka taktika alal. Mida raskemaks vastasele kujuneb ligipääs meie tiivale, seda enam on eeldusi püsima jäämiseks.

*) Igal pataljonil võitlusjärgus 2 kompaniid, viimastel 2 rühma. Kokku 8 rühma ehk umbes 3 kompaniid.

Kuid mitte alati pole võimalik üksustel, mis kaitsele asuvad lahtisel tiival, leida sarnaseid tiivakatmise võimalusi. Sarnastel juhtudel tuleb tarvitusele võtta teisi aibnõusid. Sel alal võiksime ära märkida vast järgmisi katseid ja tegevusi:

- püüde, pikendada rinnet oma lahtisel tiival. Selle läbi aga nõrgeneb kaitse üldiselt kogu rindel, või meie kaotame oma varud. Midagi positiivset meie sellega ei saavuta, sest vastane leiab lõppude-lõpuks ikkagi meie lahtise tiiva üles, olgugi et see temalt vast enam nõuab aega.
- tiiva tagasitõmbumine kas loogana või astmena. Tagajärg üldiselt analoogiline eelmisele vaid selle vahega, et alal hoiaime oma varud ja vastane on sunnitud otsima haaramist, lööki tiivale palju sügavamalt, mis nõuab enam aega ja jõude. Igatahes on see teatud lahendusviis, mis vajaduse korral võib leida kasutamist.

Kuid kõige olulisem ja õigem lahendus seisab jõulises vastulöögis vastase kallaletungi katsetele meie lahtisel tiival. Passiivne kaitse jätab vastasele alati võimaluse lahtise tiiva leidmiseks ja selle haaramiseks, kuid sel juhul meie, toetades oma kaetud tiivale, teotseme aktiivselt, asetame kallaletungi vastu kallaletungi, vastame manöövrile manöövriga.

Eelmistel lahendustel esikohal oli tuli, viimasel juhul on aga esikohal liikumine, manööver. Samane aktiivne tegevus lastub varudel ja loomulikult nad peavad sarnaseis olukorras olema tugevamad kui harilikult. Kui lahtisel tiival on küllaldaselt häid teid, meie kasutada vastav arv veovahendeid ja luure hästi korraldatud — võime oma varu tegevusse saata alles viimasel momendil. Kuni selle ajani võib varu aga asuda kohal, mis vastasele raskeks teeb oletuse tema kasutamisest. Sellega saavutame ka o o t a m a t u s e.

Sel juhul, kui olukord nõuab varu paigunemist juba lahingu algades kohale, kus teda kasutada tuleb (tiivale), siis tuleb teda rindelt katta julgestusosadega (soovitav ratsavägi) ja varjata vastase õhuluure eest igakülgse moondamisega.

Kuid meie võime kokkukõlastada lahtise tiiva katmise passiivse viisi aktiivsega. Võime oma tiiva tagasi tõmmata ja ühtlasi paigutada sinna ka varu, raskendades vastasele tiiva leidmise ja haaramise ning ühtlasi likvideerides manöövriga tema kallaletungi tiivale.

H. G.

Suurtükiväe tuled kaitselahingus.

H. Kurg.

Toimetuselt: Käesolev artikkel on üldiselt sobivaks täienduseks H. Lokki väärtuslikule artiklile: „Suurtükiväe tuled kaitselahingus...“. H. Lokki artikkel väärib erilist tähelepanu, et temas toodud seisukohad ei ole teraval kujul mõjutatud „meil tegelikult maksvast prantsuse laskeeeskirjast“, nagu arvab H. Kurg. H. Lokk on arvestanud meie olusid ja püüdnud küsimusi lahendada neile vastavalt.

„Sõduris“ nr. 3/4 ilmunud kapten H. Lokki artikkel „Suurtükiväe tuled kaitselahingus ja nende tehniline tähtsuse“ esitab teisiti mitmeid küsimusi kui J. E. II seda nõuab. Sealjuures on ka ekslikud mõned ette toodud prantsuse normid. Kuna selgus suurtükiväe tulede üle on võrratu tähtsusega mitte ainult suurtükiväelastele, luban enesele uurida käesoleva artikliga neid küsimusi uuesti. Püüan vähem puudutada tulede täitmise laske-tehnilist külge, sest selle kohta on küllalt öeldud meil tegelikult maksvast prantsuse laskeeeskirjas.

Kaitsele asumisel võib olla olukord kahesugune:

- Kaitsele asutakse aegsasti ennem valitud ja korraldatud positsioonile, et seisma panna pealetungiva vaenlase, kellega kontakt on kaugel või veel sugugi ei ole olemas,
- kaitsele asutakse positsioonidele, kus seisma jäädi eelmises lahingus.

Kaitselahing on mõlemil juhul sarnane, ainult viimasel juhul kestab n.n. stabiliseerunud olukord lahingu eel. Meie siin ei puuduta suurtükiväe tulesid stabiliseerunud olukorras.

Suurtükiväe seisukohast võime eraldada kaitselahingus kolm faasi:

- keeldtule faas, mis algab vaenlase lähenemisega, või stabiliseerunud olukorra juures, ettevalmistustega kallaletungiks,
- vastulöögitule faas, mis algab, kui vaenlane on kogunenud kallaletungi lähtealusele,
- tõkettulede faas, mis algab ühes vaenlase kallaletungiga.

Järgnevalt arutame suurtükiväe tulesid iga faasi juures.

Keeldtule faas.

Selles faasis suurtükiväe üldine ülesanne on takistada vaenlase asumist lähin-

gukorda. Selleks suurtükivägi toimetab keeldtuld, suurtükiväe vastu võitlemist ning purustab neid ehitusi ja organe, mis vaenlane kallaletungi eesmärgiga püstitanud.

Keeldtule ülesanne on 1) takistada vaenlase liikumist lähenemisel ja 2) kui kontakt loodud, takistada peajõudude hargnemist.

On kasulik sundida vaenlast hargnema lähenemiskorda võimalikult vara. Vastupanupositsiooni taga asuvad patareid suudaksid aga tulistada vaenlast mitte ennem kui ta on jõudnud 5—7 km kaugusele julgestuspositsioonist. Sellepärast on soovitatav asetada mõned kaugelalaskjad patareid julgestuspositsiooni taha kaugete keeldtulede toimetamiseks. Need patareid võivad tulistada 10—11 km kaugusele julgestuspositsiooni ette ja sellega sundida vaenlast asuma lähenemiskorda. Niipea kui vaenlane jõuab vastupanupositsiooni taga asuvate patareide tulelatusse, lahikuvad ettenihutatud patareid vastupanupositsiooni taha.

Vaenlase lähenemisel on sageli võimalik tuld avada ja juhtida vaatluse, eriti õhuvaatluse põhjal. Sel puhul toimub tulistamine nagu laskeeeskirjas ette nähtud elavate, varjamata märkide tulistamine. Juhul, kui vaatlus võimalik ei ole, või tagajärgi ei anna, tulistatakse neid punkte, milliseid vaenlane on sunnitud läbistama, nagu sillad, metsateed jne. Need punktid valib harilikult brigiil ühes brigsuurtüliga, arvestades vaenlase oletatavaid kavatsusi ja kasutada olevat laskemoona. Kuna keeldtuli nõuab palju laskemoona, peab olema piiratud keeldtule alla võetud punktide arv ja aeg, mille jooksul keeldtuli teostatakse antud punktis. Kestvalt ja täiesti suletakse keeldtulega ainult erakorralise tähtsusega punktid, nagu näit. ainsad sillad üle sügavate jõgede. Vaenlase üle saadud andmeid aluseks võttes, annab brigsuurtül käsud tulede avamiseks.

Pärast kontakti loomist vaenlase peajõudude hargnemisel või stabiliseerunud olukorra juures kõvendusvägede hargnemisel kallaletungi lähtealusele, suurtükivägi toimetab keeldtuld sinna viivatele teedele ja lähistele. Ka siin määrab kasutada olev laskemoona arv märkide arvu, tulistamise kestvuse ja tiheduse. Eriti

kasulik võib olla siin tulistamine püsivgaasidega.

Keeldtuledest võtavad osa kerged ja rasked kahurpatareid, vaatamata nende kuuluvusele rühmitustesse. Laskeeskirja näpunäited ei jäta midagi selgusetu keeldtule tehnilise täitmise kohta. Ei saa pooldada kpt. Lokki poolt soovitatud tulistamist patarei järjekordadega. Parem on laskeeskirjas ettenähtud tulistamine seeriatega (kiirtulega).

Suurtükiväe vastu võitlemise iseloom ja eesmärk oleneb kasutada olevast ajast. Kui vaenlase kallalitungi algus paistab olevat lähedal, tuleb piirduda neutraliseerimisega. On aga kallaletung veel vähe tõenäolik, on kasulikum tulistada purustamise eesmärgiga. Brigaadi suurtükiväest võib määrata ainult üks väike osa patareisid suurtükiväe vastu võitlemiseks. Sellepärast märkide valikul tuleb arvestada nende tähtsust, jättes tulistamata vähem tähtsad või vähem täpsalt kindlaks tehtud märgid. Märkideks on:

- patareid, millede ülesanne paistab olevat eriti kahjulik kaitsjale,
- patareid, millede positsioonid on kallaletungi lähtealuse ligidal. Need patareid suudavad pidevalt toetada kallaletungi positsiooni vahetamata,
- laskemoona laod ja laskemoona väljaandmispunktid.

Suurtükiväe vastu võitlemist toimetab peaasjalikult üldtegevuse suurtükivägi.

Suurtükivägi purustab võimalust mööda ehitusi, mis vaenlane kallalitungi eesmärgiga püstitanud. Säärastena esinevad varjendid, komandopunktid, sidekeskjaamad, vaatluspunktid jne. Ka siin peab olema piiratud märkide arv. Tuleb arvestada ka seda, et enneaegne purustamine on kahjulik, kui vaenlane kallalitungi momendiks parandab kahju või püstitab uue ehituse meile tundmatasse kohta. Sel puhul on kasulikum hoiduda purustamisest, et kallaletungi momendil võtta märk tule alla neutraliseerimise eesmärgiga. Purustamisest võtavad osa peaasjalikult kerged ja rasked haubitsapatareid.

Kõik need tuled on üldtähtsusega kogu väekoondisele. Nad on väljaspool jalaväe huvipiirkonda, välja arvatud vast purustamised. Sellepärast korraldab ja juhib neid brigsuurtül, kes ka kompetentne on otsustama selleks võimaliku laskemoona kulu üle.

Et varjata oma suurtükiväe arvu ja paigutuskorda, tulistatakse selle perioodi jooksul võimalikult ajutistelt positsioonidelt, asetades nendele antud ülesande täitmiseks kas terved patareid või ainult üksikud rühmad või isegi üksikud suurtükid. Peale tulistamist asuvad need osad uuesti oma alalisele lahingupositsioonile.

Vastulöögitule faas.

„Kaitsel suurtükivägi annab vastulöögituld tulekoondustena, mis on määratud vastase pealetungi korra segipaiskamiseks, enne kui ta veel on suutnud alata tegevust.“ Nii annab J. E. II vastulöögitule definitsiooni. Kahjuks aga on kaks ebatäpsust selles redaktsioonis, mida tõendab eeskirja edaspidine sisu. Peab olema mitte „pealetungi korra“, vaid „lahingukorra“, ning mitte „alata tegevust“, vaid „alata kallaletungi“. Selle parandusega oleks vastulöögi mõiste selge. Kus asub siis vaenlane lahingukorras enne kallalitungi algust? Muidugi asub tema kallalitungi lähtealusel. Sellepärast ei võid juttugi olla tulevastulöögi andmisest julgestuspositsiooni ette, vastupanupositsiooni ette või vastupanupositsiooni sisse: tule vastulööki antakse kallalitungi lähtealuse pihta. Siin juures võib juhtuda, et vaenlase kallalitungi lähtealuse luuakse kas meie julgestuspositsiooni ette või jällegi vastupanupositsiooni ette. Viimane juhus on tõenäolisem, sest kahtlemata aktiivne vaenlane eelkaitse surub nõrgad julgestusosad tagasi ning peatub alles vastupanu positsiooni pideva tule ees. Kuid ka esimest võimalust tuleb arvestada, eriti juhusega kui seisma jäänud vaenlase kallalitungi ettevalmistuste ajal tõmmatakse oma peajõudusid uuele vastupanupositsioonile, endist vastupanupositsiooni julgestuspositsiooniks muutes. Sel puhul vaenlase kallalitung lööb tühja ning tõenäolik on, et ta seisma jääb vastupanupositsiooni ette, luues seal uue lähtealuse.

Vaenlase kogunemisest peale kallalitungi lähtealusele, on tema jalavägi suurtükiväe tähtsam märk. Vastulöögi tuled enamuse on sihitud jalaväe koonduskohtade pihta. Kuid ka jalaväe juhtimise organite halvamine on kasulik, sellepärast võetakse tule alla neutraliseerimise eesmärgiga komandopunktid, sidekeskjaamad ja vaatluspunktid, millede asukohad kindlaks tehtud. Nii siin kui ka seal peab olema pii-

ratud märkide arv, et saavutada mõjuvat tuletihedust. Tule vastulöögist võtab osa terve brigaadi suurtükivägi, välja arvatud vast mõned patareid, mis jätkavad suurtükiväe vastu võitlemist nüüd juba neutraliseerimise eesmärgiga. Kuna suurtükiväe vastu võitlemiseks võimalused on piiratud, püütakse neutraliseerida ainult patareid, millel otsesetoetuse ülesanded ja millele asukohad on täpsalt kindlaks tehtud. Keeldtuli, kuigi tast kasu võib olla, jääb pidamata vaba suurtükiväe puudusel.

Vastulöögituli avatakse kui vaenlane avaldab sümptome, mis lasevad oletada, et tema kallaletung peatselt algab. Siin võib juhtuda, et tuli avatakse liig vara, mitu tundi enne kavatsetud kallaletungi. Sel juhul vahetpidamata tulistamine kallaletungi alguseni tekitab määratumat laskemoona kulu. Sellepärast tulevastulöök jägatakse ühte või mitmesse perioodi, millele kestvus on vastavalt võimalustele (10 minutit, pool tundi...), lühikese perioodi jooksul 10 min.) patareid muidugi tulistavad ühtainust märki. Perioodi pikema välte juures aga toimetatakse tulistamist järkjärguliste tulekoondustena. Üldtegevuse suurtükivägi võib teostada kord ühe rügemendi löigu ees, kord teise ees. Otsesetoetuse suurtükivägi tulistab aga ainult tema poolt toetatud jalaväe osade ette, et mitte aega kaotada suuna muutmiseks, kui nõutakse tõkketuld. Iga perioodi algamiseks või lõppemiseks antakse eraldi käsk, mille tõttu on võimalik laskemoona kulu reguleerida.

Tulevastulöögi täitmise hõlbustamiseks brigsuurtül töötab välja tulevastulöögi kavad. Üks kava on üldjuhi ja jalaväe juhtide informeerimiseks, teine suurtükiväe juhtidele täitmiseks. Need kavad ei tohi olla paindumatud ja tardunud. Esialgul vallatakse märgid kaardi või maastiku uurimise põhjal (vrld. J. E. II 439) aluseks võttes brigüli juhtööre ja jalaväe juhtide soove.

Kuid sedavõrt, kui jõuavad teated vaenlasest, tuleb muuta kavasid vastavalt olukorrale. Kaitsele asumisel esialgne kava piirdub sagedasti ainult üldiste juhtnõõridega, kuid mida kauem kaitsel viibitakse, seda täielikumateks muutuvad kavad.

Brigül määrab ära juhid, kel õigus on nõuda vastulöögitule avamist. Kuna tulevastulöögi avamine paljastab täiel määral kaitsja suurtükiväe, antakse harilikult see õigus ainult jalaväe rügementide ülema-

tele, mitte aga nendest noorematele juhtidele.

Lasketehnilised tulevastulöögid sünnivad kui elavate, lahtiste või varjatud märkide tulistamised. Mis puutub tule tihedusse, siis prantsuse määrustikud jäta-avad selle juhatuse otsustada olenevalt olukorrast. Igatahes tiheduse normid ei ületa norme, mis tarvilikud lahtiste elavate jõudude hävitamiseks. Need normid oleksid hektaari peale laskmise jooksul (mitte minutis):*

Kergeste kahurite jaoks	100—150	mürsku
„ haubitsate jaoks	80—120	„
Raskete kahurite jaoks	80—120	„
„ haubitsate jaoks	50—80	„

Selle tihedusega kaetud märk on üleni tabatud. Ükski jagu ei pääseks kaotusi kannatamata. Tulevastulöögi eesmärk ei ole aga märgi hävitamine. Sellepärast võib neid norme julgelt vähendada vastavalt olukorrale ja oma võimalustele.

Laskekiirus tuleb reguleerida sääraselt, et patareid igal ajal suudaksid tõkketuld avada.

Tõkketulede faas.

Kui vaenlane on asunud kallaletungile, jalavägi ja suurtükivägi püüavad teda murda ühise tegevusega. Nende tõkketuled peavad teineteist täiendama, suurtükiväe tuletõkkes on koondunud eriti maa-aladesse, mida jalavägi halvasti tabab oma relvade lameda lendjoone tõttu. Ainus märk on vaenlase lahtiselt liikuv jalavägi ja teda saatvad relvad. Nende vastu teotseb terve suurtükivägi.

Vaenlase lahingkorda tuleb tabada kogu tema edasilikumise kestvusel. Alates vaenlase lahkumisest kallaletungi lähtelalusest, peavad suurtükiväetuled teda jälgima sissetungimisel julgestuspositsiooni ning tarbekorral sissemurdmisel vastupanupositsiooni. Võimata on lahingu jooksul kokkukõlastada tuld vaenlase liikumisega ettevalmistamatult. Sellepärast valmistatakse ette rida järgustatuid tuletõkkesid, milledes igas ühes tulede lähemaks piiriks on mingisugune oletatav vaenlase esiosa- de asetus. Need piirid on valitud nii, et

*) Kapten H. Lokki poolt ettetoodud normid (100 mürsku minutis hektaari peale) on fantastilised ka prantsuse võimaluste juures. Selle läbiviimiseks on tarvis umbes 20—25 patareid ühehektaarilise märgi tulistamiseks laskekiiruse juures 4 lasku suurtüki peale minutis. Nähtavasti on siin tegemist arusaamatusega.

suurtükivägi võiks nendele tulistada ilma hädaohuta oma jalaväele. Igal piiril on oma järjekorra number. Kõik tõkkesuled, mis sellele piirile määratud, on samanimelised.

Kuna seisma panna tarvis on mitte ainult vaenlase esiosasid, vaid ka neile järgnevaid reserve, peavad suurtükiväe tuled olema sügavad. Tõkkesuled vaenlase esijärgu pihta toimetavad kerged patareid, sügavusse — rasked patareid.

Kergeste patareide tõkkesuled on harilikult joonekujulised: suurtükid tulistavad ühel tõstel. Kuid teatud juhustel on nad pindala tulistamised. Joonekujulisi tõkkesulesid toimetatakse toetuspunktide ette. Pindala tulistamisi toimetatakse vaenlase kallaletungi algusel tema lähtealuse ette ning pärastpoole toetuspunktide või lahingepostide intervallidesse. Kerge patareid võib toimetada tõkkesulesid 200—300 m rindel, kus juures kahurite laskekiirus peab olema 8 lasku, haubitsate — 4 lasku minutis. Selletõttu on iga tõkkesule kestvus ainult 3—5 minutit. Iga patareid võib anda tuletõkke piirides ainult ühe vastutava tuletõkke. Peale selle võib veel määrata üks, kaks kõrvaltuletõket. Vastutava tõkkesule nõudmisel peavad patareid viibimata tuld avama, katkestades tarbekorral muud tulistamised. Kõrvaltõkkesuled võib patareid avada ainult siis, kui tema vastutava tõkkesule järele vajadust ei ole. Tuletõkete asukohti kaardil kui ka maastikul suurtükiväe juhtidele näitavad jalaväe juhid, kes üksi on kompetentsed tuletõkete vajadust õieti hindama. Kiirel kaitsel asumisel määrab pataljoni ülem otseselt tõkkesulesid temaga ühenduses olevatele patareid ülematele. Kuid esimesel võimalusel toimetab rügemendiülem suurtükiväe tuletõkete jaotuse, arvestades olukorda ja pataljoni ülemate nõudmisi. Nõuandjaks temale sealjuures on otsesetoetuse suurtükiväe rühmituse (grupi) ülem, kes tuletõkete teostamist korraldab, vastavalt rügemendi ülemate nõudmistele.

Äärmiselt raske on suurtükiväe tõkkesuled kokkukõlastada vaenlase liikumisega. Suurtükiväe üksused peavad kõik ära tegema, et nende enda vaatlus informeeriks neid lahingukäigu üle. Vaatlusorganite tegevus on aga sagedasti halvatud (pimedus, suits, udu, varjatud maaalad), mille tõttu ei saa ainult nendele tugeneda. Sellepärast antakse tuleavamise õigus sellest huvitatud jalaväe juhtidele. Enamjaolt on

see õigus antud kompaniiülematele, kes kaitsel teotsevad toetuspunkti või vastupanusõlme ülematena. See õigus antakse ka julgestuspositsiooni lahingepostide ülematele.

Nagu öeldud, igale tuletõkete piirile antakse number. Iga numbrile antakse erisugune raket. Vaenlase jõudmisel tuletõkke piirkonda (tähtis on tuld anda vaenlasele pihta, mitte aga tema ette) laseb jalaväe juht vastavad raketid kuni tuleavamiseni ning kordab tulenõudmist („tuletõke N“) kõikide käepärast olevate sideabinõudega, sest raketi nähtavus on alati küsitav. Hea nähtavuse juures avab suurtükivägi tule enamjaolt enne esimese raketi kustumist. Tuleb silmas pidada, et püstoliga lastavad raketid selleks ei kõlba: punased raketid pole päevaajal üldse mitte nähtavad; sinised, rohelised, kollased paistavad patareipositsioonidelt valgetena. Sellepärast tuleb kasutada rakette, mis mitte ainult värvilt, vaid ka kujult erinevad. Teistest sideabinõudest on eriti kiired optiline side ning teate edasiandmine lennuki abil. Selleks laotatakse vastavad signaallinad. Kui tuli enneaegu langes või tagasi löödud vaenlane uuendab kallaletungi, korraldatakse tulenõudmist.

Sagedasti juhtub, et jalaväega katkevad kõik ühendused, vaatlus ei saa aga teotseda. See ei tähenda veel sugugi, et patareid peavad tegevusetuks jääma lahingu lõpuni. Säärasel juhusel koondab rühmituse (grupi) ülem viimaste teadete alusel tõkkesule kord ühe, kord teise rinde osa ette. Kuigi need tuled vaenlase esijärku ei taba, lõikavad nad siiski teda reservidest ära ning toetavad sellega mõjuvalt kaitsjat jalaväge.

Tõkkesulesid lasketehniline külg on laskeskirjas hästi valgustatud.

Raske suurtükiväe tõkkesuled täiendavad kerge suurtükiväe ja jalaväe tõkkesulesid sügavust kuni 1 km. Nende märkideks on vaenlase jalaväe tõenäolised koondumiskohad ja liikumised (metsad, orud, künkatagused, kaevikute rägastikud jne.). Tulistamine sünnib harilikult tulekoondisena sarnaselt tuletõkkesulesid. Raske suurtükiväe tõkkesulesid toimetatakse brigisuurtüli poolt kokkuseatud ja brigi poolt heaks kiidetud kava järele.

Peale tuled võib vaenlast tagasi lüüa vasturünnakutega ja vastukallaletungiga. Vasturünnakuid suurtükivägi suudab toetada ainult vaatluse põhjal. Vaatluse puu-

tel. Seepärast alatakse sõja puhkemisel kaotatud kindluste kiiret ülesehitamist. Ka need kindlustused, mida kavatseti hoida või ehitada (Brest, Kovno jne.) ei olnud sõjaks ette valmistatud.

Edelarindel koondusid 4 armeed. Nendes armeedes määratud osade lõplikku valmisolekut lahinguväljal selgitaks järgmine tabel:

rea häid positsioone, kus võib tõkestada vaenlase pealetungi. Galiitsia on lõunapoolt piiratud Karpaatide mägedega, milles ainult mõned üksikud läbipääsud. Selle tõttu omab erilise tähtsuse Krakovi suund, kust tulevad ka Austria tähtsamad koondamiseteed.

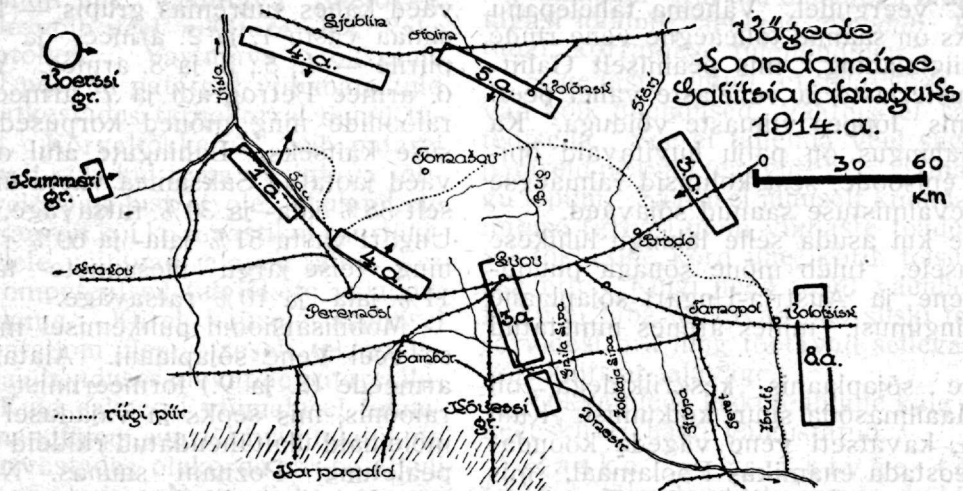
Kõige selle tulemusena otsustasid venelased 4. armeega hoopis suunida Kra-

Mobilisatsiooni päev	4. armee				5. armee				3. armee				8. armee				K o k k u			
	Jalavägi			Ratsavägi	Jalavägi			Ratsavägi	Jalavägi			Ratsavägi	Jalavägi			Ratsavägi	Jalavägi			Ratsavägi
	1. järk	2. järk	Kokku		1. järk	2. järk	Kokku		1. järk	2. järk	Kokku		1. järk	2. järk	Kokku		1. järk	2. järk	Kokku	
20. päevaks . . .	4 1/2	—	4 1/2	3 1/2	6	—	6	3	8	3	11	4	7	1	8	2	25 1/2	4	29 1/2	12 1/2
25. „ . . .	6 1/2	—	6 1/2	3 1/2	8	2	10	3	8	4	12	4	7	1	8	3	29 1/2	7	36 1/2	13 1/2
30. „ . . .	6 1/2	—	6 1/2	3 1/2	8	4	12	3	8	4	12	4	9	1	10	5	31 1/2	9	40 1/2	15 1/2
40. „ . . .	6 1/2	3	9 1/2	4 1/2	8	5	13	5	10	4	14	4	9	1	10	5	33 1/2	13	46 1/2	18 1/2

Seega paistab, et kõige kiiremini võivad alustada tegevust 3. ja 8. armee. Kõige nõrgem on jõudude poolest 4. armee.

Hiljem jõudis kohale veel uusi üksusi.

kovi ja Lvovi vahele, et mitte võimaldada vaenlasel taanduda lääne, kuna 5., 3. ja 8. armeed pidid kontsentriilselt peale tungima Lvovi raiooni ja vaenlase seal lõpulikult purustama.

Ka tagala asutiste kohalejõudmine sündis enamikus hiljem, missugune asjaolu raskendas väeosade tegevust.

Vene luureandmetel pidid austerlased koondama Galiitsiasse Lvovi raiooni 43—47 diviisi. Oli arvata, et austerlased asuvad kaitsele Lvovi raionis, kuna suuremate jõududega algavad pealetungi Ljublini sihis, et aeglasemalt koonduvaid vene vägesid osade kaupa lüüa. Seda nõuab ka Galiitsia maastik. Nii pealetungidast on seotud suurte raskustega, sest Dnestri jõe harud moodustavad siin terve

Tegelikult koondusid austerlased tunduvalt läänepool — Sani jõel. Austerlased koondasid Galiitsiasse venelaste vastu vähemalt 75% oma jõududest, mis formeeriti sõja esimesel kuul. Nendest jõududest austerlased moodustasid 1., 4. ja 3. armee, kuna rinde tiibadel asusid üksikud salgad. Koondamise lõpul algas 3. armee paremal tiival 2. armee moodustamine korpustest, mis saabusid Serbia rindelt.

Austria-Ungari jõud koondusid nagu skeem nr. 1 näidatud. Austerlased alga-

sid pealetungi 1. armeega Ljublini ja 4. armeega Holmi suumas. Seda löögiosa toetasid abiväed, mis liikusid Krakovist (Kummer) ja sakslased Sileesiast (Woersch). Austerlased kavatsesid lööki anda oma vasaku tiivaga, kuna paremal tiival 3. armee pidi asuma kaitsel, kasutades häid positsioone Dnestri harudel. Vastavalt sellele oli ka tugev nende vasak tiib. Võttes arvesse mõlema poole asetust, kujuneb tegevus esialgu kahes grupis: põhjapoolse vene grupi (4. ja 5. armee) vastu teotsevad austria 1. ja 4. armee ja lõunapoolse (3. ja 8. armee) vastu austria 3. armee ja Kõvessi grupp. Umbkaudse võrdluse järgi saame 10. augustil 1914. a. järgmise jõudude vahekorra:

põrge vene 10. ja austria 4. ratsadiviisi vahel Voltškovtsõ küla juures. See on suurem ratsaväe lahing ratsarivis maailmasõja kestvusel. Vene poolt võttis kokkupõrkest osa 7½ eskadroni, kuna austerlastel 6—7 eskadroni. Tuleb märkida, et venelastele ruttasid appi 5—6 eskadroni, mis lähedal asusid, kuna austria diviisi suurem osa lahingust osa ei võtnud. Lahingu tulemuseks oli venelaste võit. Austerlased kaotasid umbes 50—60 meest surnutena ja haavatutena ja 200 meest vangidena ning mõned suurtükid; venelaste kaotused olid tühised.

Kokkupõrgetes näitas ratsavägi suurt noogu ja julgust, kuid mõjuv tuli tekitas temale võitluses jalaväega raskeid kao-

V E N E L A S E D					A U S T E R L A S E D J A S A K S L A S E D				
Väekoondis	J a l a v ä g i			Ratsa- vägi	Väekoondis	J a l a v ä g i			Ratsa- vägi
	1. järk	2. järk	Kokku			1. järk	2. järk	Kokku	
P õ h j a p o o l n e g r u p p					P õ h j a p o o l n e g r u p p				
4. armee	6½	—	6½	3	1. armee	9	1½	10½	2
5. „	8	2	10	3	4. „	9	—	9	2
Parema tiiva kaitse	—	—	—	1	Kummeri salk	—	2½	2½	1
	14½	2	16½	7	Saksa Land- wehri grupp	2	—	2	—
						20	4	24	5
L õ u n a p o o l n e g r u p p					L õ u n a p o o l n e g r u p p				
3. armee	8	4	12	4	3. armee	8½	1½	10	3
8. „	7	1	8	3	Kõvessi grupp	5	1	6	3
	15	5	20	7		13½	2½	16	6

Kokkuvõttes näeme, et ka edelarindel ei ole venelaste sõjaplaan kuigi sirgejooneline. Parempoolne armee (4.), millele pidi langema vaenlase esimene tugev löök ja mis pidi oma pealetungil rusikana läbi löikama vaenlase teed idast lääne, on antud ülesandeks liig nõrk. Selle vastu on väga tugevaks kujunenud 3. ja 8. armee, mis asusid kaugel 4. ja 5. armeest (seega peamisest lahinguväljast) ja mille edasitungi muutsid aeglaseks rohkearvulised jõed. Austerlastel oli koondatud võimalikult enam jõude pealöögi suunas.

Augusti kuu esimestel päevadel tekkis rida kokkupõrkeid venelaste ja austerlaste eelosade vahel. Venelased omasid ülekaalu ratsaväes, kuid ei kasutanud seda kuigi edukalt. Ainult 5. armees õnnestub vene ratsaväel tungida peaaegu kuni Lvovini ja purustada mõned sillad ja jaamad, ning kohati segada mobilisatsiooni. 4. armee ees ei pääse ratsavägi austerlaste eelosadest läbi, kuna 3. armee kasutab ratsaväge ainult peajõudude julgustamiseks. 8. augustil tekib kokku-

tusi. Nii purunesid ungari hea ratsaväe rünnakud Gorodoki, Vladimir-Volõnski jne. juures, olgugi et võideldi innuga. Ratsaväe võitlus ratsarivis oli võimalik ainult harukordadel, kui vastane raskesti löödult taganes või ootamatud kallaletungid vastase väikestele osadele. Tulejõu suurendamiseks alatakse ratsaväe kõvendamist jalaväe ja soomusautode juureandmisega.

8.—10. aug. algasid vene väed edasitungi, kusjuures viimasena 4. armee. Austerlased, kasutades oma kiiremat valmis-
saamist, algasid pealetungi varemalt ja olid oma 1. armeega jõudnud 10. aug. vene 4. armee otsekohesesse lähedusse. Seega esimene kokkupõrge pidi tekkima austria 1. ja vene 4. armee vahel.

Galiitsia lahingut võib jagada käigu kohaselt 4 järku: vene 4. armee võitlus Ljublini ees (Ljublini lahing), vene 5. armee võitlus — Tomašovi ümbruses (Tomašovi lahing), Lvovi vallutamine vene 3. ja 8. armee poolt ja austerlaste taandumine Krakovi alla.

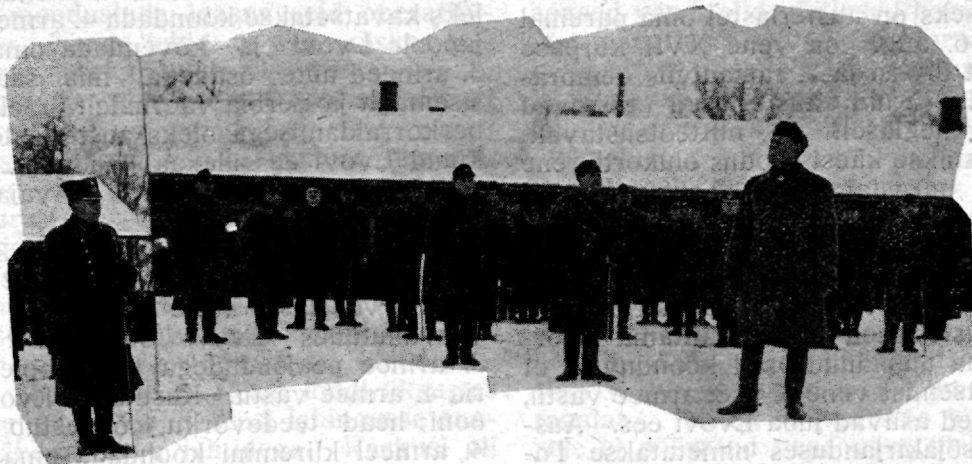

Läti ohvitserid külastasid Võru garnisoni ohvitserere.

24. veebruariks olid Võru garnisoni ohvitseridele külla sõitnud ka kaks Läti ohvitseri: kolonel Liepins ja kapten Zikmans.

taljoni ohvitseride kogudele kallihinnalised kingid. Võru garnisoni ohvitseride poolt annetati külalistele rinnamärgid. Aktusele järgnes à la fourchette, millele õhtul sa-

Pildil (esiplaanil vasakult paremale) Kol. Liepins, maj. Laats, Kol.-ltn. Koern ja kol. Kruus.

Külalised saabusid Võrru 23. veebruari hommikul, kuhu neid vastu võtma olid ilmunud ohvitseride esitajad 7. rügemendist ja 8. pataljonist.

24. veebruaril oli 7. jalaväe rügemendi ohvitseride kasiinos ametlik aktus, kust külalised ja auvõõrad osa võtsid. Aktusel andsid külalised üle 7. rügemendi ja 8. pa-

made ruumides järgnes ball garnisoni ohvitseridele, külalistele ja kutsututele võõrastele.

Kolme-päevases sõbralikust koosviibimisest jäi kõigile hea mulje ja süvendati vajalisi kontakte liidu armeede kolme väeosa vahel.

—L—

poole, mille tõttu vene V korpusel õnnestub 14. aug. austria parempoolsele (15.) diviisile lööki anda tiivalt ja seljatagant. Nimetatud diviis saab väga raskesti kannatada. Suuri kaotusi kannab tegevusel 13. ja 14. augustil ka austria ratsakorpus ja läheb sügavale seljataha. Seega on austria armee parem tiib osaliselt löödud ja vene XVII korpus algab sügavat haaramist.

Olgugi, et venelastel on 5. armees 3 ratsadiviisi, ei valgustata olukorda oma vasakul tiival. Selle tõttu oli austria XVII korpuse löök tiivalt ootamatu. Vene 7. ratsadiviis taandub vaenlase eest sügavale seljataha. Vene XVII korpuse juhtimine libiseb kätest, korpuse 2 diviisi taanduvad kaugele seljataha. Korpus kaotab suurema osa oma suurtükiväest, voriidest, ka kaotused mõnes osas on suured. Sel ajal surutakse tagasi ka 5. armee paremal tiival asuv XXV korpus.

16. augustil on vene 5. armeel tekkinud raske olukord. Vaenlane haarab mõlemaid tiibu, kusjuures tiibadel asuvad korpused ei oma küllalist vastupanu. Püüvalt seisab 5. armee rinde keskkohal. Ka jõudude ülekaal on austerlastel, nii venelastel 9½ jalaväe ja 3 ratsadiviisi, kuna austerlastel (koos XVII korpusega) 12 jalaväe ja 3 ratsadiviisi.

16. augustil algavad austerlased otsustavat pealetungi vene 5. armee vastu. Austerlaste ägedad pealetungid rindel ei anna 16. ja 17. aug. tagajärgi, ainult 18. aug. õnnestub neil vene rinnet vähe tagasi suruda. Vene paremal tiival asuv XXV korpus taandub, seega avaneb austerlastel võimalus sügavalt haarata vene XIX korpust. Kuid austria II korpus teotseb loiult. Korpuse ülem moodustab haaramiseks erilise operatiivse grupi juhuliku ülemaga, viimane omakord uue väehema grupi. Kõik see viidab aega. Kuid

siiski 17. aug. õhtuks on vene XIX korpuse seljatagused ühendused lõigatud. Kasutades aga austerlaste vähest aktiivsust viskab vene XIX korpus ühes äsja lahinguväljale saabunud ratsaosadega haaravad austerlased tagasi.

Veel paremad võimalused otsustavaks teotsemiseks on austerlastel oma paremal tiival. 16. aug. on vene XVII korpuse 2 äärmist diviisi ja 7. ratsadiviisi demoraliseeritud. Kuid austerlased tungivad edasi liig aeglaselt ja mitteotsustavalt. Seega lastakse käest soodus olukord vene 5. armee purustamiseks. Teataval määral austerlasi närveerib nende 3. armee raske seisukord. On otsustatud isegi 18. aug. õhtul katkestada lahing, kui vene 5. armee algab varem 18. augusti taandumist. Austerlased jätavad jälitama 2 korpust, kuna ülejäänud osad koonduvad, et alata teotsemist vene 3. ja 8. armee vastu, missugused asuvad juba Lvovi ees. Austerlaste sõjakirjanduses nimetatakse Tomášovi lahingut Komarovi lahinguks. Vene 5. armee sattumises raskesse olukorda oli suuresti süüdi vene 3. armee.

Lvovi vallutamine. Austria sõjaplaani kohaselt kavatseti idapoolt Lvovi suunas teotsevate venelaste edasitungi tõkestada 3. ja 2. armeeaga, et 1. ja 4. armeele võita aega venelaste 4. ja 5. armee purustamiseks. Serbia väikese armee vahva tegevus hoidis hulk austria vägesid kinni, mille tõttu austria 2. armee formeerimine hilines. Seega Lvovi rindel tuli austria nõrgendatud osadel võidelda kahekordse ülekaaluga. Vene ülemjuhatause kavatsuste kohaselt pidi vene 3. armee peale tungima raskuspunktiga põhjapool Lvovi, et oma tegevust kokkõlastada 5. armeeaga. 3. armee juhatus aga suunis vaatamata mitmekordsetele käskudele ikkagi pealetungi raskuspunkti Lvovi suunas. Siin olid mitmed põhjused, üheks neist oli soov oma arvele kirjutada tähtsa linna Lvovi vallutamine. Tuleb veel märkida, et 3. ja 8. armee edasitung oli aeglane.

10.—12. augustini tekkis rida kokkupõrkeid eelosade vahel. Venelasi alahinnates ja mitte teades nende grupeerimist, algab austria 3. armee pealetungi. Selle tulemusena tekivad 13.—14. aug. kohtamislahingud, kus selgub igalpool venelaste suur ülekaal. Austerlased kannavad suuri kaotusi ja taanduvad. Nende kaotuste üheks põhjuseks tuleb lugeda asjaolu, et nad paiskavad lahingusse oma

jõude osade kaupa. 16.—17. aug. katsuvad austerlased uutelt positsioonidel tõkestada venelaste edasitungi, kuid asjata.

Kasutades edu oma 4. armees, kavatsevad austerlased tõkestada vene 3. ja 8. armee edasitungi rindelt ja viimastele löök anda tiivalt oma 4. armeeaga. Selleks kavatsetakse koondada 4. armee põhjapool Lvovi ja kõvendada oma 2. ja 3. armeed uute osadega, mis saabuvad sisemaalt ja Serbia väerindelt. Selle ümberkorraldamisega oleks austerlastel tekkinud Lvovi ees ülekaal jõududes. Kuid selleks ümberkorralduseks oli vaja mõni päev.

20. augustil taanduvad austria 3. ja 2. armee Gorodoki positsioonidele. 21. aug. langeb venelaste kätte Lvov.

Vallutades Lvovi suunitakse vene 3. armee peajõududega põhjapool austria 4. armee vastu. Kasutades Lvovi raiooni head teedevõrku, õnnestub vene 3. armeel kiiremini koondada oma jõude kui austria 4. armeel. Tekivad ägedad lahingud vene 3. ja austria 4. armee vahel 24.—29. augustini. Kuid vene 3. armeed abistab 5. armee, kes algab omakord pealetungi ning surub tagasi austerlaste poolt jäfitamiseks määratud nõrgemad jõud. Küll algavad austria 2. ja 3. armee pealetungi, et abistada oma 4. armeed. Neil õnnestubki suurte kaotustega tagasi suruda vene 8. armeed ja osi 3. armeest. Kuid maastik ei ole siin suuremaks pealetungiks soodus. Ka on austria 2. ja 3. armee osad eelmistes lahingutes nõrgestatud.

28. augustil on austria 1. armee vastupanu nõrkenud. Ta algab taandumist Sani jõe.

Austerlaste taandumine. 1. armee taandumine paljastab austria 4. armee tiiva ja tagala. Seetõttu 29. augustil algavad austria 4., 3. ja 2. armee taandumist, et luua ühine rinne Sani jõel. Kestvates võitlustes on austria armee nõrgestatud. Seetõttu ei õnnestu kaua peatuda Sani jõel. Vene vägede pealetungil jäetakse Sani jõe positsioonid ja taandatakse läände. Kestvate lahingutega jõuavad vene väed novembris 1914. a. Krakovi lähedusse, kus nende edasitung lõplikult seisma pannakse. Sani jõel asuv Peremõšli kindlus, olles piiratud, paneb hulk aega vastu ja alistub venelastele alles 1915. a. kevadel.

Kokkuvõtte. Jälgides Galiitsia lahingu käiku tuleb märkida, et austria jõu-

dude koondamine sõja alul oli palju elulisem kui venelastel. Juhtimises oli vene armee juhatajatel väga suur omavoli operatsiooni läbiviimisel, mis mõnelgi juhtumil segas ülemjuhataja plaane; austerlastel on seevastu tegevus liig kitsendatud. Et vastutust eneselt veeretada, armastatakse moodustada igasuguseid operatiivgrupe. Nende juhid on väga raskes seisukorras, sest puudub tihti vastav staap, sideparaat ja väed on võõrad. Peagi selgus, et kui on vaja niisuguseid grupe luua, siis parem anda osad mõne suurema üksuse juhi käsutusse. Viimane peaks seejuures oma üksust edasi juhtima.

Esimestes lahingutes avaldusid ka rahuaja töö negatiivsed küljed. Ei arvestata tuld, maastikule kohanemist ega kaevumist. Selle tõttu olid kaotused jalaväes, eriti juhtides, esimestel kokkupõrgetel väga suured. Peagi loodi üksustes juhtide varud, selleks osi lahingusse saates vähema arvu juhtidega. Raskusi oli ratsaväes, mis oli kasvatatud peamiselt võitluseks ratsarivis. Lahingutes tuli peatselt rida kõrgemaid juhte oma kohtadelt tagandada, kes rahuajal sidemete ja tutvuste tõttu olid kõrgele pääsnud, ja neid asendada tegelikkude töömeestega.

Lahingud näitasid, et suured väekoon-
dised kiiresti paranevad saadud haavade-
st. Nii vene 4. ja 5. armee, kiskudes
eemale ja puhates üks päev vaenlase hoo-
pidest, on jälle võimsad otsustavaks tege-

vuseks. Selgus teravalt, et võitja pool ei tohi millalgi jätta lõplikult kasutamata saadud edu lahingus.

Austerlastel oli võimalus purustada vene 4. ja 5. armeed üksikult, kuid nad ei kasuta soodsat olukorda kiiresti ega asu tegevusse otsustavalt. Et kohtasid rahu-
aegsed väed, olid võitlused hoogsad, ägedad ja verised. Nõrgema moraaliga osutusid ainult austria väes teenivad tšehhid ja slovakiid. Et lõpuks venelased Lvovi lahingu võitsid, on osaliselt tingitud nende ülekaalust.

Halvasti mõjus juhi otsuse kujundamisel mitmel puhul asjaolu, et teotsejad esitasid valeandmeid olukorrast, suurendades oma võite ja varjates kaotusi. Seda võiks teha küll rahvale, kuid juht peaks olema õieti informeeritud olukorrast. Sõja alul olid osad väga tundelikud, mille tõttu tekkis rida kabuhirmu juhtumeid, eriti tagalas. Tagala ja juureveo korraldamisele ei pööratud vene väes tõsist tähelepanu, mis tihti halvavalt mõjus lahingukäigule.

J. K.

*

Kasutatud allikad:

- 1) General N. N. Golovin, Iz istorii kampanii 1914 goda na russkom fronte. Galitsiiskaja bitva.
- 2) Zaitontšikovski, Podgotovka Rossii v Mirovoi voine.
- 3) J. Danilov, Rossija v Mirovoi voine 1914—1915 g. g.
- 4) Feldmarschall Konrad, Aus meiner Dienstzeit 1906—1918.

Pealetungist

prantsuse ja saksa lahingueeskirjade järel.

R. Tomback.

Tingitud erilistest oludest, milles peab saksa sõjavägi asuma peale Versailles rahulepingut, ei leia saksa ametlikes eeskirjades sarnast selget pilti suuremate koondiste lähenemisest vaenlasele, mille saame vastavaist prantsuse eeskirjast. Seejuures paistab siiski silma, et ka saksa eeskirjad mitte sugugi vähem kui prantsuse omad pööravad tähelepanu luure korraldamise ja peajõudude julgestamise vajalikkusele. Kuid kõigis neis küsimustes valitsevad saksa ja prantsuse eeskirjades olulised lahkuminekul.

Nii püüavad sakslased kõigi abinõudega asendada õhuluure abinõude puudumist, andes laialdase iseloomuga ülesandeid ratsaväele, eriti aga kõigist väeliikkest koosnevatele luursalkadele, mis saadetakse eelvägede ette mitte ainult luure- vaid ka lahingülesannetega. Kokkupuutel vaenlasega, antakse eriline

tähtsus ohvitseride-patrullidele ja jalaväe patrullidele, mis on varustatud kuulipildujate ja suurtük-
kidega, moodustades kogusummas n. n. luure kätte (loori).

Sellevastu prantslased panevad suurema osa luure raskusi oma suurearvulisele lennuväele. Ratsaväe ülesanded, isegi sarnastes suurtes koondistes nagu seda on teiste väeliikide kõvendatud ratsaväe korpus, piirduvad ainult luure korraldamise ja muude kõrvaliste ülesannete täitmisega. Vaenlasega kokkupuutel peavad nad püüdma kindlaks määrata vaenlase rinde pikkuse ja asukoha ja kaitsma peajõude ootamata sattumise eest vaenlase suurtükiväe tule alla.

Samal ajal, kui prantslased annavad luure-
andmetele äärmiselt suure tähtsuse vanema juhi otsuse kujunemisel, arvavad sakslased, et ainult

luureandmeid ei saavat teha olenevaks juhi otsust, vaid viimasel tulevat arvestada ka üldloolkorda ja siis alles koostada tegevuskava. Üldse näib, et sakslastel on välja kujunenud teatud kindel doktriin otsustamisel, mille järele kõrgem juhatus peab juba aegsasti kindlaks määrama tegevuse peapingutuste suuna, püüdes seejuures algatusvõimet mitte loovutada. Tegevuse raskuspunkti suund on sakslaste arvates hästi valitud, kui ta võimaldab vaenlase tiiva või tiibade haaramist; kui aga see pole võimalik, siis vaenlase rinde läbimurdmist — viimase nõrgemas kohas. Seejuures sama doktriin arvestab tingimusi, milledest on olenev raskuspunkti suuna valik vähemate üksuste juhtidelt ja ei nõua, et iga ülem, ka rühma ülem juure arvatud, peab oma üksuse tegevuse raskuspunkti kindlaks määrama juba mitu kilomeetrit enne vaenlasega kokkuputustumist.

Saksa eeskirjad annavad suure tähtsuse vägedele ühtlasele hargnemisele lahingus. Hargnemise eelotetes kohtamislahinguks torkab silma teatud evolutsioon. Sakslased on muutunud ettevaatlikumaks. Kuid sakslased ei lähe siin niikaugele kui prantslased, kes jõudude ja abinõude koondamise printsiipest on teinud kõikvõimsa dogma, millele ohvriks tuuakse teised lahingutegevuse alused — nende hulgas ka algatusvõime. Saksa eeskirjades ei leidu väljendust, mis keelaks, näiteks, diviisi ülemal lahingu algamist, enne kui „küllaldased“ abinõud ja jõud pole koondatud lahinväljale või, et rügemendi peavad algama pealetungi — diviisi ülemalt määratud momendil.

Eelvägedele ja üldse eelosadele on sakslased kontakti loomisel vaenlasega jätnud lahtised känd. Kõigilt ülematelt, kuni pataljoni ja rügemendi ülemad juure arvatud, nõutakse suurt algatusvõimet, mida ei piira juhtimise tsentraliseerimine, nagu prantslaste juures.

Üldiselt väljenduvad sakslaste pealetungilahingu alustes peajasalikud tingimused kohtamislahinguks manööversõja olukorras, kuna prantslased tuginevad samal ajal võtetele tegevuseks vaenlase organiseeritud kaitse purustamiseks. Ühenduses ülaltooduga kõik kohtamislahingu läbiviimiseks antavad näpunäited saksa eeskirjades on väga täielikud, tegelikule elule vastavad ja üldse paremini läbi töötatud kui prantsuse vastavales lahingueeskirjades. Kuid seejuures ei leidu saksa lahingueeskirjades sarnaseid täpsaid arvestusi ja andmeid lahingukordadeks üldse, kui prantsuse eeskirjades.

Arvestades asjaolu, et saksa sõjavägi pole sarnasel määral varustatud tehniliste abinõudega kui prantsuse sõjavägi, oleks siiski ekslik arvata, et see oli põhjuseks, miks sakslased oma taktikat ei tee täiesti olenevaks kõikvõimsast tehnikast.

Ümberpöörduvalt, paistab, et ka sakslased tehnika saavutusi silmapaari vahele pole jätnud, kuid nad püüavad hoiduda igasugustest formaalsetest definitsioonidest, tungides rohkem asja sisusse ja püüdes ära määrata praktilisi võtteid üheks või teiseks lahingutegevuseks.

Hinnates tervikusi vägede hargnemist ja lahingusse asumist sarnasena, nagu see on toodud prantsuse lahingueeskirjades, saame mulje, et kõik need tegevused on määratud sisuliselt kallaletungiks sarnasele vaenlasele, kes on varustatud kõigi tehniliste abinõudega ja, tegutsedes manööversõja olukorras, on asunud kaitsele, organiseerides tugeva tuledele tugineva vastupanu. Arusaadav, et sarnases olukorras on täiesti õigustatud ettevaatlikkus lähenemisel ja võivad jääda tahaplaanile kiire tegevustempo ja alluvate juhtide algatusvõime. Võib öelda, et prantsuse lahingukord kujutab endast midagi tulelaviini või mehhaniseeritud makedoonia flangi taolist, mis teatud suunas pikkamisi kuid kindlasti veereb vaenlasele, et hävitada kõiki, kes teel ees seisavad.

Muidugi ei saa seejuures väita, nagu puuduks sarnases tegevuses igasugune manööver. Kuid see manööver arvestab ikka ja alati vastaspoole ainult üht mingisugust võimalikku tegevust, ega vasta seetõttu tegeliku lahingulokorra mitmekesisusele. See tuleb ilmsiks eriti siis, kui prantsuse pealetungi meetodid põrkavad kokku kohtamislahingu olukorraga (kuigi prantsuse eeskirjad sellele lahingviisile ei pühenda erilist tähelepanu). Üldse peab tähendama, et kõigi jõududel lahingvalmisolekut hindavad prantslased kõrgemalt kui algatuse oma kätte haaramist. Nii näiteks Gulman oma „Strateegias“ väidab, et „iga juhatus organiseerib strateegilise operatsiooni, püüdes kõige pealt saavutada ülekaalu jõududes ja alles siis koostab oma tegevuskava sarnaselt, et saavutada ootamatust.“ Sama printsiipe rajaneb prantslaste tegevus ka taktikas, misjuures „jõudude“ all mõistetakse peamiselt tehnilisi abinõusid, mis peavad tagama absoluutse ülekaalu vaenlasest. Kõige selle tagajärjeks on teatud raske püüas taktikas, mis nõuab normaalselt pikemat aega kõigi ettenähtud abinõude koondamiseks ja hargnemiseks.

Mitmekesisus vastaspoole tegevuses ja abinõudes, vastaspoole suur manöövreerimise võime, teised maastiku ja kliimalised tingimused võivad olla tõsisteks katseteks prantsuse taktikale.

Otsustamisvõime, kiire tegevus, ettevõtlikkus, kohanemine igasugusele olukorrale, need kõik on sarnased tähtsad faktid, et neid ei saaks jätta teisele plaanile.

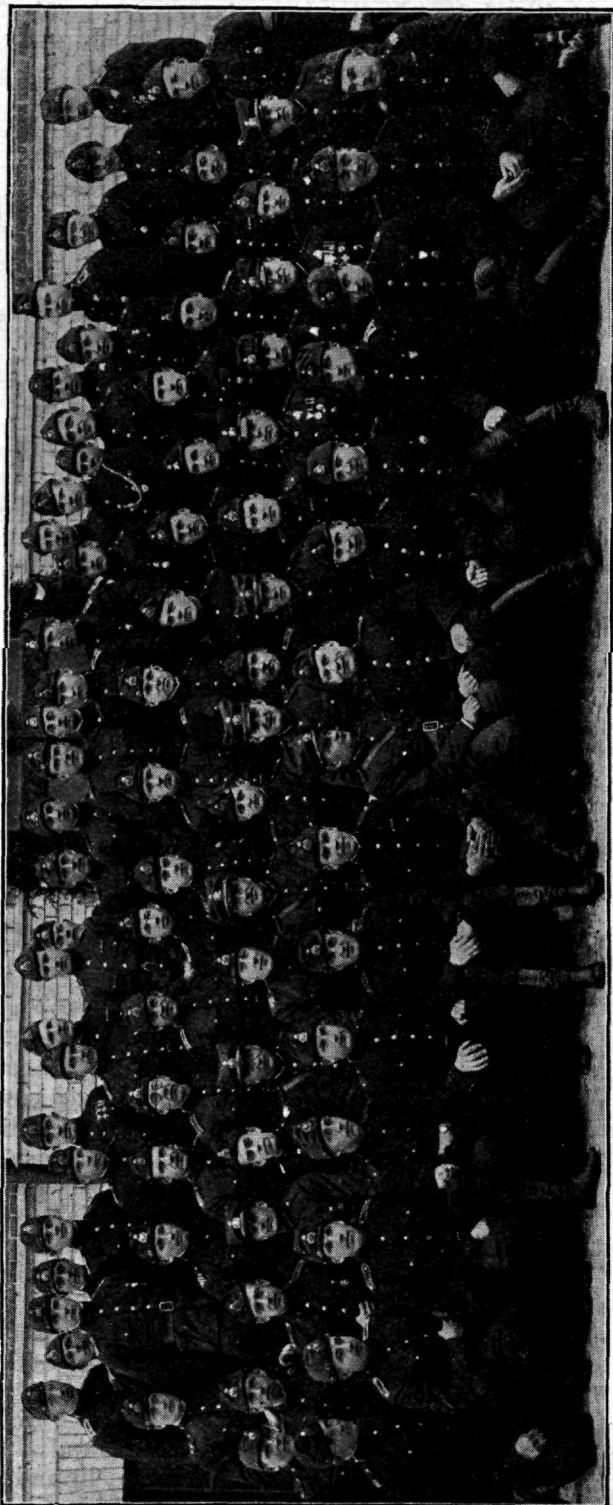
Läti allohvitseride esimene külaskäik Võru garnisoni üleajateenijate kogule.

Teatavasti käisid juba 1929. aasta sügisel kaks Eesti 7. rügemendi allohvitseri Läti 8-da polgu allohvitseride kogul külas, kus neid väga südamlikult ja sõbralikult vastu võeti. Senini aga oli Läti üleajateenijatel vastukülaskäik tegemata. Tänavu, enne 24. veebruari, andsid Läti 8. polgu üleajateenijad nõusoleku Võrru sõitmiseks ning juba varakult hakati kohapeal vastuvõtu korraldusi tegema, et külalisi väärikalt vastu võtta.

23. veebruari varahommikuse rongiga jõudiski osa oodatud külalisi, kaks Läti 8-da polgu üleajateenijat Võru jaama, kus neid vastuvõtmas olid kohalikkude allohvitseride kogude juhatused. Nimetatud allohvitseridest oli üks 7. rügemendi ja teine 8. pataljoni allohvitseride kogule külla sõitnud.

Linna jõudes juhiti külalised korteritesse, kus reisiväsimust puhati. Lõunaks kogusid külalised ühes allohvitseride kogu esitajatega „Kandlesse“ ühisele lõunasöögile, mille järele tutvuneti linnaga. Öhtuse rongi ajaks tuli aga allohvitseride kogude juhatustel uuesti jaamas olla, et võtta vastu seitset Läti 7. polgu üleajateenijat, kes külla sõitsid 7. rügemendi allohvitseride kogule. Sama päeva õhtuks olid kõik külalised palutud 8. pataljoni allohvitseride kogu kasiinosse, kus külaliste auks bankett ja ball oli korraldatud. Ball tuuris üle kesköö.

24. veebruaril, päris pidupäeval, oli kogu linn lipuehtes — sini-must-valge kõrvuti Läti riigilipuga. Külalised kogusid hommikusöögiks 7. rügemendi allohvitseride kogu kasiinosse, kust paraadile mindi. Pärast paraadi sõideti kasarmutesse, kus ühine lõunasöök oli kõikidele sõjaväelastele. Sõdurilõunast võtsid osa ka kõik garnisoni ohvitserid eesotsas garnisoni ülema kolonel J. Kruusiga. Lõunasöögi järele oli pildistamine — Läti külalised ühes Võru garnisoni allohvitseridega, mille järele külalisi tutvustati kasarmute, nende sisseseade ja korraldustega. Kasarmutest sõideti ühiselt linna 7. rüg. allohvitseride kasiinosse banketile, millest osa võtsid ka 7. rügemendi juhtivad jõud eesotsas garnisoni ülemaga. Peeti kõnesid ja vesteldi sõbralikult kuni balli alguseni samus ruumes. Ballist oli eriline suur osavõtt ja kuni varahommikuni viibiti koos ja tantsiti kau-

7. jalaväerügemendi allohvitseride kogu koos lätkülaliste-allohvitseridega, Võrus veebr. 1931.

nilt dekoreeritud kasiino saalis. Balli lõppedes lahkusid kaks Läti 8. polgu allohvitseri Võrust, et sõita kell 0418 Petserisse 7. rüg. 1. pataljoni allohvitseride kogule külla. Samal hommikul kell 0743 lahkusid seitse Läti külalist Võru jaamast, et sõita koju. Jaama oli külalisi saatma ilmunud suur hulk allohvitseri ja nende aibkaasid. Lahkumine oli väga südamlük. Suhted, mis paaripäevase koosviibimisega olid tekkinud, olid päris sügavateks muutunud. Võrust sõitsid külalisi kuni Valgani saatma kolm esitajat, kellede korraldusel külalistele Valgas lõunasöök korraldati ja kuni rongi minekuni koos istuti.

Petseri sõitnud külalisi võtsid jaamas vastu 1. pataljoni üleajateenijad, juhtides neid korteritesse. Pärast kohvi kogu kasiino ruumes tutvuneti linnaga ja näidati külalistele kloostrit, millest võõrad eriti vaimustatud olid. Kloostrist mindi kasarmutesse, kus prooviti lõunal sõduri toitu. Kell 1300 oli kasiinos üldine bankett, millest osa võttis ka I pataljoni ülem major Tuling. Banketilt rutati rongile ning õhtul istuti jälle Võrus koos 7. rüg. allohvitseride kogu kasiinos, kus koosviibimine oli nendele allohvitseridele, kes eelmisel päeval banketist osa ei saanud võtta (toimkondades jne.).

Õhtul kella 1100-se rongiga lahkusid viimased külalised jaamast, kuhu hulk

saatjaid oli ilmunud. Kuni Valgani saatma sõitsid neid ka kolm 7. rügemendi üleajateenijat.

Nii möödus tänavune 24. veebruar Võru garnisoni üleajateenijatele õige pidulikult. Nimetatud lätlaste külaskäik Võru garnisoni üleajateenijatele oli esimene, kuid loodetavasti leiab see peagi kordamist. Sarnased vastastikused külaskäigud, koosviibimised, on kõigiti tervitatavad ja nendelt saadud suhted jäävad kindlasti kauaks püsima ja ligindavad suurelt meie kahe naaberriigi üleajateenijaskondi.

Oma külaskäigu mälestuse jäädvustamiseks töid Läti üleajateenijad kingituseks kummalegi kogule toreda ja kallihinnalise tammepuust hõbenikerdustega õllekannu. Võru garnisoni üleajateenijad annetasid omalt poolt külalistele rinnamärke — 8. pataljon — kaks rinnamärki Läti 8. polgu allohvitseridele, ja 7. rügement — kolm rinnamärki Läti 7. polgu üleajateenijate kogu juhatuse liikmetele ning kahele 8. polgu külalisele.

Külaskäigust võtsid osa järgmised Läti üleajateenijad-allohvitserid: 8. Läti jalav. polgust — virsn. vietn. Timmermans ja virs. serž. Liepins; 7. Läti jal. polgust — virsn. vietn. Ozolins, virsn. vietn. Valandts, virsn. vietn. Eglitis, virsn. vietn. Eichlers, korp. Laevas, korp. Ugauns, korp. Tõugjas.

Prantsuse Võõrasteleegion 100-aastane.

J. Junkur.

9. märtsil pühitses Prantsuse Võõrasteleegion oma 100-aastast juubelit, mispuhul Sidi-bel-Abbés'is (Alžiirias), kus asub Leegioni 1. rügement ja depoo, avati mälestusmärk: Suurel kivist alusel maakerakujundis, aluse külgedel valvel lahinguvalmis legionäärid. See mälestusmärk peab sümboliseerima seda, et Võõrasteleegion omi sõdureid rekruteerib kogu maakeralt.

Kõikide teiste rahvaste hulgas ei puudu selles omapärases väekoondises ka meie kaasmaalased, eestlased.

Kui heita pilk tagasi, siis näeme, et prantslased ikka meeeldi kasutanud on kõiki välismaalasi, kes aga nende lippude all teenida on soovinud. Rääkimata šveitslasist, kes juba Ludvig XI ajal suuremal

arvul Prantsusmaa teenistuses seisid, leiame seal XVII ja XVIII sajandil ikka umbes 20—35 võõrastest rahvustest rügementi.

Revolutsiooni ajal moodustati Rahvuskogu poolt Helveetsia ja Saksa leegionid. Konventsiooni ajal tulid neile juure Belgia, Liège'i ja Batavia leegionid, ning Direktooriumi ajal veel ka Kreeka ja Itaalia leegionid. Napoleon I formeeris Portugali, Visla ja Iiri leegionid, ning, lõpuks, Ludvig XVIII — Hohenlohe nimelise leegioni.

Kõik need leegionid olid aga enamvähem efemeerse iseloomuga ja igäüks neist koosnes ainult ühest teatud rahvusest.

Niisugusel kujul, nagu ta praeguseni

Keskel Colonel Boulet-Desbureau, Võõrasteleegioni 1. rügemendi ülem.

püsinud on, loodi Võõrasteleegion 9. märtsil 1831. Sinna hakati võtma vastu 18 kuni 40 aasta vanuseid välismaalasi, kes avaldasid nõusolekut teenida 3 kuni 5 aastat. 1864. aastal määrati aga teenistuse kestvuse alammääraks 5 aastat.

Alul koosnes Leegion üksikuist pataljonest, millised oma koosseisult sarnanesid harilikele jalaväe pataljonele. 1884. a. oli aga legionääride arv tõusnud niivõrt suureks, et neist formeerida võidi 2 rügementi à 4 neljakompaniilist pataljoni; peale selle veel üks tagavara või n. n. depoo kompanii. Mõõdunud sajandi lõpul suurendati pataljonide arv 1. rügemendis 5 peale ja 2. rügemendis isegi 6 peale. Ühtlasi loodi veel juure ka teine depoo kompanii.

Maailmasõja ja sellele järgnenud sündmuste tõttu paisus Leegion ikka suuremaks ja suuremaks, ning praegu on seal juba olemas tervelt neli rügementi mitmesuguse pataljonide arvuga. 1. rügement asub alaliselt, nagu tähendatud, Leegioni sünnipaigas, Alžiirias, teised kolm aga Marokkos.

Normaal olukorraks Võõrasteleegioni rügementidele on sõja olukord; sõdimine, võiks öelda, on nende otseim *raison d'être*. Mis puutub selle juures nende lahingulisse väärtusesse, siis on see alati seisnud väga kõrgel. Juba Alžiiria alla-

heitmisel, Krimmi sõjas ja Itaalias saavutasid legionäärid kustumata kuulsuse, näidates Constantine'i, Alma ja Magenta lahinguis üles suurt julgust ja hoogsust. Kuid eriliselt heleda tähisena seisab Leegioni 100-aastases ajaloos Camaroni lahing, mis leidis aset 30. aprillil 1863. a. ja kus 65 legionääri tervelt 10 tunni jooksul mehiselt vastu panid 2000 meksikaanlasele. Nad tapsid vastasel 200 meest ja olid sunnitud ise alla andma vaid siis, kui olid surnutena kaotanud 43 meest ja kõik kolm ohvitseri. Igal 30. aprillil loetakse nüüd selle vägiteo kirjeldus legionääridele ikka uuesti jälle ette, ükskõik kus nad ka ei viibiks.

Alates 1883. aastast kasutasid prantslased oma Võõrasteleegioni peajasjalikult asumaades: Tonkinis, Annamis, Marokkos jne.

Maailmasõjas etendas ta silmapaistvat osa kõigis tähtsamais lahinguis. Artois, Champagne, Somme, Picardy, Vauxaillon, kõik need nimed on kuldsete tähtedega kirjutatud legionääride vägitegude kroonikasse.

Maailmasõja lõppedes saadeti Võõrasteleegioni rügemendid tagasi Aafrikasse, kus nad 1925. aastal osa võtsid Riffi allahaitmise operatsioonest. Praegu, kus näiliselt kõikjal valitsemas rahu, on Leegioni teatud osad ikka kuskil eelpostidel

või lahingulises tegevuses, olgu see Atlassi mägedes või mujal.

Legionäärid, nagu tähendas üks inglane, on kare seltskond (rough company), sest kujundab ju Võõrasteleegion enesest teatud määral varjupaika meelheitnuile, murtuile, mahajäetuile ja väljatõugatuile.

1924. a. kevadel ühes teiste välisriikide sõjaväeliste esindajatega Marokkos ja Alžiirias ringreisil viibides oli nende ridade kirjutajal juhus näha mitmeid Legioni osi. Ühes neist anti külalistele võimalus kutsuda nimekirja järele välja omi kaasmaalasi ja nendega vestelda. Mitme riigi esindajail tuli aga konstateerida, et nende „kaasmaalased“ ainustki sõna nende keelt ei mõistnud.

Hiljem seletas üks Võõrasteleegioni ohvitser, et väga paljud legionäärid endi päritolu ja mineviku „seitsme pitsati alla“ on pannud.*) Olla sagedane nähe, et ühest või teisest rahvusest mehed endid oma kaasmaalast täielikult lahus püüavad hoida, otsides sõprust võimalikult kaugeimate rahvustega. Astuvad ju paljud Võõrasteleegioni selleks, et seal unustada

*) Oige nime ja rahvuse ülesandmist Leegioni vastuvõtmisel ei nõuta.

oma kodumaad või kodu, kust nad ühel või teisel sügaval põhjusel lahkuma olid sunnitud. See on liik legionääre, kes endid jäädavalt pühendavad oma väeosale.

Teise liigi moodustavad lihtsalt juhusteotsijad, enamikus noored, keda meelitanud Leegioni kas loetud romantilised jutustused või mõned muud asjaolud. Raske teenistusetingimused ja karm distsipliin viivad nad aga peagi pettumusele, ja siis ootavad nad pikisilmi vabanemist.

Kolmandasse liiki võib asetada elukutselisi sõjamehi, kellel puudub võimalus teenida oma kodumaal. Selle liigi moodustavad peaaesjalikult sakslased ja venelased.

Pikk ja ohtuderikas teenistus sulatab kõik legionäärid ühiseks pereks ja arendab neis välja tugeva ühtekuuluvuse vaimu või esprit de corps, nagu prantslased seda tabavalt nimetavad. Kuna enamik legionääre välisilmale jäädavalt selja on pööranud, siis pole neil peale oma elu ka midagi enam kaotada. Ja seda viimastki ei püüa nad hoida alal, olles lahinguis alati valmis tooma seda ohvriks oma kaaslegionääridele või oma väeosale.

Marssal Foch'i seniavaldamata mälestusi.*)

Möödunud numbris kindral Foch jutustas Doullens'i kokkuleppes üldjuhatuse moodustamises. Siin, jätkates mälestusi, näitab, et Doullens'i kokkuleppes oli veel vähe, et ülemjuhataja oleks omal initsiatiivil võinud mõjutada asjade käiku. Doullens'i kokkuleppet tuli täiendada 3. aprillil 1918 Beauvais. Viimane andis üldjuhatatajale õiguse lahendada läänrindel strateegilisi ja operatiivseid küsimusi omal algatusel.

3. aprillil Foch annudki käsu prantsuse briti jõududele ühiseks pealetungiks Amiens'i kaitseks. Sakslased vastasid sellele 9. aprillil tugeva pealetungiga Flandrias. Et toetada Flandrias inglasi, Foch saatis sinna prantsuse reserve. Flandria operatsioon kestis umbes kuu aega (lõppes 8. mail). Vastane ei saavutanud eesmärki ruumis, kuid suutis siiski sünnitada suuri kaotusi kui briti nii prantsuse jõududes.

18. Ameerika abist.

Aprilli keskpaiku, kui prantsuse-briti jõududes kriis oli kõige teravam, Prantsusmaale oli jõudnud

*) V. „Sõdur“ 5/6, 7/8 ja 9/10 — 1931.

Andmed: L'illustration'is 14. veebr. 1931 ilmunud artikkel „Les Mémoires inédits du Maréchal Foch“.

kõigest 5 ameerika diviisi: 1. diviisi anti prantsuse 1. armee käsutusse, 2., 26. ja 42. asetati rinde vaikesse sektori, 32. diviisi jalaväe osad olnud lahinguliselt niivõrt ettevalmistamata, et selle diviisi õpetamist tulnud ühes prantsuse diviisis jätkata. Aprillis Prantsusmaale saabunud Ameerika 3. ja 5. diviisi lahinguline ettevalmistus nõudnud veel 3—5 nädalat. Üldse prantsuse-briti jalaväe (mis kandnud suuri kaotusi) täiendamiseks saadi ameeriklastelt umbes 70.000 jalaväelast loodetud 300.000—350.000 asemel ja needki sõjaliselt vähese ettevalmistusega. Foch pöördunud valitsuse poole nõudmiseks, et saabus tarviline arv jalaväe täiendamiseks. Lepitud kokku Ameerika vägede Ülemjuhatajaga (kindral Pershing) vägede transpordi kiirustamises, esikorras jalaväe kohale toomises. 1. ja 2. mail jõutud Abbeville'is kokkuleppele.

1) Briti valitsus annab tarviliku tonnaaži, et transporteerida P.-Ameerika Ühendriigist Prantsusmaale — mai jooksul 130.000 ja juunis 150.000 meest ainult laskureid ja kuulipildureid.

2) Ameerika tonnaaž kasutatakse suurtükiväe, inseneriväe, asutiste jne. transpordiks.

3) Juuni lõpul nõupidamiseks astuda uuesti kokku, et koostada olukorrale vastavalt uus kava edaspidiseks tegevuseks.

See kokkulepe Inglise laevastiku suurte võimete tõttu kandnud head vilja: 1. juuliks olnud Prantsus-

maal juba ligi 450.000 ameeriklast-jalaväelast, et täiendada briti-prantsuse jalaväe ridasid. Kindral Pershing kiirustanud Ameerika transpordi, et jõuaks kohale kõik organisatsioonilised elemendid iseseisvate Ameerika diviiside loomiseks Prantsuse pinnal. Kiirustamise tõttu saabunud Prantsusmaale palju sõjaliselt toorest materjali, mille ettevalmistus tuli viia siin lõpule.

Ameerika diviiside loomine polnud kaugeltki kerge asi, sest kerkinud tarvidus sarnaste artiklite, nagu hobused, igasugune moodne varustus jne. järele, mille tarvilisel määral hankimine Prantsusmaal polnud enam sõja 4-dal aastal kerge. Foch ei leidnud võimalikuks lubada Ameerika diviisidel organisatsioonilt ja ettevalmistuselt välja kujuneda mitteajakohasteks, seepärast moodustanud üldjuhatuse juure erisektsiooni Ameerika diviiside organisatsiooni ja õppe lõpule viimiseks: möödunud sõja-aastail tehtud vigu ei tohtivat korrata, õpised tulevad kõikjal ära kasutada!

19. Sakslaste pealetung Chemin des Dames'ile.

9. maist saadik valitses vaikus ka Flandrias. 21. märtsil alustatud kuid nurjunud Saksa pealetungile järgnes rindel vaikus. Võis oletada, et see on ajutine, sest sakslastel oli kasutada kuni 80 diviisi. Need tuli saata tegevusse. Oli küsimuseks, kus algab uus pealetung. Marssal Haig ja marssal Pétain kaldunud arvamisele, et see võetakse ette Amiens'i ja mere vahelises piirkonnas, peaföögiga d'Aibert'i piirkonnas. Sakslaste pealetung Chemin des Dames'i juures olnud kui välk selgest taevast.

(Orienteerumiseks: Amiens on Pariisist ca 100 km põhjapool; Amiens asub La Manche'ist ca 50 km itta; Chemin des Dames on Amiens'ist ca 50 km kagupool. Ke.)

26. mail pärast lõunat saadud saksa vangid seletanud, et Chemin des Dames'ile algab pealetung järgmisel ööl suurtükiväe lühikese ettevalmistusega, mis algab kell 0100. Teated olid täpsad. Mainitud kellajaal Reims—Concy—le Château rindel 10—12 km sügavusse avas suurtükivägi äärmiselt tugeva tule, kasutades massiliselt gaasimürske; mõnes rinde osas oli sakslastel kuni 30 patareid kilomeetri peale.

Kell 0340 jalavägi, mille ees liikus tihe tule-ruhl (jalaväge mõnes kohas toetasid tankid) algas rünnakut 55 km rindel Brimont'ist Leuilly'ni. Ta teotses hoogsalt. Tungis prantslaste asetuse sügavusse. Ootamatult alustatud pealetungi tulemus oli suur.

Saksa VII armee (kindral v. Boehm) ja I armee (kindral v. Below) parem tiiv kokku 30 diviisi olid inglastele ja prantslastele tähelepanematult koondatud Chemin des Dames'i vallutamiseks. See suur mass leidis kaitsjate eesliinil vaid 4 prantsuse ja 3 briti diviisi, mida toetasid reservidena 2 prantsuse ja 1 briti diviis.

Rinde keskpaigal prantsuse 22. ja briti 50. diviisi piirkonnas sakslaste elavjõu massid ujutanud üle rinde selle sõna (ujutama) otseses mõttes. Kella 1000 paiku sakslased olid vallutanud Aisne jõe osa Vailly'st Oeuilly'ni.

Marssal Foch peatub siin üksikasjaliselt oma korralduste juures, mille eesmärgiks oli reservide loomine vastase löökide pareerimiseks.

20. Raske olukord.

27. mail Chemin des Dames'i vastu alatud pealetungiga sakslased taotlenud piiratud eesmärgi — äratõmmata Flandriast liitlaste reservid. Kuid siin ootamatult saavutatud suur edu sundis sakslasi seda ära kasutama lõpuni. Pealetungi jätkati 29. mail veel hoogsamalt kui ennem. Vastupanu oli nõrk. Öhtuks jõudsid sakslased edasi 25—30-kilomeetrilisel rindel nii sügavasse, et võtsid oma alla valitsevad kõrgendikud Marne jõe põhjakaldal Château—Thierry ja Dormans'i vahel.

Foch, teades sakslaste diviiside suurt arvu, pidi otsustama, kus on vaenlase pingutuste peasuund ja sellele vastavalt ümbergrupeerima reservid. Prantsuse 10. armee asunud põhjas, briti rindeosa taga. Tulnud ettevalmistada marssal Haig nõusoleku andmiseks 10. armee ümberpaigutamiseks.

30. mail sakslased jätkanud hoogsat pealetungi. Nende edu arenes kahes suunas: Marnele Château—Thierry, Dormans'i raionis ja Ourcq'i ning Villers-Cotterêts metsa suunas, kus prantsuse 4. armee taandus kiiresti. 3. mail lendurid teatavad, et sakslaste suured kolonnid on suunitud Pariisi.

Nüüd Foch ei kahelnud enam prantsuse 10. armee ümberpaigutamises Marnele, et kaitsa Marne põhja kallast, sest sakslaste äärmised pingutused Noyoni ja Montdidier raionis ei lasknud enam kahelda, et püütaks iga hinna eest avada tee Pariisi.

21. Kriis usalduses.

1. ja 2. juuni olnud sakslastele samuti edukad kui mai viimased päevad. Prantsuse armeede juhte ebaedu mõjul võtnud Fochi korraldustesse suhtuda arvustavalt. See sundinud Fochi astuma energilisi samme oma direktiivide elluviimiseks. 2. juunil olnud tal pikem kõnelus Pétain'iga, mille resümee olnud kirjalikult:

- 1) Prantsuse väejuhtide tegevust suunigu tahe iga hinna eest panna seisma vastase marss Pariisi peale, eriti kaudu raiooni, mis põhjapool Marnet;
- 2) mispärast kaitsa selles raionis äärmise energiaga iga sammu;
- 3) hoolitseda, et kaitsjad saaks kätte selleks antud korraldused ja valvata, et korraldusi täidetakse täpsalt; tagandada kohtadelt mõrgad juhid.

Usalduse võitmiseks lisanud:

- 4) Kõik liitlaste väed on saanud samad instruksioonid ja visatakse lahingusse kuivõrra võimaldavad transpordi olud.

Samal Foch saanud kindral Pershingilt nõusoleku 5. ameerika diviisiga vahetada välja prantsuse diviisid rinde passiivsetes osades, et nii saavutada uusi reserve Pariisi kaitsmaks.

Marssal Haigilt nõudnud, et saadetakse reservist maanteid 3 inglise diviisi läänepool Amiens'i, kus need diviisid oleks suutnud tarviduse puhul teotseda kas briti või prantsuse rindeosade kasuks.

Prantsuse sõjaväe juhtide energia ja aktiivsuse tõttu kasvas vastupanu tõhustus ja juba 4. juuniks väibusid pealetungid Marnel.

Samal ajal valmus uus lahing — Oise'st läänepool Noyoni ja Montdidier'i vahel.

22. Prantsus-briti arusaamatusi.

See teine lahing oli ettenähtud sakslaste algplaanis, kui alustati 27. mai pealetungi, ja oli tingi-

tud raske suurtükiväe ümbergrupeerimise vajadusest, sest kõikjal ei jätkunud seda.

Sakslased viskasid 34 km rindel lahingusse 13 diviisi (Saksa XVIII armee, kindral v. Hutier), mille vastu oli eellinis prantsuse 3. armee (kindral Humbert) 7 diviisi ja reservis 5 diviisi; peale selle võisid seda rinde osa toetada veel 7 diviisi jalaväge ja 3 diviisi ratsaväge. Seega prantslastel oli küllaldaselt jõude, et võtta vastu esimene löök. Kuid üldises olukorras oli selgusetus. Tuli otsida teid, et võita tulevikku oma poole....

Kohtudes marssal Haig'iga Foch teatanud, et Pariisi kaitseks tuleks kasutada kõik Prantsuse pinnal olevad jõud, sest Pariisi langus määrab sõja saatuse. Selles mõttes pandud ette Haig'ile valmistada ette reservisolevate div. transport piki rinnet. See ettepanek kutsunud välja inglise peakorteris meelepaha. Nõutud üldjuhtimises saavutatud kokkuleppe revideerimist. Sellest tingitud olnudki 7. juunil Pariisis nõupidamine — Clemanceau, lord Milner'i, marssal Haig'i, kindralite Wilson'i, Lawrence, Weygand ja Foch'i vahel. Siin Foch näidanud, et ta pole kasutanud briti reserve. Kõik mis ta soovinud, see olnud — näha ette sündmusi ja nende käigule vastavalt asetada reservid. See rahustanud.

Muuseas Foch kriipsutab oma mälestustes alla millised raskused on võita kahe liiduväe koostöös, nende üldjuhtimises. Kui ootamatult siin ei millestki võivad tekkida suured raskused. Kui suures orkestris häälestatakse mitmesuguseid instrumente, nii tuleb ka siin hoolsasti otsida kooskõla mitmesuguste jõudude vahel.

Inglased olnud mures oma baasi — La Manchi sadamate pärast.

Mis tegevat Foch, kui sakslased alustavat tegevust inglaste baasi vastu sama tugevasti kui Pariisi vastu? Foch vastanud, et siis olevat eriti tähtis leida võimalusi Prantsuse-Briti armeele koostööks, sest kui Pariisi, nii sadamate kaehoiust onoleb võrdselt sõja edukas lõpp.

23. Sakslaste pealetung 9. juunil ja Mangin'i vastupealetung.

9. juunil kell 0345 peale pommitamist, mis alanud keskööl, kindral v. Hutier'i alustas pealetungi kell 0600 Ayencourt'i — Thiescourt'i vahel ja jõudis Oise'ni. Prantslased kaitsesid siin visalt. Kindral Fayolle kasutas olukorda vastulöögiks vaenlase tiiva pihta 5 värske diviisiga, millest 4 esiliinil ja 1 reservis. Vastulöögi täitmine pandi kindral Mangin'ile. 10. juunil kindral Manginil oli kokkusaamine armeede grupi juhi kindral Fayolle'iga. Lepiti kokku eesmärgis ja tegevuses. Mangin andis diviisidele 10. juuni öhtul korraldused 11. juuni pealetungiks. Kaeviksõjas meetoodiliselt ja aeglaselt teotsema harjunud diviisidele näis selline kiirus teotsemiseks olevat vastuvõtmatu ja sellest kõhklemine täitmisel. Foch toetanud kiiret tegevust, kuigi see on raske: sest ainult kiire ja otsustav tegevus loob vastasele ootamatuse. 11. juunil sooritatud vastulööök hävitanud sakslaste edulootused ka rinde selles osas. 13. juuniks vaibunud tõsisem tegevus kogu rindel.

Ke.

(Järgneb.)

Kaitseväe elu.

Pildikesi Aegnasaarelt.

Üleajateenijate kogu aastapäev.

25 veebruaril s. a. pühitses meie tugevama merekindluse — Aegnasaare — üleajateenijate kogu oma 5-dat aastapäeva banketiga ühiskasarmu söögisaalis. See on järjekorraliselt teine ja tahab kujuneda traditsiooniliseks. Öieti peakski seda! Ei ole palju, tulla kord aastas kokku ühise perena ja ühiselt rõõmustada hällipäevast. Unustada hetkeks kitsad elutingimused ja mured, mida tikteerib välisilmast isoleeritud elu.

Skandaalselt naljakaks kujunes aga aastapäeva pühitsemise küsimus kogu üldkoosolekul. Kogu, mis suurim merekindlus, on asetatud teistega võrreldes haletsemiseväärsesse seisukorda ruumide suhtes. Ta omab oma 60-liikmelise pere kohta vaid 25—30-ruutmeetrilise põrandapinnaga toakese, millesse on koondatud lugemislauad, raamatukogu ja mängud. Sellegi põrand mitmest kohast läbimäda-

nenud ja sissekukkunud ning seisab juba ligi aasta sellisena. Kui mahaarvata mööbli alla kuuluv ruumala, võib tuba häda korral mahutada vaid 1/6-ku (s. o. kuni 10 inimest) liikmete arvust.

Neil asjaoludel peab kogu, et võimaldada kõigi liikmete kokkutulekut, hankima ruume, milleks peamiselt kasutab ühiskasarmu söögisaali. Ja ruumide hankimise küsimus saigi üldkoosolekul komistuskiviks, millest paistis võimatu ülesaada. Teiseks domineerivaks paheks oli, et viimaseil aastail liigetel on kujunenud kaks rühmitsust ja mõlemad püüavad läbisuruda omi soove, — vallalised ja perekonnaga liikmed, ning mõlemad peaaegu võrdsete hääletarvuga. Ja tuligi lõpuks nii, et kumbki rühmitus hääletas teise ettepanekud surnuks, ja esimesel koosolekul jäigi asi otsustamata. Alles teisel koosolekul suutsid perekondlased saavutada enamuse ja vallalised, kes eelmise aasta eeskujul eelistasid pühitseda aastapäeva linnas, olid sunnitud järeleandma.

Muidu aga möödusid pidustused üksmeeles ja rõõmsas meeleolus kuni hilja hommikuni, mil lahkuti, et jätkata kohuste täitmist pealinna julgeoleku ja väravate kaitsmisel.

Tolajal vana kolitav näitelava jäi kitsaks ja ei suutnud täita nõudeid, milleks asuti selle laiendamisele, ehitati spordiplatsile kõlakoda, valmistati uued näiteseinad ja dekoratsioonid. Hakati valima

Aegnas Üleajateenijate kogu poolt 24. veebr. s. a. mängitud Kitsbergi dr. „Enne kukke ja koitu“ tegelaskond.

Näitekunsti arengust.

Oli see vast 1928. aastal, kui igale kodanikule kohusekstehtud kaitseväeteenistuse sundaega teenima ilmus Aegnasaarele möödunud aastal vabasurma läbi lahkunud ajakirjanik Ilmar Reimann. Tõi ta endaga kaasa värsket jõudu ja energiat asjaarmastajatele näitekunsti harrastavate aegnasaarlaste perre. Olles igalpool eeskujuks ja teerajajaks oma ülevoolava tähtega ja kiindumusega igasse kunstialla, jääb I. Reimanni teeneks, et lava on saanud meeldivamaks ja hinnatavamaks meelelahutusvahendiks nii ajateenijaile kui ka teistele saare elanikele.

Ei ole vist kellelgi ununenud näidendid „Demobiliseeritud perekonnaisa“ ja „Tädi Juta Kalkutast“ I. Reimanni kaasamängul. Viimane kujunes temale benefisimänguks ja sai enneolematu sooja osavõtu osaliseks. Ta oli inimene, nagu neid vähe, omadusega kaasakiskuda ja vaimustada teisi, ja ta avameelsete ning võrratute iseloomuomaduste tõttu oli I. Reimann varsti armastatud kaasteenijate kui ka ülemuse poolt ja teade tema varajasest surmast valusa pistena läbib iga teda tundva inimese südame.

paremaid ja nõudlikumale vastavaid mängu, tehti väljasõite maanäitelavadele ja loodi Aegna Näitekunsti-harrastajate koondis jne. jne. Isegi „Estonia“ näitlejad hrad Laur, Üksip ja pr. Gleser mitu korda külastasid ja esinesid Aegnas. I. Reimanni teeneks jääb ka kirjandusõhtute korraldamiste mõte ja algatus, kus tihtipeale esines ta ise ja hrad Laur ja Oengo, millised samuti jätsid unustamatud mälestused ja muljed ning said tõukeks ja suuna näitajaks hiljem.

1929. a. alul, kui korraldati E. Haridusliidu poolt „maa näitejuhtide kursused“, võttis Aegnasaar osa neist viie inimesega. Neist jätkavad kohapeal tegutsemist veel praegu hra P. Hörrak — Aegnasaare näitekunsti harrastajate koondises, ja kapralid E. Šmidt ning E. Eemann — üleajateenijate kogu meelelahutuse toimkonnas.

Lavastatud on peamiselt naljamänge, mis sobivamad ja publikule vastuvõetavamad, viimasel ajal aga ka draamasid ja kurbmänge.

Vabariigi aastapäevaks oli üleajateenijate kogu meelelahutuse toimkonna poolt lavale toodud A. Kitzbergi näidend „Enne kukke ja koitu“, kus esmakordselt tarvilusel olid ka valgustuseffektid, mis palju

kaasa aitasid kostüümidele ja lavaseadeldusele. Üldiselt oli katsutud mängule anda efektsemat ja suurlavadele sarnlevat maitset. Vaatamata suurile väljaminekuile kostüümide ja rekvisiitide muretsemise alal.

Lähemal ajal jällegi on kavatsusel hra Osveti algatusel lavastada „Parvepoisid“, mis kaunis kõva pätkel asjaomastele, ent hea tahtmine ja püsivus annavad alati soovitavaid tagajärgi. Selleks palju jõudu, püsivust ja üksmeelt. Ee.

SCOUDID

Vabadussõjas langenud eelvõitlejaid mälestamas Tallinnas.

Vabariigi 13-da aastapäeva hommikul leidis aset Scouts üksikus jalaväe pataljonis Vabadussõjas langenud scoutidele mälestisehitise avamine. Enne kella 9 kogunesid pataljoni külaliste- ja lugemistubadesse kõik pataljoni ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid, et koos mälestada langenud eelvõitlejaid. Täpsalt kell 9 ilmus pataljoni ülema k. t. major J. Pinding, kes tervitas vendi scoute ja pidas mälestisehitise avamiskõne.

Oma kõnes toonitas major Pinding seda üksmeelt, vennalikkust ja kohusetunnet, mis sidus scoute Vabadussõja raskeil lahingretkil. Nende hüüdsõnaks oli: üks kõigi eest — kõik ühe eest! Major Pinding pani igale südamesse, võtta omaks langenud noore scoudi Ressari sõnu, kes 21. jaanuaril 1919. a. Pikkasaare jaamahoones mitmest kuulist läbipuurituna lamas ja enne viimast hingetõmmet ütles: „... ma olen oma kohuse täitnud!“ Lõpetanud need sõnad, suikus ta igavesse unne teadmise, et võit oli täielik ja tema on teinud oma töö hästi. Ka toonitas major Pinding seda, et lahinguväljal suremine on aus surm. Need scoudid kes langenud Vabadussõjas, on surnud kangelassurma, nad on andnud oma kalleima vara ja loonud meile alusmüüri, mille peal peame meie ehitustööd jätkama. Nende kangelaste mälestuseks ta kõrvaldas katte mälestisehitiselt ja tunnustas selle avatuks. Katte alt ilmus nähtavale kaks musta nimetahvli massiivsel alusel, ehitud pargade ja lilledega. Tahvliel on Vabadussõjas langenud scoutide nimed, langemisajad ja kohad.

Pärast major P i n d i n g u avamiskõnet andis vabadussõjaaegne scout v. a. o.

Vabadussõjas langenud scoutide mälestisehitis.

Palk ajaloolise ülevaate scoutide lahingretkist. Ka siin toonitati seda vennalikkust ja kohusetunnet, mis ühendas scoute ja viis nad kuulsusrikkale võidule. Kõne lõpetas v. a. o. Palk üteldes: „Langenud kaasvõitlejad, teie olete täitnud oma kohuse, teie võite nüüd rahus puhata, sest meie tahame kaitsta teie verega niisutatud isamaad teie vaimus ja eeskujul!“

Pataljoni ohvitseridekogu esimees kapten A. Vall pani mälestisehitisele kimbu lilli ohvitseride kogu poolt. Üleajateenijate kogu esimees v. a. o. Martinson teatas, et üleajateenijate kogu on mälestisehitist ehtinud lilledega ja lubab seda teha ka tulevikus järjekindlalt.

Lõpuks lauldi koos riigihümni. Kell oli juba 10, kui lahkuti vaiksest, et asuda oma päevatöhe. A. —ing.

7. rügemendi ohvitseride kogu uusi kavatsusi.

Nagu teada, on väike Võru linn praegu üheks suuremaks sõjaväelaste asukohaks. Seda asjaolu põhjustab eriti see, et Võrru

8. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijate kogu juhatus ühes Läti 8. jalaväerüü. üleajateenijate poolt annetatud kingiga.

Pildil (vasakult) laekur v. a. o. O. Sikk, majavanem v. a. o. A. Schüts, abiesimees v. a. o. G. Teemo, sekretär v. a. o. J. Reimann ja esimees veltv. V. Kobakene.

ehitati viimastel aastatel tervelt neli suurt kolmekordset kasarmuhoonet, ühes vastavate kõrvalhoonetega, ja nii leiavad siin asukoha 7. rügement ja 8. pataljon. Kasarmud, mis alles viimastel aastatel ehitatud, on ajakohased ja eeskujulikud kivi-ehitused ning võimaldavad kõigiti eeskujulikke sõjalist väljaõpet ja kasvatust läbi viia. Sellele kõigele mõjub kaasa veel hüvena kasarmute suurepärase ümbrus — liivase pinnaga noor männimets ja raudteejaama ligidus. Ainuke pahe on see, et kasarmud asuvad linnast 3 kilomeetrit kaugel. Viimane asjaolu annab end tunda eriti kaadrile, kes pea viimase linnas elama peab, sest kasarmute ligiduses pole võimalik üldse leida elukorterid. Kui aga umbes paarsada ohvitseri ja allohvitseri, kes linnas elavad, iga päev ka linnas lõunal käivad, siis tuleb nendel igapäevsel päevas ära käia 4×3 km selleks, et asuda tööle ja töölt tagasi tulla. See on ju tervelt pool sõduri rännakust, mis päevas ette nähtud. Et asja piltlikumalt kujutada, siis paar võrdlust: iga ohvitser ja allohvitser, kes linnas elab, peab nii nädalas töölkäimiseks ära käima maa Võrust Tartu ja iga kuu jooksul tuleks tal ära teha rännak Võrust Tallinna.

On kindel, et sarnane jõukulutus tööle oma halvavat mõju avaldamata ei jäta. Ka pole valitsusel kavas ligemal ajal ohvitseride jaoks elumajade ehitamist. Seegi elumaja, mis kasarmute juures oli, võeti staabi linnast ülekolimisega ära staabiruumide alla.

Arvestades aga seda, et Võru jaama juures asuvad kasarmuhooned kõigiti eeskujulikud ja ajakohased suurema arvu sõjaväelaste paigutamiseks ka edaspidi saavad olema, on 7. jalaväe rügemendi ohvitseride kogu tulnud mõttele ise olukorda parandust tuua — hakata asutama kasarmute ligiduses ohvitseride kogu maa-alale aedlinna (Taara aedlinn). Nimetatud mõtte teostamiseks on ohvitseride kogu asutanud vastava ühingu, kes asjast huvitatud on ja asja algatajaks saab. Esialgul kavatakse kogu oma 6 vakamaa suurusele krundile, mis asub kasarmute ligidal Võru surnuaia kõrval ilusas noores männimetsas, ehitada omal algatusel paar-kolm elumaja. Et aga nendest korteritest kaugeltki ei jätku, siis kavatakse välja anda rahameestele tasuta ehituskrunte korterite ja äriruumide ning kasiinohoone tarvis. Nii tahetakse asutada kasarmute külje alla kena aedlinn.

Et rahameestel hirmu poleks korterite kätte jäämise pärast, siis on ohvitseride kogu otsustanud ettevõtjatelt maja kohe peale valmimist keskmise, komisjoni poolt kindlaksmääratud, üärihinnaga ära rentida. Nii jääks korterite väljaandmine täiesti ohvitseride kogu mureks.

Sarnane mõte on kõigiti tervitatav ja iga Võru garnisoni ohvitser ja allohvitser peaks sarnase algatuse üle aina headmeelt tundma. Ka oleks rahameestel hea juhus oma kapitali kindlaks ja hästitasuvaks

paigutamiseks, sest viimasel ajal pole paljudel usku ka meie rahaasutustesse.

Loodetavasti hakkavad nii mõnedki rahamehed sellest mõttest kinni. Juba praegu on mitmed kapitalistid ehitamiseks soovi avaldanud ja järelepärimistega 7. rügemendi ohvitseride kogu juhatuse poole pööranud.

Nii võib loota, et juba ligematel aastatel kerkib Võrule uus linnaosa — Taara aedlinn. P.

Sõjakirjandust.

INGLISMAA.

„The Aeroplane“. Veebruar 25, 1931. Vol. XL nr. 8.

Arutatakse elavalt Mount Battenis hukkunud sõjaväe lennupaadi õnnetuse põhjusi. Nagu selgub juurdlusest asja kohta on õnnetuses süüdi Wing Commander (kolonel-leitnant) C. G. Tucker. Olles halb lendur, kasutas oma autoriteeti kui vanem ning võttis lennupaadi juhtimise oma kätte. Kui paadi juht Flt/Lt. Ely keeldus juhiseid koloneli kätte andmast, andis viimane kindla käsu ja lõi kapt. Ely käed tüüri pealt ära. Oskamata juhtimise tagajärjel põrkas paat vastu veepinda ja hukkus, kusiüres 7 meest said surma, nende hulgas ka kol. ltn. Tucker. Kapt. Ely pääsis raskete vigastustega.

Artikkel arvustab teravalt Inglise lennuväe vanemate ohvitseride ülesastumist nooremate juhtide suhtes, kes pea alati paremad lendurid kui juhtivatel kohtadel teenivad vanema põlve lendurid, kellel puudub vajalik lennustaaž. Inglise lennuväes olla hariik nähtus, et vanemaile ohvitseridele antakse nooremaid instruktoriteks. Tihti olla need instruktorid isegi oma õpilaste alluvad, mis, nagu antud juhusel ka juhtus, kutsub esile arusaamatusi ja ka õnnetusi. Soovitatakse leida õiglasem ja parem vanemate lennuväe juhtide lennupraktika omandamise moodus, ning üldse revideerimisele võtta kõrgematele kohtadele määramise süsteem lennuväes.

Schneideri karika võistluse organiseerimine.

Eelmises „Aeroplane“ numbris oli näha, et Schneideri karikavõistluste ümber olid Inglise-aastal ägedad väelused. Kuna Inglismaa läinud aastal võitjaks tuli, oleks selle aasta võistluste korraldus inglaste käes, kuid Inglise valitsus keeldus lennukite, lendurite ja vajalikku raha andmast, mis asjaomastes ringkondades suure pahameele tekitas. Seltskonna annetustest saadi vajalik raha ja valitsus lubas lõpude lõpuks sõjaväe lendureid ja lennukid treenerimiseks. Nüüd teatatakse, et on moodustatud eriline komitee võistluste organiseerimiseks.

Ühenduses Walesi printsi ringreisuga Lõuna-Ameerikas tuuakse pikki kirjeldusi Euroopa—Lõuna-Ameerika lennuliinide kohta, mis peami-

selts prantslaste käes. Juhitakse Inglise lennutehaste tähelepanu Lõuna-Ameerika turgudele ja tehakse kibedaid etteheiteid ärimeestele konservatismis.

Tehnika nurgas leidub väga huvitav artikkel lennuki katapultide kohta. Teatavasti tehakse sel alal kõiges suuremais riiges huvitavaid katseid, sest katapult võimaldaks lennukite kaasandmist ka väiksematele lahinglaevadele. Nagu kirjeldustest näha, on katapultid, mis Inglise laevastikus tarvitusele võetud, kaunis täiuslikud.

V. A.

BELGIA.

Bulletin Belge des Sciences Militaires. Märts 1931.

I. D. S. I. Jalaväe kroonika (XIV). — Saksa sõjaväe elementaarse lahingrakukese kohta. Teatavasti pole sakslased rahul oma praeguse jalaväe jao koosseisuga. Autor on korjanud selle kohta andmeid saksa sõjakirjandusest, kust selgub, et kõik utjad jagunevad kahte gruppi: a) need, kes tahaksid suurendada jao tulejõudu leppides praeguse organisatsiooni alusega, s. o. tule- ja löögijao lahutamise; b) need, kes sooviksid segajao tarvitusele võtmist umbes sarnasel kujul, kui meie seda praegu näeme prantslastel ja belglastel.

Esimeselt grupilt antud jao koosseisu kavades näeb üks ette praegu tarvitusel oleva automaatrelva asendamise mõne uuema konstruktsiooniga, mis — esialgsete arvestamiste järele — tõstaks jao tulejõu kahekordseks; jao isiklik koosseis jääks umbes samaks, mis praegu.¹⁾ Teine ettepanek on palju huvitavam, selle järgi mooduneks rühm kolmest tulejaost (groupe de feu) ja ühest löögijao. Tulejagu koostuks jaoilemast, tema abist, kahest sihturist, kahest padrunikandjast, ühest laskurist optilise sihikuga ja kahest sidevaatlejast; jao oleks üks kaalult kerge ning hõlpsasti igasugusel maastikul kaasaskantav k.k. Löögijao on — peale kahe granaadipilduja ja ühe leegiheitja — üks valitud võitlejaist koosnev k. granaatidega, pistolitega ja terarelvadega varustatud lahinggrupp. Peale kolme selletüübilise rühma kuuluks kompanii koosseisu veel neljas r. k. rühm. Nii siis sarnases kompaniis püssid puuduksid täiesti.

¹⁾ Militär Wochenblatt, 4. okt. 1929. a.

Teise grupi kavade kohaselt koostuks jagu ühest v.-allohvitserist, kahest allohvitserist, kuuest kuulipildurist ja kümnest karabiinidega, käsi- ja püssigranaatidega varustatud laskurist; seega tugev loogijõud. Viimase tasakaalustamiseks on kompanii 3. rühmas ette nähtud kaks r. k. ja üks 4—7 cm jalav. suurtükiga varustatud jagu.¹⁾ Üks teine samalt grupilt tehtud ettepanek pooldab jagu, mis ei erine palju belgia omast.²⁾ Kolmanda kava järgi tuleks jagu moodustada 6—9 mehest, relvastatud kahe püstol-kuulipilduriga, ühe opt. sihikuga püssiga, automaat-karabiinidega ja granaatidega. Rühmas 3—5 sarnast jagu, kompaniis 3 rühma, peale selle veel üks r. k. rühm 3—4 relvaga.³⁾ Misugune eelpooltõudud jao tüüpidest saksa ametlikudelt ringkondadelt rohkem poolehoidmist leiab, pole muidugi teada. Sümpomaatiliseks nähteks on igatahes see, et seda küsimust sõjakirjanduses elavalt arutatakse.

2. S. Jalaväe diviisi r. k. üksuste kasutamine kaitsele. „Instruction Provisoire sur l'Emploi Tactique des Grandes Unités“, „Règlement de l'Infanterie“ (l'Infanterie au Combat“) ja „Règlement sur le Service en Campagne“ vastavate artiklite selgitamine.

3. Kol. Michem. Miilitse ja lingvistika seaduste mõju sõjaväe organisatsioonile. Sõjakoolis selle küsimuse alal peetud loengute kokkuvõte.

4. Kapt. Verweyen. Saksa sõjaväe võitlusviisid. Eelpostid. Kaitse. „Hinhaltendes Gefecht.“ Artikkel järgneb.

5. I. V. Rühma ja kompanii kasutamine esimeses ešelonis, kallal tungil lahingus. Lahingueeskirjade vastavate paragrahvide seletamine.

6. Kapt.-major Lambion. Märkmeid Belgia suurtükiväest 1830. a. kuni meie päevini. Ajaloolisi andmeid Belgia suurtükiväe sünnist ja arenemisest. Artikkel järgneb.

7. Sõjabibliograafiline ülevaade. V. K—ts.

ITAALIA.

„Rivista Militare Italiana“. Veebruar 1931. a.

1. Kol. C. Geloso. Itaalia sõjaplaan Austria vastu. Artikli algus: vt. „Riv. Milit. It.“ jaan. 1931. a. ja „Sõdur“ nr. 3/4. — 1931. a.

2. Läbimurde lahing. Artikli algus vt. „Riv. Milit. It.“, jaan. 1931. a. ja „Sõdur“ nr. 3/4. — 1931. a.

3. Kindr. U. Businelli. Sõda 1914.—1918. a. Saksa Ida-Aafrika asumaaades. Inglise, belglaste ja portugallaste tegevuse kirjeldus sakslaste vastu. Autor arvab, et asumaade sõjas on kõige kohasem opereerida väikeste pärismaalastest koostatud kolonnidega, millede kaadri moodustavad eurooplastest ohvitserid ja allohvitserid; neid kolonne tuleb küllaldaselt varustada automaatrelvadega.

4. Kapten G. Bartalini. Märkmeid k.-k. kaudsest laskmisest. Autor, tugenedes Maailmasõja kogemustele, vastavate (Itaalia) lahingueeskirjade nõuetele ja relvtehnilistele andmetele, püüab jõuda selgusele, milliseid tagajärgi võiks oodata k.-k. kaudsest laskmisest, eriti

just liikuv sõjas. Lõpuks võtab autor vaatluse alla k.-k. materjalosa ja ohvitserie ettevalmistamise küsimuse.

5. Retsensioonid: eeskirjad ja määrustikud; raamatud; ajakirjad; bibliograafia.

V. K—t.

„Esercito e Nazione“. Veebruar 1931.

1. R. Micaletti. Itaalia Cufra. Geograafilisi ja etnograafilisi andmeid Cufra oasidest. Itaalia sõjakäigu kirjeldus Cufraasse.

2. U. D'Andrea. Reisimärkmeid. Usk ja ajalugu N.-Venese. Reisikirjeldusi N.-Venest, peamiselt Moskvast, kus autor möödunud aastal huvireisijana on mööda saatnud mõned päevad.

3. A. Cases. Vabatahtlikud Itaalia ajaloos. Ärkamisaja üliõpilaskond. Selgitatakse Itaalia üliõpilaskonna osa praeguse Itaalia loomisest.

4. Di Nisio. Esimeses järgus asuva jalaväe pataljoni hargnemine lahingus. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ja selle lahendus.

5. E. Telmon. Eeltööd suurtükiväe grupi kasutamiseks lahingus. Autor lahendab küsimuse konkreetse ülesande abil.

6. E. Pinto. Ohukaitse suurtükiväe tegevus vaenlase lennukite tulistamisel. Itaalias tarvitataivate lennukite tulistamise viiside kirjeldus.

7. U. Fischetti. Lennuasjandus ja hädadoht õhust. Andmeid praegusaja pommitamislennuväe ja õhust visatavate pommid kohta.

8. G. Chialvo. Rahvusvahelised asutused Itaalias. I. Rahvusvaheline põllumajanduse instituut. Andmeid instituudi asutamise ja tegevuse kohta enne ja pärast Maailmasõda.

9. L. A. Maggiorotti. Veneetsia ja Kreeta. Piik Kreeta saare ajalukku 16. sajand.

10. Reservohvitseride elust. Ühest kuust teise. Mitmesugust. Välisriikides sõjavägedes. Kirjavahetuslugesjaskonnaga. Bibliograafilisi märkmeid. V. K—ts.

POOLA.

„Przegląd Kawaleryski“ nr 4 — 1930.

Austria uus ratsaväe määrustik.

Kuni 1928. aastani oli Austrias maksev enne Maailmasõjaaegne määrustik. 1928. a. anti välja I ja II jagu uuest määrustikust.*) Aluseks võtsid nende kokkuseadjad endised algmõisted, töötades neid ümber praegusaja ratsasõidu meetodite alusel lihtsustatud vormides. Toonitatakse, et suurem rõhk tuleb panna eskadroni tegevusviiside peale. Jalustatud tegevus peaks saama jalaväe määrustikule vastavate põhimõtete järgi läbi viidud, jättes sellele siiski ratsaväele omase hoo. Üldiselt aga nõuda ratsaväelise liikuvuse ja hinge kasvatamist.

Kõik need alused näitavad, et on võetud arvele sõjaaegsed kogemused ja nad kooskõlastatud kaasaegsete sõja tehniliste nõuetega.

Määrustiku sisu peale on mõjunud austerlaste väike ratsaväe arv ja praegu maksev rahuaegne

¹⁾ Deutsche Wehr, 19. veebr. 1930. a.

²⁾ Militär Wochenblatt, 25. juulil 1930. a.

³⁾ Militär Wochenblatt, 11. dets. 1929. a.

*) Ratsaväe väike arv Austrias — (seal on 6 üksikut esk.), arvatavasti tingis selle muudatuse.

eskadronide jaotus jalaväe brigaadide vahel. On sellega tüübiline diviisi ratsavägi.

Määrustik nõuab ratsaväelt esikorras luuret ja julgust oma brigaadile. Jalustatud tegevus ühes jalaväega on lubatud ainult erijuhustel, kui see tingitud väikesest lahingjõust, kui ka ratsaosade täiendamise raskustest.

I jägu sisaldab diviisi ratsaväe tarvitamise aluseid lahingväljal, üksikmehe väljaõpet jalustatult, ning ratsa (luure, julgustus, side, teaterratsaniku teenistus, teadaanded), jala ja ratsa väljaõpet jao, rühma ja r.-klp. rühma koosseisudes.

II jägu sisaldab eskadromi väljaõpet ratsa ja jala ning ettekirjutusi tervitamiseks, auvaldusteks ja paraadideks. Seal antud ka signaalid.

Eelsõnas seisab väljaõppe jaotus, kus mainitakse mitmesuguseid ratsaväesse puutuvaid eeskirju ja nõutakse põhjalikku teiste väeliikide määrustikkude ning suurte ratsaväe üksuste juhtimise aluste tundmist. Nõutakse ka, et teiste väeliikide ohvitserid tutvuneksid ratsaväe määrustikuga, milleks eesotsas leiduvad üldised põhimõtted ratsaväe kasutamisest lahingutes.

Eriti suurt rõhku pannakse üksikmehe väljaõpetamise ja hargrivistuste peale.

Münnakse välja seisukohast, et tegutsemine halvasti väljasõidetud hobusel mõjub ratsaniku peale halvasti. Tarvitades kogu oma energia hobuse peale, ei suuda ta oma teoreetilisi teadmisi kasutada ja neid taktikaliste eesmärkide saavutamiseks tegevusse rakendada. Sellepärast on alla kriipsutatud ka hobuse välja ratsutamine kui tähtsam ala ratsaväes.

Suurt tähelepanu juhitakse ka liikuvuse tarvituse peale lahingus, uuaja laskeasjanduse väljaõppele, hobuse pealt tulistamisele, ratsariinakule ja jälitamisele tulega. Kolonnis kahena jalustatakse ainult pool meeskonda.

Eskadroni koosseisu kuulub nüüd peale mõõgarühma veel klp. rühm, esküli staap, side ja pioneeride jaod.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 33 — 4. 3. 1931.

Meie langenute mälestuseks. Surm sunnib mõtlema, looma religioone, filosoferima. Milline surm on inimesele väär? Langeda lahinguväljal võideldes vaenlasega on seni leidnud tunnustamist kui suurim ilusaim ja väärseim.

Kaks tähelepanuväärivat uuendust jalaväe taktikas. Need on: kahurid, miinipildud ja raskekuulipildud jalaväe relvadena; see tingib jalaväe taktikas suurte tükite omaduste ja kasutamise võimaluste arvestamist. Kergekuulipildujate rohke arv kompaniides võimaldab raskekuulipildujate kasutamist patareidena r. k. kompüli juhtimisel; seega r. k. on eemaldatud laskurkompaniide käsutusest.

Reichsheeri struktuuri muutuvusest. Mõtteid 10. aastapäeval. Oige suund arengus olevat „kaudu langenute haudade — tulevikku“.

Soomusautode ja ratsaväe koostööst. Eduka koostöö aluseks on soomusautoüksuse kestvam alluvus ratsaväe üksusele. Kõik koostöö tehnilised küsimused lahenduvad siiski kergesti.

Rittmeister Criselli: Kriitilisi märkmeid saksa II ratsakorpuse kasutamisest belglaste vastu. Ei oleval oieti kasutatud, — ratsakorpuse allutamises ja

ülesannete andmises ei oleval täieliselt arvestatud ratsakorpuse võimeid. Hulk väärtuslikku energiat läinud ülemjuhataste eksikorralduste tõttu kaotsi.

Väljavaateid tulistamiseks läbi stroboskoobi pilude. Otsitakse teid, kuis tabada stroboskoobis asuvat vaatlajat.

Reichsheeri elust: Sport ja distsipliin. Igivana küsimus. Oletatakse, et sport kõigutab distsipliini. Kui spordiõpetajaks on võetud isik, siis oht distsipliinile vähem. Ei oleval soovitatav poisohtu sportlasi määrata sõjaväe spordiinstruktoriks.

Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust. K.

SOOME.

„Suomen Sotilas“ nr. 3/4 — 1931.

1) Lektor J. V. Vainio artikkel kindral Kaarle Natanael of Klerckerist, kes vahelduvalt kindral Kingsporiga Rootsi poolt juhtisid Soome 1808. a. sõda venelastega. Kahe kindrali võrdluse langeb vaekaus Klerckeri kasuks. Kirjutis on mõeldud selleaegse soome sõduri püsivuse ja kohusetruuduse meeleoluloova kujutajana.

2) „Jaapani armee.“ — Pärast lühikest Jaapani geograafilist kirjeldust antakse lähem ülevaade Jaapani armeest, kuhu rahuajal kuulub 16 divisjoni, lisaks keiserlik kaart ühe divisjoni suuruses. Iga mees on 17 aastast kuni 40 aastani teenistuskohuslik. Harilik määraline teenistusaeg kestab 2 aastat.

3) „Kodu ja kasarm.“ Armee ja rahvas on üks ja sama mõiste. Armee ja rahva üksmeel on kogu maa elutingimus. Selle — ühelt poolt ükskõiksuse või väärde eelarvamuste tõttu, teiselt poolt — võimalikult ähvardatava üksmeele säilitamiseks ja arendamiseks, teotseb Soomes muuseum Soome sõjaväeõpetajate Liit, kes on asutanud ka vastava sihilise ja -nimelise ajakirja.

4) Juhiseid koera väljaõppeks. (Järg).

„Suomen Sotilas“ nr. 5/6 — 1931.

1) Joh. Aug. Sandelsi, Soome 1808.—1809. a. õnnetu sõja „õnnelikuima“ kindrali surma saja-aasta mälestusjuubeli puhul lühikene kirjeldus tema vaheldus- ja edurohkkest elukäigust.

2) „Veealusest sõjast. Mida allveelaev suudab.“ Paar näidet veealuse paadi hävitavast tegevusest Maailmasõjas.

3) „Maailmasõja viimne heitlus.“ Ülevaade 1924.—26. a. Marokko võitlustest Abd el Krimi päevil.

4) „Siberi iseseisvusliikumine ja Vene rahvasõda“ — kirjutanud magister J. Manninen. — Siberis 1917.—1920. a. peetud Nõukogude-Vene vastaste võitluste tõuketegureina nimetatakse sunnitu endaväärtuse tunde põhjustatud separatistlikke kalduvusi, mida ei tinginud üksi vaen bolševismi, vaid üldse Euroopa-Vene vastu, keda juba tsaaril ajal heameelele ei kannatatud.

5) „Soome mehe sõdurimadustest.“ — Soome hõimuvenna tervitatavat iseteadvust tunnustab artikkel lõpp: „Soome mees on tubli sõdur, kui ta on ennekõike — soomlane.“

Hakkapelitla nr. 4 — 1931.

1) „Sõjariistade mahapanemise hädahud.“ — Prantsuse õhuasjanduse ministri Paul Painlevé artikkel. — „Rahu võime tagada ainult rahvusva-

Pilte ühe suure komisjoni tegevusest.

Ülesanne: selgitada, kas talvel on parem regi või ratas.

1.

4.

2.

5.

3.

5. KOMISJONI OTSU3. — Talvel tuleks vist küll jääda ree juurde, sest isegi Soomes. . . Kelgu tüübi küsimuse peaks otsustama väeosa.

1. RÄNNAK. — Kiiremini öökorteritesse, ilm on külm!

2. PEALETUNG. — Lollid, ei näe et oleme komisjon, muud kui tulistavad! Tooge kelgud nähtavale!

3. KELGULAAT. — Tüüpe on väga palju. Sobivama leidmiseks peab neid proovima (katsetamise 3. päev).

4. KELGU PROOV. — Tõesti, kelk nagu raputab vähem kui vanker! Tüüp ei ole kõige vastuvõetavam, sest mäest üles vedada on teda palju raskem kui vastupidi.

helise sõjajõu, s.o. rahvaste liidu armee kaudu.“ Õeldule lisatakse näide Ühendriikide ajaloost, kus on säilitatud rahu vaid omaaegse tugeva survepoliitika tõttu võidetud lõunariikide vastu. „Seni kui Euroopas on veel maid, kus hellitatakse imperialistlikke püüdeid ja õhkub rahvaste vahel vaen, — on ameerikataoline osariikide liit võimatu.“

Hakkapeliitta nr. 5 — 1931.

1) Mõningaid üksikasju Vene suurvürst Ivan Vassiljevõtši sõjakäigust Viiburi alla a. 1493, ühenduses Taani pealetungiga Rootsile läänest.

2) Veokoerte tõuküsimuses peetakse parimaks Siberi veokoera. Tehakse Soome kaitseasutustele ettepanek astuda sammusid nimetatud tõu muretsemiseks.

3) „Rünnak ja vastulöök. — Kuidas Briti merejõud ründasid Cuxhavenit a. 1914. Zeppelinid ja sõjalaevad vastamisi.“

4) Kaitseliidu sporditegevusest 10 aasta kestel.

Hakkapeliitta nr. 6 — 1931.

1) Haapanieme kadettide kooli 150-aastapäeva puhul esitatakse kirjutis kooli algusoludest, alates a. 1780.

2) „Lenin Scotland Yardi järelvalvel. Vene revolutsiooni eelpäevil.“ Inglise politseiniku Woodhalli huvitavaid mälestusi Vene revolutsioonärest ja nihilistest, kes olid a. 1905.—1917. ümber Londonis maapaos.

Hakkapeliitta nr. 7 — 1931.

1) „Miks peame hoolitsema sõdurite tervise eest.“ — Ülevaatliskus diagrammis paljude mõõdu-

nud aegade sõdade — haavadesse ja taudidesse surnud meeste arvu võrdlemiseks, — selgub, et kuni Maailmasõjani suri mehi taudidesse palju rohkem kui haavadesse. Maailmasõja andmed diagrammis on võetud Saksa armee. Seal juba haavadesse surnud meeste arv ületab mitmekordselt taudidesse surnute oma. Siiski mitmes teises riigis polnud Maailmasõjaski seisukord sama hea, vaid palju mehi toodi taudidele ohvriks, näit. Balkanil, Väike-Aasias, Kaukaasias. Piinlik hool tervisehoiu nõuete täitmisel kõrvaldab aga sõjaväe sõja puhul taudide hädaohu.

2) „Seiklusihka kuulub poisslaste iseloomu. Sellest on arendatav võitlustahe.“

3) Sahaara senusside suguharu võimu kasvamisest.

N.-VENE.

Vojennõi Vestnik nr. 5. — 20. II. 1931. RKKKA (punaväe) XIII aastapäeva puhul on avaldatud rida artikleid: „Kolmteistkümmend aastat; Uuel etaabil; Armeed partei-politiline organisatsioon punaväe XIII aastapäevaks; Piiril. Kõigi nimetatud piduartiklite lõõkmõte on: Punavägi on möödunud aastate jooksul tugevnenud. Ka jõukamad talupidaja-kihid (keskmik — serednäk) on „pöördud sotsialismi teele“. Seega punaväe inimmaterjal on muutunud nõukogudele truumaks. N.-Vene rahvusvaheline olukord olevat endine, nimelt tulevat oletada sõjalist interventsiiooni enamluse vastaste poolt. Seda arvestades tulevat tõsta riigi üldist kaitsevõimet, RKKKA lahingvalmisolekut ja sõjatehnika kasvu.

Kollektiivmajapidamiste loomine ei tõstvat ainult toodangut, vaid kergendavat mobilisatsiooni kiire teostamise, ja kolhooside võrk loovad üle riigi nõukogude võimule tõhusad toed. Punaväe varustamine sõjatehnikaga edenevat koos piatiletka teostamisega. Punaväe kõrgemad juhid rõhutavad, et tulevikusõjas saab mõjutama edu 2 faktorit — inimene ja masin. Nad saavad äärmiselt olenema üksteisest. Nende olenevuse õige suhte leidmine on sõjaväe ettevalmistuse tähtsaid probleeme.

Sõjaväe õppe osas. G. Peters: Kütidiviisi edasiviskamisest autotranspordi abil operatsiooni piirides (100—150 km peale). On toodud sõjaajalooline näide prantslaste kaitsest märts 1918; reservis oleva diviisi ümberpaigutamine autotranspordi abil Châlon'i ümbrusest Arras'i ümbrusse. Vedude arvestamine ja transpordi tehniline ja taktikaline teostamine. Nii 3-tonnilise veoauto koormaks on arvestatud: 25 inimest jalaväe relvadega; 4 kaari-

kat; 1 köök; 3—4 hobust; 1 kerge kahur ikuulikas-tiga. Rügemendi meeskonna veoks on vaja 90 kolmetonnilist autot. Wl. Grendal: Suurtükiväelise tankivastase kaitse süsteemist. S. Grigorjev: Vastase luurest suurtükiväe alal. T. Spirin: Suurtükiväe lahingutegevuse ratsionaliseerimise vajadusest. Nõutakse perspektiivviisandeid, tabelleid, skeeme.

Partei-politilise töö osas rõhutatakse tarvidust suurendada enamlusele poolehoidjate arvu. Partei kihutustöö vajavat plaanikindlust. Hüpped suunades kõigutavat kommunistliku õpetuse autoriteeti.

Sõjaväelisi teateid. Kirjandust. K.

Sport.

Suusavõistlused K. Ü. Ö. üleajateenijatekogus.

Möödunud laupäeval 28. veebr. ja pühapäeval 1. märtsil pidas K. Ü. Ö. üleajateenijatekogus esimene omavahelised suusavõistlused, mis läksid hästi korda. Võistlusest võttis osa hulk kogu liikmeid ning konkurents oli päris tugev, nii et aegade vahe ainult sekundites.

Võisteldi kahel distantsil: laupäeval 3 km, mis oli kavasse võetud, kui K. Ü. Ö. üleajateenijatekogus spordimärgi võistlusala vastupidavuse grupist ja 20 km pühapäeval.

Tagajärjed:

3 km suusatamises:

1. N.a.o. Normak, August — aeg 13:40,6.
2. V.a.o. Loit, Johannes — aeg 13:43,2.
3. V.a.o. Takk, Hans — aeg 14:00,9.
4. N.a.o. Indrikson, Eduard — aeg 14:04,8.

Loodetav võitja asp. n.a.o. Peterson jäi 7-daks ajaga 14:23,6, sest sõitis esimesena välja ning rajas teed. Võistlejaid oli 20.

20 km suusatamises:

1. Asp. n.a.o. Peterson, Al-der — aeg 1:36:09,5.
2. V.a.o. Loit, Johannes — aeg 1:36:33,7.
3. V.a.o. Takk, Hans — aeg 1:38:24,6.
4. N.a.o. Indrekson, Eduard — aeg 1:38:38,1.

Võistlejaid sellel distantsil oli 10, kellest 4 jooksu katkestasid mõningate äparduste tõttu. Ajad on võrdlemisi head, kui arvesse võtta, et 20 km sõidus tuli ronida kolm korda Mustamäe glindist üles, mis oli peaaegu üleni jäätanud eelmise nädala sulast. Neljale esimesele kohale tulijale jagati auhindu kogu poolt. Leks.

SISUSTIK: R. Tomberg. Lennuväe talvine õppe-ringlend. — P. Z. Marssal J. Pilsudski sõjaväelasena. — H. Matson. Rohkem tähelepanu reservallõhvitseride kursuse õpilaste valimisele! — Instruktor M. Huusman † — Eru-n.-leitn. R. Kehkla † — A. Vernik. Öpperinglend ajas ja ruumis. — Öhu- ja gaasikaitse alalt: a) Poola lennukid Tallinnas. b) R. Tomberg. Lennuk moodsa liiklemisvahendina. d) Asn. 12-s rahvusvaheline lennuasjanduse näitus Pariisis. — Taktika alalt: a) H. G. Märkmeid kaitselahingust. b) H. Kurg. Suurtükiväe tuled kaitselahingus. — J. K. Galiitsia lahing 1914. a. — R. Tomback. Pealetungist prantsuse ja saksa lahingueeskirjade järele. — Läti ohvitserid külastasid Võru garnisoni ohvitseri. — J. Junkur. Prantsuse Võõrasteleegion 100-aastane. — Läti allõhvitseride esimene külastäik Võru garnisoni üleajateenijate kogule. — Ke. Marssal Foch'i seniavaldamata mälestusi. — Kaitseväe elu. — Sõjakirjandust. — Sport.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.